

Economische en Sociale Kroniek

VAN

NEDERLAND, DE OVERZEESCHE
GEWESTEN EN HET BUITENLAND

SAMENGESTELD DOOR HET

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

UITGAVE VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI
NIEUWE MOLSTRAAT 20
'S-GRAVENHAGE

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van berichten, cijfers en grafieken uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding).

INHOUD.

HOOFDSTUKKEN	Neder- land	Nederl. Indië.	Suri- name	Cura- çao 1)	Internationaal en Buiten- land	Grafieken.
	blz.	blz.	blz.		blz.	blz.
Algemeene toestand	3	43			1	
Voortbrenging. Verbruik. Voorraden.						
Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt	4				51	
Voortbrenging en verbruik	9	44	50		53	
Bedrijfsorganisatie en -concentratie	10				55	
Landbouwvraagstuk.	12				57	
Handel en Verkeer	15	46	50		60	
Prijzen. Kosten van levensonderhoud	19	47			64	
Financiëwezen.						
Geld- en Credietwezen	20	48			65	
Openbare financiën	20	48	50		65	
Arbeidstoestanden. Sociale zorg.						
Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbe- middeeling. Werkverschaffing. Binnen- en buitenland- sche trek. Vakopleiding en leerlingwezen	24	49			70	27
Werkstakingen en uitsluitingen. Bemiddeling en arbitrage	30				74	
Arbeldsvoorwaarden	31	49			76	
Organisatie van werkgevers en werknemers	33	50			77	
Arbeldersbescherming	34	50			79	
Arbeldersverzekering	36	50			81	
Bevolking. Gezondheidswezen. Volkshuisvesting.						
Gezondheidswezen	39					
Volkshuisvesting	40				84	41

1) Kroniek betreffende Curaçao niet ontvangen.

**Bijvoegsels: 1. ECONOMISCHE en SOCIALE KALENDER over het 4e kwartaal 1935.
2. DE NEDERLANDSCHE CONJUNCTUUR, Februari 1936.**

UITGAVEN VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI — 'S-GRAVENHAGE

Jaarcijfers voor Nederland. Verschijnt omstreeks Mei	f 4.25
Statistisch Zakboek. Verschijnt omstreeks November	1.70
Maandschrift v. h. Centraal Bureau voor de Statistiek. Jaarabonnement	7.—
Economische en Sociale Kroniek	2.80
dito	0.85
losse aflevering	1.06
Economische en Sociale Kalender.	1.60
De Nederlandsche Conjunctuur. Verschijnt 4 X per jaar	1.30
Statistiek der Motorrijtuigen. Verschijnt omstreeks Januari	12.—
Maandstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Jaarabonnement	3.35
Jaarstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Verschijnt omstreeks Mei	0.85
Statistiek v. d. Scheepvaart op het Buitenland. Verschijnt omstreeks Juli	4.15
Prijzen en kosten van levensonderhoud. 12 Afleveringen	1.46
Statistiek van de Collectieve Arbeidsovereenkomsten. Verschijnt omstreeks Februari	0.95
Statistiek der Werkstakingen en Uitsluitingen. Verschijnt omstreeks Mei	1.06
Statistiek der Vakbeweging. Verschijnt omstreeks November	0.70
Statistiek der Inkomens en Vermogens in Nederland. Verschijnt omstreeks April	0.62
Statistiek der Spaar- en Leenbanken. Verschijnt omstreeks December	2.10
Statistiek der Rijksfinanciën. Verschijnt omstreeks December	2.40
Statistiek der Gemeentefinanciën. Verschijnt omstreeks December	1.10
Belastingdruk in Nederland. Verschijnt omstreeks October	0.70
Armenzorgstatistiek. Verschijnt omstreeks December	0.47
Bevolking en bevolkingsdichtheid. Verschijnt omstreeks Juli	3.15
Statistiek v. h. Gewoon- en U. L. Onderwijs. Verschijnt ongeregeld	

Betalingen kunnen per giro geschieden onder No. 40100

In de prijzen zijn de portokosten begrepen

N.V. Drukkerij Albani, Nieuwe Molstraat 20, Den Haag

Economische en Sociale Kroniek van Nederland, de Overzeesche Gewesten en het Buitenland.

Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek,
Afdeling voor Sociaal-economische Statistiek.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van mededeelingen en cijfers uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding.)

VIERDE KWARTAAL 1935. *)

DE ALGEMEENE TOESTAND.

Voor de wereld als geheel gezien is 1935 een jaar van verdere conjunctuurverbetering geweest. De overzichten van den Volkenbond vermelden in de eerste plaats een verdere stijging van de industriele productie in een groot aantal landen, meerendeels van productiemiddelen, verder o.a. van automobielen en, over het algemeen, ook van textielgoederen. De indices van de meeste landen staan echter nog belangrijk beneden het peil van 1929. De voornaamste uitzonderingen vormen ten deele de landen met nog jonge industrie, zooals Japan, Rusland, Griekenland, Chili, verder de Scandinavische landen (voor zoover is na te gaan: Zweden publiceert sedert enkele maanden geen productieindex; deze wordt n.l. opnieuw berekend). Belangrijke stijging der productie vertoonen verder de brandstoffen (aardoliën, steenkool en bruinkool) en verschillende metalen (ijzer en staal, koper, zink). Ook stond eind 1935 ongeveer 20 pCt. meer scheepstonnage op stapel dan een jaar vroeger.

Tegenover deze stijgingen der productie staan meerendeels aanzienlijke dalingen der voorraden. Van de voornaamste grondstoffen en voedingsmiddelen, die in de Volkenbondspublicatie zijn genoemd, zijn rubber en lood vrijwel de eenige, waarvan de wereldvoorraad niet belangrijk beneden het voorheen bereikte maximum staat, en over het algemeen is de verbetering in 1935 aanzienlijk geweest. Deels in verband hiermee is het prijspeil in den laatsten tijd gestegen.

Een duidelijke verbetering vertoont ook de scheepvaart. De opgelegde tonnagen bedroeg midden 1935 nog maar de helft van dien een jaar vroeger; de vrachtprijzen waren over het algemeen gestegen. Het spoorweggoederenvervoer geeft echter maar in enkele landen verbetering te zien.

In de beweging van den wereldhandel is in het begin van 1935 een duidelijke kentering gekomen; de waarde in goud was aan het einde van dat jaar zelfs iets hooger dan eind 1933. Voor een deel is dit laatste een gevolg van de stijging der wereldprijzen (in goud uitgedrukt); cijfers over de hoeveelheden zijn nog niet over het geheele jaar 1935 beschikbaar. De vermeerdering van het volume van den wereldhandel gaat echter langzaam, van het dieptepunt, midden 1932, op ca. 70 pCt. van het gemiddelde van 1929 kwam het midden 1935 op 77 pCt.

In de meeste landen is ook het koerspeil van industrie-aandeelen gestegen. De werkloosheid is in vele landen gedaald, maar blijft toch nog aanzienlijk.

*) Daar de verhoudingen op velerlei gebied zich snel ontwikkelen, zijn de mededeelingen niet streng beperkt tot het hier vermelde tijdvak, maar hebben zij voor een deel reeds betrekking op het loopende kwartaal. Daartegenover staat, dat in sommige gevallen — en dit geldt uiteraard vooral de Overzeesche Gewesten van het Rijk — het opnemen van recente gegevens niet mogelijk was, zoodat de mededeelingen dan op een vroeger tijdvak betrekking hebben.

Hier en daar meent men echter verschijnselen waar te nemen, die eenigen twijfel aan de voortzetting der conjunctuuropleving in bepaalde landen doen rijzen. Uitlatingen in die richting werden o.a. uit Groot-Britannië vernomen, waar de geringe hoogte van den uitvoer nog altijd als een rem wordt gevoeld. In de laatste maanden van 1935 gaf de uitvoer — na correctie voor seizoeninvloeden — zelfs een geringe daling te zien. Krachtige bevordering van den woningbouw, maar ook in het laatste jaar toegenomen bedrijvigheid in den utiliteitsbouw en — in de laatste maanden — ook in den scheepsbouw oefenen hun stimuleerende werking uiteraard op andere industrieën uit. De situatie in de katoennijverheid is iets verbeterd, de slapte in de kolennijnen houdt echter onverminderd aan. De kosten van levensonderhoud en de loonen stijgen langzaam, de werkloosheid blijft geleidelijk dalen.

De verbetering der bedrijvigheid in Duitschland stond ook in 1935 sterk onder den invloed van maatregelen der Overheid. De kredietsituatie eischt hier nog steeds de grootste omzichtigheid, waarin de overigens gunstige omstandigheid, dat de handelsbalans sinds midden 1935 weer actief is, geen principieele verandering kan brengen. Het beschikbare krediet wordt, mede door de Overheidsmaatregelen, vooral geleid in de richting van — slechts ten deele productieve — Overheidswerken en voorts van uitbreiding en vernieuwing van het productieapparaat in verband met den autarkischen koers. In de industrieën, welke productiemiddelen voortbrengen, ziet men nog een tamelijk aanzienlijke toeneming der bedrijvigheid, in de industrieën van verbruiksgoederen bleef zij echter op hetzelfde peil als in 1934.

Frankrijk vertoont in den laatsten tijd geringe sporen van opleving. De algemeene productieindex steeg in het derde kwartaal van 66,7 op 68,1, om daarna op dit peil te blijven. Ook de bedrijvigheid nam iets toe. De bewegingen zijn echter voor verschillende takken van productie sterk uiteenlopend. Zoo was er voor de textielnijverheid een aanzienlijke verbetering te constateeren, voor de automobiellindustrie over het algemeen weer achteruitgang; in den toestand der steenkolenmijnen kwam geen verandering, de productie van staal nam iets toe, die van ruw ijzer iets af. De in- en uitvoer vertoonden in het laatst van 1935 een duidelijke stijging naar de waarde, niet, of althans in mindere mate, naar het gewicht; hierin weerspiegelt zich dus voor een belangrijk deel de algemeene prijsstijging. Scheepvaartbeweging en spoorwegverkeer bleven dalen. Het land maakte in 1935 enkele moeilijke perioden op monetair gebied door, waardoor de goudvoorraad met ongeveer 20 pCt. terugliep; het bankdisconto kwam tijdelijk op 6 pCt. Aan het eind van het jaar was de rust op het monetaire terrein weer grootendeels hersteld. Ingrijpende bezuinigingsmaatregelen hebben bijgedragen om het begrotingstekort te verminderen. Op de aandeelenmarkt was het keerspel iets hooger dan in 1934, maar de verbetering voltrok zich voornamelijk in het begin van het jaar. Van Januari 1935 op Januari 1936 was er geen stijging in het koersindexcijfer te constateeren. Over het algemeen is men echter van oordeel, dat de economische toestand zich voor Frankrijk iets hoopvoller laat aanzien dan eind 1934.

De economische ontwikkeling van België stond in 1935 voor een groot deel onder den invloed der devaluatie van de belga in April 1935. De productieindex vertoont in die maand een aanzienlijke stijging, die aanvankelijk wel niet behouden bleef, maar in het tweede halfjaar hervat werd, waardoor in November (laatst bekend cijfer) de index ongeveer 20 pCt. stond boven dien van November 1934. De werkloosheidscijfers vertoonden van Maart op April een belangrijke daling; sindsdien waren deze cijfers aanzienlijk lager dan in de overeenkomstige maanden van het vorige jaar. Men neemt aan, dat de toeneming der productie in werkelijkheid grooter is dan in den productieindex tot uiting komt: de groote takken van nijverheid, die voornamelijk in den index verwerkt zijn, staan n.l. sterk onder den remmenden invloed van kartels; toch steeg de index van 92 in Maart 1935 tot 112 in November. Van de grotere takken van nijverheid vertoonde vooral de textielnijverheid een vooruitgang. In- en uitvoer zijn belangrijk toegenomen, vooral de invoer, en de stijging blijft bestaan nadat men de stijging der groothandelsprijzen in mindering heeft gebracht; aan beide zijden hebben vooral de grondstoffen tot de stijging bijgedragen. De koersen van aandeelen zijn heel wat meer gestegen dan rechtstreeks uit de devaluatie zou zijn te verklaren.

Een nieuwe opleving teekende zich in de Vereenigde Staten af, waar bijna alle indices aan het eind van 1935 een gunstiger peil hebben be-

reikt dan aan het begin van het jaar. De verbetering begon in de meeste gevallen in het derde of in het vierde kwartaal: zoo steeg de productieindex van 74,8 in September tot 86,6 in December (71,4 in December 1934). Het waren hier vooral de kapitaalgoederen, waarvan de productie toenam; daarnaast steeg ook in de tweede helft van 1935 het bedrag der aanbestedingen. Een aanzienlijke stijging van het door de industrie uitbetaalde loon (als gevolg van toegenomen bedrijvigheid en een geringe stijging van het loonpeil) waarspiegelde zich o.a. in toeneming der warenhuisonmzetten bij verminderende voorraden. Ook de ontwikkeling der bankcijfers wijst op toegenomen bedrijvigheid, die wel ongeveer alle categorieën van het bedrijfsleven omvat. De werkloosheid verminderde, maar bleef toch nog zeer omvangrijk.

In Nederlandsch-Indië begonnen zich in den loop van 1935 enkele elementen van verbetering der conjunctuur te ontwikkelen. In de tweede helft van het jaar kon men n.l. een daling van den invoer bij stijging van den uitvoer waarnemen, waardoor de voor Indië zoo belangrijke activiteit van de handelsbalans weer toenam. Bij den invoer valt vooral de toenemende belangrijkheid van machines op. De saneering van ondernemingen en de aanpassing aan de restrictiepolitiek maakt vorderingen. De begrootingstekorten blijven echter een bron van zorg en de werkloosheid nam nog toe.

NEDERLAND.

De algemeene toestand.

Voor Nederland bracht 1935 als geheel genomen geen verbetering, al waren er tegen het eind van het jaar wel enkele bewegingen waar te nemen, die 1935 in sommige opzichten minder ongunstig doen eindigen dan het begonnen was.

Dit geldt echter nog niet voor de arbeidsmarkt, voor zoover de toestand daarvan blijkt uit de werkloosheidscijfers, die maand voor maand aanzienlijk boven die van 1934 stonden. Aan het eind van het jaar stonden bij de organen der openbare arbeidsbemiddeling rond 472 000 personen als werkloos ingeschreven, tegen rond 414 000 een jaar vroeger. Dit neemt niet weg, dat ook hier in het tweede halfjaar van een iets minder ongunstige ontwikkeling kan worden gesproken, omdat voor die periode de stijging van het aantal werkloozen nagenoeg geheel op rekening van het seizoen kan worden geschreven, wat over het eerste halfjaar niet het geval was.

De toestand van de nijverheid bleef in hoofdzaak zeer gedeprimeerd, al waren er uiteraard, als steeds, verschillen, tusschen de industrieën zoowel als tusschen de ondernemingen onderling. Deze verschillen maken het vrijwel onmogelijk, in dezen tijd van depressie, in een algemeene samenvatting den toestand als beter of slechter dan een jaar geleden te karakteriseeren. In elk geval maakt de aanpassing van het bedrijfsleven vorderingen in den vorm van saneeringen, rationalisatie en mechanisatie enz.

Terwijl de weersgesteldheid in 1935 voor den landbouw ten slotte minder ongunstig blijkt te zijn geweest dan men aanvankelijk vreesde (deels wel matige oogsten, maar van goede kwaliteit), bleven de financieele resultaten van het bedrijf toch onbevredigend. De veeteelt werd door het weer ongunstig getroffen, terwijl de ontwikkeling der prijzen en van de exportgelegenheid geen of althans onvoldoende compensatie bracht. Voor den tuinbouw was 1935 een uitermate moeilijk jaar.

De zeevisscherij werd, hoofdzakelijk als gevolg van de belemmering van onzen vischuitvoer, slechts op beperkte schaal uitgeoefend; de geldelijke uitkomsten waren over het algemeen niet bevredigend.

De goederenmarkten ondervonden over het algemeen een ongunstige inwerking van de koersschommelingen en de exportmoeilijkheden. Oplevingen op verschillende markten, onder invloed van vraag uit Amerika of tengevolge van valutaspeculatie, waren meestal slechts van korten duur. De buitenlandse politieke verwickelingen geven in het vierde kwartaal aan sommige markten voor korten tijd een levendig aanzien. De behaalde voordeelen gingen echter meestentijds weer spoedig verloren.

In- en uitvoer bereikten in den loop van 1935 een nieuw laagtepunt, naar waarde zoowel als naar gewicht, maar in de tweede helft van het jaar veranderde de dalende beweging in een — zij het zeer zwakke — stijging.

Hierbij vermeerderde de passiviteit, die echter over het jaar als geheel genomen, absoluut en relatief, minder was dan in 1934.

De zeescheepvaart vertoonde nog weinig teekenen van opleving. De vrachtvaart ondervond in den aanvang van het vierde kwartaal de tijdelijke voordeelen van de buitenlandsche politieke verwickelingen, waardoor vele schepen in de vaart gebracht konden worden. De toestand in de binnenscheepvaart bleef gedurende het geheele jaar uiterst ongunstig. Ook in het vierde kwartaal kwam hierin geen belangrijke wijziging.

De groothandelsprijzen stonden in 1935 weer op een iets lager peil dan in 1934, maar in de tweede helft van het jaar trokken zij iets aan, voornamelijk die van industrie-grondstoffen en dierlijke voedingsmiddelen.

Het loonpeil had het geheele jaar door een dalende richting. Onder fluctuaties kwamen ook de kosten van levensonderhoud in Amsterdam en 's-Gravenhage aan het eind van het jaar op een iets lager peil.

De koersen van aandelen gaven tegen het einde van het jaar een duidelijke stijging te zien, die het koersindexcijfer op een peil bracht, ruim 13 pCt. boven dat van eind 1934. Vooral de Indische fondsen stegen in koers. De geldmarkt werd in het afgelopen jaar herhaaldelijk verontrust door aanzienlijke goudonttrekkingen, die de Nederlandsche Bank tot disconto-verhooging noopten. Tegen het eind van het jaar was de rust teruggekeerd. De koersen van obligaties enz. volgden de bewegingen op de geldmarkt in verzwakte mate. De kapitaalmarkt was uiterst flauw.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt. Depressie in 1935 over het geheel nog verscherpt, al waren, vooral tegen het eind van het jaar, zwakke lichtpunten niet geheel afwezig.

Zoals uit de vorige bladzijden valt op te maken, heeft zich de depressie in menig opzicht in 1935 nog verscherpt, maar waren er, vooral in de tweede helft van het jaar, wel enkele symptomen waar te nemen van partieele en meerendeels zwakke verbetering. Hierbij dient dadelijk te worden opgemerkt, dat ondanks hier en daar toegenomen bedrijvigheid, nog steeds klachten werden vernomen over onvoldoende financieele resultaten en uiterst moeilijke bedrijfsvoering. De toegenomen werkloosheid moge niet altijd het teeken zijn van inderdaad afgenomen werkgelegenheid — veelal was dit wel het geval; en ook de gevallen van opleving, wellicht iets minder zeldzaam dan in 1934, waren niet zelden toch slechts van voorbijgaanden aard.

Beperken wij ons, waar het bestek van deze Kroniek daartoe noodzaakt, wat de afzonderlijke bedrijfstakken betreft tot enkele bijzonderheden over eenige dezer ¹⁾ dan valt o.a. op te merken, dat aan onzen grooten scheepsbouw in het afgelopen jaar (en ook nog weer in het begin van 1936) verschillende niet onbelangrijke (w.o. eenige buitenlandsche) orders ten deel vielen, maar de voldoening hierover wordt sterk getemperd door de veel te wenschen overlatende prijzen, terwijl ook in het oog is te houden dat de aanneming van een deel dezer orders slechts mogelijk is geweest door steun van overheidswege. Volgens Lloyd's Register was hier te lande, wat zeeschepen betreft, eind December in aanbouw $\pm 104\,000$ bruto-registerton (36 schepen), tegen $\pm 63\,000$ (29) eind September en $\pm 48\,000$ (11) aan het eind van 1934. Dit was dus in 1935 aanmerkelijk meer, wat niet wegneemt, dat de cijfers nog een zeer slecht figuur bleven maken tegenover die van voorheen (bv. eind 1929 52 schepen van $\pm 232\,000$ t). Bij een 10-tal groote bedrijven, welke personeelcijfers verstrekten, werkten eind December $\pm 7\,660$ man, d.i. $\pm 1\,450$ meer dan eind December 1934 (in 5 thans ± 375 minder, doch in 5 andere $\pm 1\,825$ meer). Hierbij dient opgemerkt, dat de werkzaamheden niet uitsluitend beperkt zijn tot den bouw van nieuwe schepen (al of niet met machine-installaties), doch gedeeltelijk ook allerlei ander werk betreffen, zooals o.a. constructiewerk en hier en daar werk voor Defensie (w.o. afbouw van een kruiser, bouw van eenige onderzeeboten, enz.), nog afgezien van de voor verschillende bedrijven van belang zijnde scheepsreparaties (welke, al was de toestand soms in bepaalde bedrijven al eens iets beter dan verleden jaar, veel reden tot klagen bleven geven).

¹⁾ Het overzicht, waarin uitvoeriger mededeelingen zijn opgenomen en waarin ook veel meer branches worden besproken dan in deze Kroniek, is opgenomen in de Februari-aflevering van het Maandschrift.

Gaf bij de machinefabricage de stand der bedrijvigheid niet steeds en voor alle ondernemingen evenzeer reden tot klagen en waren er dan ook geregeld (nu eens wat meer dan weer minder) bedrijven of afdelingen daarvan, welke zich tegenover vele andere door meer werk (deels door het samenvallen van orders met korten levertijd) kenmerkten, toch bleef over het geheel slapte aldoor meer regel dan uitzondering. Ook in de laatste maanden was het aantal ondernemingen met meer bedrijvigheid dan een jaar geleden nog verre in de minderheid. Daarbij bevatte een deel der rapporten geregeld allerlei opmerkingen (o.a. getuigende van de moeilijkheid om bij de heerschende onderlinge en buitenlandsche concurrentie voldoende loonende orders te verkrijgen), welke den toestand nog in een ver van gunstig licht stellen. Deels schreef men de slapte vnl. toe aan onvoldoenden export. Ofschoon wat de constructiewerkplaatsen betreft orders voor den bruggenbouw in verschillende ondernemingen (w.o. ook scheepswerven welke zich op dit werk toeleggen) aan vrij wat handen werk hebben gegeven, vertoonde deze bedrijfstak, als geheel genomen, in 1935 toch steeds duidelijke teekenen van een tekort aan orders, al deed dit zich niet steeds en overal in gelijke mate gevoelen. Dit treedt ook weer naar voren uit de berichten over het laatste kwartaal des jaars, toen zich tegenover een toenemende — deels zeer groote — slapte in verschillende ondernemingen, in andere (of afdelingen daarvan) juist een zekere opleving demonstreerde. Voor zoover men zich over de prijzen uitliet, was dit bijna steeds in ongunstigen zin (felle concurrentie), zij het dat een der rapporteerende bedrijven gewaagde van meer loonende opdrachten dan in 1934. Van bepaalde zijde klaagde men o.a. zeer over schadelijken invloed van concurrentie uit België en Duitschland. Ondanks zich in de ijzergieterijen telkens wel, nu eens hier dan weer daar, voordoende gevallen van tijdelijke — soms niet onbelangrijke — opleving (vooral in een aantal bedrijven was de bedrijvigheid aan sterke schommelingen onderhevig) bleef toch het totaalbeeld steeds wijzen op een ernstige slapte. Behalve in het overheerschende tekort aan orders ligt ook in de van vele zijden geuite klachten over zeer onbevredigende, meermalen verliesgevende, prijzen (felle onderlinge en ook buitenlandsche concurrentie) opgesloten, dat deze bedrijfstak het in het algemeen zwaar te verduren had (aan het eind des jaars meer berichten van een ongunstiger dan van een beteren toestand dan een jaar geleden). In het hoogovenbedrijf stond de ruwijzerproductie sinds April op een enigszins verlaagd peil (export leed onder de vele ongunstige factoren op de internationale markt). Hiertegenover was in de tinfabriek de productie $16\frac{1}{2}$ pCt. grooter dan in 1934 (belangrijk meer export dan toen). Bij de vliegtuigindustrie bedroeg de totale personeelsterkte aan het eind der achtereenvolgende kwartalen resp. 593, 755, 876 en 757, tegen resp. 454, 554, 512 en 377 op dezelfde tijdstippen van 1934. In het grootbedrijf der gloeilampen- en radioindustrie (welks jongste jaarverslag er melding van maakte, dat als gevolg van de toenemende bemoeilijking van het internationale handelsverkeer de decentralisatie van het productieapparaat verder doorgevoerd moest worden) is de personeelsterkte in 1935 afgenomen van rond 15000 tot rond 12900 man.

Zorgelijk was de toestand over het geheel in de katoenindustrie, al waren er ten slotte teekenen van verbetering, deels ook bij 1934 vergeleken. Was in het eerste halfjaar veeleer nog een tendenz tot achteruitgang vast te stellen, daarna en v.n.l. in de laatste maanden ontstond in verschillende spinnerijen en weverijen, of afdelingen er van, min of meer opleving van de vraag (hetzij voor export, hetzij voor het binnenland), tengevolge waarvan een grooter deel der capaciteit kon worden benut (meer personeel, meer machines in bedrijf en - of - langer werktijd). Intusschen heerschte door vrijwel constante bedrijfsinkrimping in andere ondernemingen en niet het minst ook als gevolg van rationalisatie, ook toen nog belangrijke werkloosheid. Overigens werden uit de genoemde branches voortdurend klachten vernomen over slechte, deels verliesgevende prijzen. De wolindustrie kenmerkte zich door een nog al sterk wisselende bedrijvigheid. Zoo was te Tilburg aanvankelijk overwegend voldoende werk, waarna een tijdlang slapte overheerschte; hierop herstelde de toestand zich in het 3e kwartaal en ontstond na een staking (25 Aug.—25 Sept.) drukte, welke tot eind November aanhield, doch toen weder voor inkrimping (opheffing ploegenstelsel, ontslag, korter werktijd) plaats maakte. In een 38-tal ondernemingen in genoemde plaats bedroeg het totaal aantal gewerkte uren (in duizendtallen) in de eerste week van elk der achtereen-

volgende kwartalen resp. 234, 220, 225 en 280 (verleden jaar resp. 250, 207, 207 en 258), waarna het daalde tot 246 in de eerste week van Januari 1936. Mede door verplaatsing van werk tengevolge van bovenbedoeld conflict kwam er in andere centra (waar de werkgelegenheid in het eerste halfjaar deels beperkt was) in den zomer over het algemeen meerdere drukte (o.a. meer personeel), welke zich in de laatste maanden gedeeltelijk nog handhaafde. Meermalen wees men op de onbevredigende en (of) slechtere prijzen dan in 1934 (zeer verscherpte concurrentie), al kwam hierin tijdens de staking eenige verbetering. In de kunstzijdeindustrie kwam het reeds in het begin van het jaar tot een aanmerkelijke productiebeperking. In het 2e halfjaar nam de slapte aanvankelijk nog toe (o.a. verder ontslag), waartegenover de omzetten in de laatste maanden kwantitatief eenige verbetering vertoonden, al bleef de productie beperkt. De toestand was, vooral wat de prijzen betreft, ongunstiger dan in 1934. Eind December werkten in een 2-tal ondernemingen ± 1070 arbeiders minder dan een jaar geleden. Hoewel de werkgelegenheid in de confectioniefabrieken overwegend niet onbevredigend en gedurende een deel van het jaar in doorsnee beter was dan in 1934, werkten toch steeds een aantal fabrieken, zoowel van heeren- als dameskleding, korten of langeren tijd met min of meer ingekrompen bedrijf (verkorte werktijden, ontslag; deels ongunstiger dan in 1934). Uit de over de laatste maanden ontvangen rapporten bleek, dat na de tevoren geconstateerde over het geheel bevredigende bedrijvigheid gedeeltelijk slapte ontstond (o.a. doordat er geen nabestellingen waren door het zachte weder; hier en daar o.a. belangrijke gedeeltelijke werkloosheid); anderdeels bleef er nog vrijwel voldoende werk o.m. door bevredigende voorjaarsorders. Naar gemeld werd, richtte de vraag zich meer naar de goedkope kleding ten koste van de betere genres en daarbij zijn klachten over scherpe, toenemende concurrentie en onbevredigende en (of) slechtere prijzen dan in 1934 niet uitgebleven. Wat dameskleding betreft, valt in dit verband o.a. te wijzen op een in den laatsten tijd sterk opgekomen en zeer hinderlijke Deutsche concurrentie.

In de schoenindustrie was in vele fabrieken bijeengenomen, die opgave verstrekten over het aantal „man-uren” in de eerste week van elke maand, dit aantal alleen in Januari en Februari kleiner, doch overigens groter dan verleden jaar (gemiddelde ± 6 pCt. hooger dan in 1934). Intusschen bleven de uit dezen industrietak ontvangen verslagen zeer verdeeld luiden. Geregeld stonden tegenover bevredigende of vrij bevredigende berichten, andere van onvoldoende werk (deels sterk ingekrompen bedrijven en in sommige gevallen stopzetting). Hierbij valt te wijzen op toeneming van de vraag naar goedkoop schoeisel, als gevolg van de voor velen afgenomen koopkracht. De prijsstijging van leder in het najaar en de in verband daarmee aangekondigde prijsverhoging voor schoenen veroorzaakten blijkens sommige berichten een tijdelijke toeneming der vraag. In het laatst van het jaar volgde echter over het algemeen achteruitgang. De scherpe onderlinge concurrentie — deze was vooral groot wat goedkoop schoeisel betreft — had tot gevolg, dat de verhouding tusschen de prijzen van grondstoffen en fabrikaat in vele gevallen onbevredigend bleef.

De chemische industrie bleef rijkelijk in de gevolgen der depressie deelen. Niettemin vielen tegenover de gevallen van stationnair ongunstige of nog achteruitgaande toestanden ook wel enkele van verbetering aan te wijzen, die echter niet alle bestendig van duur waren. Zoo nam b.v. bij de fabricage van zinkwit en lithopone (invoer van 1 Febr. tot 1 Sept. gecontingenteerd, terwijl inmiddels op 1 Maart een specifiek invoerrecht werd ingesteld) de productie in de eerste helft van het jaar toe, maar moest deze daarna weer worden ingekrompen, terwijl de zinkwitafdeeling in het laatst van het jaar werd stopgezet (personeelsterkte steeg aanvankelijk met ruim 100, doch daalde daarna weer met 140 en bedroeg eind Dec. nauwelijk $\frac{1}{3}$ van het hoogste cijfer uit de jaren van hoogconjunctuur). Bij de superfosfaatindustrie waren van de 5 fabrieken van een grootbedrijf aanvankelijk nog 3, zij het met ingekrompen personeel, volledig in bedrijf, doch later slechts 2 (1 stond stil; van 1, later 2, werkte slechts een afdeling). Ook in eenige andere ondernemingen vond inkrimping plaats en over het algemeen was de werkgelegenheid nog ongunstiger dan in 1934. De export was, bij zeer onvoldoende prijzen, ± 13500 t ($3\frac{1}{2}$ pCt.) kleiner dan in het vorige jaar. Hiertegenover vertoonde de uitvoer van de meeste soorten olie, na de belangrijke stijging in 1934, ook in 1935 nog een

toeneming. Zoo werd van lijnolie uitgevoerd $\pm 86\,500$ t ad f 11,3 miljoen, tegen het vorige jaar $\pm 77\,700$ t ad f 9,5 miljoen, waarbij dient opgemerkt dat de 2e helft van het jaar 2500 t achterbleef bij dezelfde periode van 1934 (de waarde was echter f 0,5 miljoen hooger). Overigens moet ten aanzien van den gang van zaken in de oliëfabricage, waarbij ook de omstandigheden wat de vee-koeken betreft een rol spelen, worden verwezen naar het uitvoeriger overzicht in het Maandschrift.

In de diamantindustrie was de werkgelegenheid in het 2e halfjaar beter dan in de eerste helft, ofschoon zij, vooral door de hevige buitenlandsche concurrentie, nog zeer onbevredigend was. Op de sterke inzinking tengevolge van de devaluatie in België volgde in Mei eenig herstel, dank zij de met medewerking der Regeering tot stand gekomen verhooging van den loonbijslag. Het aantal werkende leden der organisaties bedroeg gemiddeld over het geheele jaar 1430 tegen 1709 in 1934 (voor het 4e kwartaal waren de cijfers resp. 1551 en 1595), op een ledental van resp. $\pm 4\,960$ en $\pm 4\,500$ eind 1934 en 1935.

Voor de typografische vakken bracht 1935 zich toespitsende moeilijkheden. Onder invloed van den werkhonger (waarbij ook in het oog is te houden hoezeer de productiecapaciteit in den loop der jaren sterk werd opgevoerd door den enormen — en nog immer voortschrijdenden — vooruitgang van de techniek, terwijl het aantal dwergbedrijven zeer is toegenomen doordat tal van overcomplete werkkrachten trachten als ondernemer een bestaan te vinden) heeft de onderlinge concurrentie steeds scherpere vormen aangenomen. In de cijfers aangevende het aantal werkloosheidsdagen in procenten (lagen voor alle maanden nog boven die van 1934) weerspiegelde zich tegen het eind van het jaar (seizoeninvloed) slechts een geringe opleving. De vermindering van de activiteit in het bouwbedrijf vergeleken bij 1934, welke temeer een ongunstige factor is wegens den terugslag, welken verscheidene met deze branche nauw samenhangende fabrieken (bv. steenfabricage, houtzagerijen enz.) er van ondervinden, treedt o.a. naar voren zoowel uit het aantal woningen, waarvan de bouw in dit jaar begon ($\pm 38\,200$ tegen $\pm 47\,800$ in 1934) als het aantal woningen op het eind van elke maand in uitvoering, dat geregeld kleiner was dan verleden jaar (eind December gedaald tot $\pm 15\,100$ tegen $\pm 22\,900$ een jaar tevoren).

Bij onze kolenindustrie heeft de inkrimping der personeelsterkte zich ook in 1935 nog voortgezet, ofschoon niet meer in zoo sterke mate als in 1934. Eerst in het 4e kwartaal is het aantal arbeiders op het in den aanvang van dat tijdvak bereikte niveau (rond 27100 man) vrij stabiel gebleven, terwijl toen tegelijkertijd het aantal gedwongen verzuimdagen over het geheel (in sommige mijnen meer dan in andere) eenigermate kon verminderen. Op 1 Jan. 1936 bedroeg de totale sterkte 27128 man, d.i. vergeleken met dat tijdstip van 1935, 1934 en 1931 een vermindering met resp. 960, 3772 en 8686 man. De totale productie van kolen (slik inbegrepen) is in 1935 verminderd tot $\pm 11,88$ miljoen t, tegen resp. $\pm 12,34$ en $\pm 12,90$ miljoen t in 1934 en 1931 (topjaar).

Het verloop der campagne 1935 in de veenderij (waar, voor zoover fabrieksturf betreft, in 1935 een soortgelijke toeslagregeling gold als in 1934) is reeds in de vorige Kroniek in eenige groote trekken geschetst. Waar de werkzaamheden in het 4e kwartaal in hoofdzaak bestonden in het verschepen van de turf (aan „wijkgraven” enz. werd zoo goed als niets gedaan) was de werkgelegenheid toen slechts zeer gering. De bolstergraverij gaf maar aan weinig handen werk wegens de zeer ongunstige omstandigheden waarin de turfstrooiselfabricage bleef verkeerden (al merkte men o.a. wel op, dat door het iets later optreden der najaarsopleving, in het 4e kwartaal toch wel meer is afgezet dan verwacht werd).

Bij den landbouw deed droog en warm weer in Juli en Augustus de rijping van de granen en peulvruchten (waarvan de stand eind Juni achterlijk was) in snel tempo verlopen, zoodat de opbrengsten aanmerkelijk bij die van 1933 en 1934 ten achter bleven, al was de oogst toch wel vrijwel normaal, terwijl de kwaliteit van het product goed mocht worden genoemd. Minder gunstig was de ontwikkeling van de aardappelen, welke van de langdurige droogte hadden te lijden en ook in hunne ontwikkeling werden geschaad door het optreden van de bladrolziekte. De opbrengst bleef daardoor beneden normaal, maar de kwaliteit liet niets te wenschen over. De suikerbieten vertoonden zoowel wat opbrengst als wat kwaliteit betref een normaal gewas. Omtrent de financieele nitkomsten van de akkerbouwbedrijven (die eerst na het afsluiten

der boeken in Mei a.s. bekend zullen zijn) kunnen de verwachtingen bezwaarlijk hoog gesteld zijn, wijl aan de beschermende maatregelen van Overheidswege geen uitbreiding werd gegeven, de geogste hoeveelheden minder waren dan in de twee vorige jaren en het prijsverloop evenmin gunstig was. Na eenige opleving der prijzen in de zomermaanden, zulks in verband met den internationalen politieken toestand, zakten de noteeringen in het najaar weer in en bereikten zij ten slotte een peil dat lager was dan in den aanvang van 1935. Vooral voor een product als aardappelen was gedurende het grootste deel van het jaar de stemming op de markt vrij lusteloos en wel in het bijzonder voor de soorten bestemd voor de binnenlandsche markt.

Voor het veehoudersbedrijf was het niet van belang ontbloomt, dat de stand van het grasland, welke in het eerste halfjaar goed was, in het 3e kwartaal door de droogte sterk achteruitging, waarin door de regens in September wel eenige verandering ten goede kwam, doch de weersgesteldheid is omstreeks dien tijd doorgaans reeds te koel om den groei nog krachtig te bevorderen. Dientengevolge werd het vee veel vroeger opgesteld dan in 1934. Over de kwaliteit van het hooi (de hoeveelheid der eerste snede was ruim, doch die der tweede snede slechts matig) werden in den staltijd algemeen klachten vernomen. De beschikbare hoeveelheid stalvoeder was echter ruim voldoende. Nadat in de eerste helft van 1935 de noteeringen der meeste vee-teeltproducten een dalende tendenz hadden vertoond, ondergingen de prijzen op het eind van het 3e kwartaal eenige verbetering, maar in de laatste maanden van het jaar zijn zij weer gezakt. De financieele positie van de veehoudersbedrijven bleef dan ook zeer moeilijk. De export van kaas kon zich op het peil van 1934 handhaven wat de hoeveelheid betreft, doch bij een daling naar de geldswaarde met ruim 16 pCt. De uitvoer van boter nam aanzienlijk toe, nl. met ± 28 pCt., maar de stijging van de exportwaarde hield hiernede geen gelijken tred (bedroeg nl. ± 18 pCt.).

Het tuinbouwbedrijf heeft wederom een uitermate moeilijk jaar achter den rug. Ditmaal werkte ook de weersgesteldheid niet mede. Door de groote droogte in den zomer ging de stand van een aantal gewassen sterk achteruit; in vele gevallen kon de teelt van sluitkool als mislukt worden beschouwd. Door de zware stormen midden September zijn groote hoeveelheden fruit afgewaaid. De prijzen van fruit waren echter goed, in enkele gevallen zelfs hoog. De handel in verse groenten met het buitenland verliep zeer onbevredigend. De uitgevoerde hoeveelheid daalde n.l. van 1934 op 1935 met 26 pCt. en de waarde met niet minder dan 32 pCt. Van bloembollen werd, bij een eenigszins gedaalde geldswaarde, een ongeveer gelijk kwantum als in 1934 geëxporteerd.

Hoewel er, zooals men in het meer uitvoerige verslag nader geschetst kan vinden, in de tweede helft van 1935 wel eenige factoren zijn aan te wijzen, die invloed op den stand der arbeidsmarkt bij land- en tuinbouw hebben uitgeoefend, welke lokaal gezien eenige verbetering of achteruitgang veroorzaakten, waren deze toch dooreengenomen van weinig betekenis, in verband waarmede de toestand van de arbeidsmarkt even ongunstig moet worden genoemd als in de eerste helft des jaars.

De toestand van het zeevisscherijbedrijf bleef, hoofdzakelijk door de belemmering van onzen vischuitvoer, nog steeds zeer onbevredigend. De beide hoofdtakken — de trawlvisscherij en de drijfnetvisscherij op haring — werden op slechts beperkte schaal uitgeoefend. Bij eerstgenoemden waren de aanvoeren van bijna alle vaartuigsoorten in totaal iets hooger dan in 1934, doch wegens de bijna geregeld lage vischprijzen waren de geldelijke uitkomsten ongunstiger dan in het vorige jaar. Bij de haringvisscherij werd de aanvoer van gezouten haring van Regeeringswege gelimiteerd op een maximum van 500 000 kantjes, terwijl voorts maatregelen werden getroffen om een te grooten aanvoer bij den aanvang van het seizoen tegen te gaan. Hoewel de haringprijzen over het geheel wel iets beter waren dan in 1934 en de vissecherij op verse haring vooral in de laatste 2 maanden bevredigende besomningen gaf, lieten de financieele resultaten van de haringvisscherij voor het geheele seizoen nog te wenschen over.

Bij de in uitvoering of onderhoud zijnde Zuiderzeewerken waren, afgezien van de in den Wieringermeer werkzame, nog slechts betrekkelijk weinig en belangrijk minder arbeiders betrokken dan in 1934: het gemiddelde

van de aantallen op het eind van elke maand bedroeg slechts 205 tegen 433 in genoemd jaar.

Voortbrenging en verbruik. De productie in 1935 over het algemeen lager dan in het vorige jaar. De consumptie in hoofdzaak op peil blijvend. Het vierde kwartaal van 1935 in verhouding iets minder ongunstig dan het jaar. Enkele consumptiecijfers. De uitkomsten van de productiestatistieken der confectiefabrieken en metaalnijverheid in 1934.

Ten aanzien van de voortbrenging vertoont het jaar 1935 — als geheel beschouwd — geen opwekkend beeld. De beperkte opleving, welke zich in 1933 en gedeeltelijk ook nog in 1934 voorgedaan heeft, heeft zich over het algemeen in 1935 niet voortgezet, veeleer kan men overwegend van een hernieuwde inzinking spreken. Zoo is het indexcijfer van den invoer van grondstoffen 5 punten bij dat van het vorige jaar achtergebleven (dat van de grondstoffen voor de productiemiddelenindustrie zelfs 15 punten), de werkloosheid nam met 4 punten toe, dat is sneller dan in de beide vorige jaren, de stijging van het indexcijfer van den uitvoer van fabrikaten is vrijwel tot staan gekomen, het verbruik van steenkool, dat in de vorige jaren vrij stabiel was, ging 7 pCt. achteruit. Van de speciale takken van bedrijf, die een overeenkomstig beeld vertoonen, kunnen o. a. genoemd worden de zeevisscherij (vooral die van haring), de steenkolenmijnen, het bouw- en aannemersbedrijf (blijkens de cijfers van de aanbestedingen). Toch is deze achteruitgang verre van algemeen. In vele gevallen heeft de productie zich kunnen handhaven op het peil van het vorig jaar. Ook is in verschillend opzicht vooruitgang waar te nemen. In dit verband zij in het bijzonder gewezen op het indexcijfer van den invoer van grondstoffen voor de industrie der verbruiksgoederen, dat 4 punten vooruitgang. Verder op de toenemende bedrijvigheid in de — te voren wel zeer sterk ingekrompen — scheepsbouw. Ook de stijging van de boterproductie verdient vermelding.

Op het gebied van de consumptie kan voor het jaar 1935 gewezen worden op verdere stijging van het verbruik van brood en op eenig herstel ten aanzien van suiker en thee (ten aanzien van de laatste twee blijkbaar als gevolg van de verlating van den accijns, resp. het invoerrecht in 1934). Zoowel voor boter als voor margarine is — voorzoover de voorloopige cijfers dat toelaten — slechts een geringe verdere vermindering van het verbruik waar te nemen. Ook ten aanzien van een aantal andere goederen is het beeld — de tijdsomstandigheden in aanmerking genomen — betrekkelijk gunstig; in hoofdzaak heeft het verbruik zich kunnen handhaven. Van achteruitgang van eenig belang ten opzichte van 1934 is slechts bij uitzondering sprake (o. a. varkensvleesch).

Wat meer in het bijzonder de toestand van de voortbrenging in het laatste kwartaal van 1935 betreft is het beeld eenigszins minder ongunstig dan voor het geheele jaar. In vergelijking met het overeenkomstige kwartaal van 1934 is het indexcijfer van het invoersaldo van grondstoffen vrijwel stationnair gebleven (tegenover 5 punten daling), terwijl de werkloosheid een iets geringere toeneming (3 punten) vertoont en het verbruik van steenkool minder achteruit ging (n.l. 4 pCt.). Daartegenover staat dat het indexcijfer van den uitvoer van een aantal belangrijke fabrikaten 9 pCt. verminderd is (tegenover geringe stijging voor het jaar).

Volgens de cijfers van den grondstoffeninvoer is in dit kwartaal de toestand in de productiemiddelenindustrie relatief gunstiger geweest dan in de industrie der verbruiksgoederen. De indexcijfers van deze twee groepen vertoonen resp. een stijging van 5 punten en geen verandering ten opzichte van het vierde kwartaal van 1934.

De werkloosheid was vooral minder ongunstig voor de groep lederindustrie (8 punten lager voor het kwartaal, stationnair voor het jaar), en in mindere mate o. a. voor de diamantindustrie en de textielnijverheid. Daartegen is de werkloosheid meer toegenomen dan gemiddeld over het geheele jaar voor de steen- en aardewerkgroep en de drukkersbedrijven.

De veranderingen in vergelijking met het onmiddellijk voorafgegane kwartaal berusten voor een groot deel op normale seizoeninvloeden, in hoofdzaak mag de toestand dan ook als stationnair beschouwd worden. In gunstigen zin teekenen zich af: de invoer van grondstoffen voor de productiemiddelenindustrie (+ 5 punten) en de scheepsbouw.

Hieronder volgt een overzicht van enkele consumptiecijfers.

	Binnenlandsch verbruik.									
	kw. gem. 1933.	3e kw. 1934.	4e kw. 1934.	kw. gem. 1934.	1e kw. 1935.	2e kw. 1935.	3e kw. 1935.	4e kw. 1935.	kw. gem. 1935.	Jan. 1935.
Suiker × 1000 t	55	58 ⁹⁾	55	52	50	51	58	56	54	17
Boter 1) " " "	12	*	*	12	*	*	*	*	*	*
Boter 1) (onvolledig) 2). " " "	10,1	10,2	9,8	9,9	9,7	9,6	10,5	9,6	9,8	2,4
Margarine 3) " " "	14,4 ²⁾	14,7 ²⁾	14,4 ²⁾	14,4 ²⁾	13,5 ²⁾	14,1 ²⁾	14,5 ²⁾	14,5 ²⁾	14,2 ²⁾	5,1 ²⁾
Kaas " " "	14,8	*	*	14,3	*	*	*	*	*	*
Tarwebloem en-meel, ingeslagen i/d bakkerijen 4) × milj. kg	127	142	142	140	136	143	152	146	144	*
Sinaasappelen × milj. kg. bruto.	19,2	4,3	5,4	13,0	28,4	21,0	5,6	6,4	15,4	9,8
Citroenen " " "	1,9	1,6	1,5	1,7	1,9	1,8	1,2	1,7	1,6	0,4
Bananen " " "	7,5	8,6	8,0	7,7	8,0	13,5	10,4	7,8	9,9	2,4
Koffie (ongebraad) " " "	10,6	*	*	7,2	*	*	*	*	8,9	*
Thee " " netto.	2,3 ⁵⁾	3,3 ⁷⁾	2,5	2,4 ⁸⁾	2,6	2,5	2,7	3,4	2,8	0,7
Bier × 1000 hl.	391	*	*	364	*	*	*	*	*	*
Sigaron. × milj. stuks.	352	359	347	357	355	353	377	363	357	126
Sigaretten. " " "	979	1 082	925	982	951	1000	1 087	970	1 002	348
Tabak (rook- en pruim-) × milj. kg.	3,2	2,6	2,8	2,6	2,5	2,9	2,6	2,6	2,6	0,9
Runderen (goedgekeurd voor binnenlandsch verbruik) × 1000 stuks.	130 ⁹⁾	90 ⁹⁾	148 ⁹⁾	119 ⁹⁾	139 ⁹⁾	97 ⁹⁾	102 ⁹⁾	118 ⁹⁾	114 ⁹⁾	*
Kalveren (idem) " " "	170	128	160	180	299	258	149	153	213	*
Varkens (idem) " " "	417	346	556	429	414	297	280	439	357	*

1) Zonder de boter, welke met margarine is vermengd. 2) Ontleend aan gegevens van de Nederlandsche Zuivelcentrale. 3) Incl. de bijgemengde boter. Inbegrepen is de onvermengde margarine voor behoeftigen e.d. en van Juli 1933 af de rituele en plantaardige onvermengde margarine (te voren ± 5000 kg per week). 4) Gegevens van de Meelcentrale. 5) Invloed van de verhooging van het invoerrecht op 1 Januari 1933. 6) Invloed van de accijnsverlaging op 1 Juli 1934. 7) Invloed van de verlaging van het invoerrecht op 1 Juli 1934. 8) Invloed van de invoering van de omzetbelasting op 1 Januari 1934. 9) Incl. de voor de Regeering ingeblikte runderen. Met behulp van de cijfers van productie en aflevering van het Regeeringsvleesch in blik, vindt men voor de aantallen runderen, waarvan het vleesch in consumptie gebracht is resp. ongeveer 123 000 in het 4e kwartaal van 1933 (119 000 als kwartaalgemiddelde voor 1933) en vervolgens 119 000, 95 000, 97 000, 104 000 (104 000 als kwartaalgemiddelde voor 1934), 107 000, 116 000 en 129 000. Voor het vierde kwartaal van 1935 is deze correctie nog niet bekend.

Sinds het verschijnen van de vorige kroniek kwamen nog enkele productie-statistieken over 1934 gereed.

Volgens de statistiek der confectiefabrieken bedroeg de productie van de 192 ondernemingen met 50 of meer arbeiders en/of thuiswerkers f 64 miljoen (in 1933: 179 ondernemingen met f 67 miljoen). Met behulp van gedeeltelijk geraamde gegevens omtrent de kleine ondernemingen is berekend, dat de totale productie van confectiekleeding ongeveer f 78 miljoen bedroeg, waarvan omstreeks f 65 miljoen vervaardigd op eigen ateliers (door ± 25 000 arbeiders) en f 13 miljoen door thuiswerkers en in andere loonbedrijven (door ± 5 000 arbeiders). Het totale binnenlandsche verbruik van confectiekleeding bedroeg bij benadering f 94 miljoen (waarde af fabriek, incl. omzetbelasting) tegenover f 106 miljoen voor 1933. Deze daling berust gedeeltelijk op prijsdaling en verder voornamelijk op den invloed van de invoering van de omzetbelasting op 1 Januari 1934 (voorraadvorming).

Terwijl bij de machinefabrieken en fabrieken van rollend materieel de verkoopwaarde van de voornaamste producten der machinefabrieken t.w. van machines, ketels, pompen en werktuigen tezamen en ook van constructiewerk lager was dan in 1933 n.l. in totaal 33,1 miljoen gulden tegen 37,3 miljoen, was de productie van rollend materieel in verband met orders op Dieseltreinmaterieel voor de Nederlandsche Spoorwegen in 1934 aanzienlijk grooter. De constructiewerkplaatsen hebben in 1934 belangrijke opdrachten uitgevoerd voor den Rijksbruggenbouw. Bij de ijzer- en staalgieterijen, fabrieken van verwarmingsstoestellen en fabrieken van emaillewaren nam in 1934 de productie van gietwerk weder toe, dit was ook het geval met de productie van verwarmingsstoestellen voor huishoudelijke doeleinden voor kolen, welke steeg van 2,7 op 3,3 miljoen gulden. De waarde van de productie van emaillewaren was daarentegen in 1934 kleiner.

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Ordeningsmaatregelen in verschillende bedrijfstakken. Ordening in het garage-bedrijf te Amsterdam. Wijziging in de ordening van het bioscoopbedrijf. Aanvullende maatregelen in het wasserijbedrijf en grafisch bedrijf. Centrale H.L.S. onthouden. Ordeningsplannen in verschillende bedrijfstakken. Mededeelingen inzake bedrijfsraden.

De nadere voorschriften, bedoeld bij art. 4 van de Wet op de ondernemersovereenkomsten, inzake de indiening van verzoeken tot verbindendverklaring zijn door den Minister in December j.l. gepubliceerd. 1)

In steeds meer bedrijfstakken rijpt de overtuiging, dat bij de tegenwoordige groote moeilijkheden samenwerking van bedrijfsgeenooten ter bevordering der gezamenlijke belangen is.

Ten aanzien van de baksteenindustrie kan vermeld worden, dat tusschen de ondernemersorganisatie in deze industrie en de Regeering een voorloopige bespreking heeft plaats gehad naar aanleiding van het voor-nemen dezer organisatie om een verzoek tot verbindendverklaring van een ondernemersovereenkomst in te dienen. Door den Baksteenraad is met algemeene stemmen een bindend besluit genomen omtrent een concreet plan tot saneering van de baksteenindustrie. De regeling zal in werking treden op het moment, dat de Minister haar bindend zal hebben verklaard. Getracht wordt voor dit plan van zooveel mogelijk ondernemingen steun te verkrijgen. De Vereeniging van Nederlandsche Kalkzandsteen fabrieken heeft besloten samen te werken met den Nederlandschen baksteenbond om tot ordening van de geheele steenindustrie te geraken. *)

In de dakpannenindustrie is een prijsconventie tot stand gekomen, waarbij ruim 90 pCt. van de Nederlandsche dakpannenindustrie is aangesloten; volgens deze regeling zullen de verschillende kwaliteiten van een ken-teeken worden voorzien.

Tusschen de Duitsche en Nederlandsche producenten van deursloten is een prijsconventie geteekend; als basis voor den prijs zijn genomen de prijzen der vorige conventie van 1933, met inachtneming van een verlaging van 15 pCt.

De toestand, welke te Amsterdam in het garagebedrijf was ontstaan, vereischte naar veler meening dringend ordening. Doordat het werk verdeeld werd over een veel te groot aantal personen en bedrijven, welke elkander onderlinge concurrentie aandeden door minimale tarieven, leverde het bedrijf tenslotte noch voor werkgevers noch voor werknemers een behoorlijk bestaan meer op. Door Burgemeester en Wethouders is een regeling, inhoudende een vergunningsstelsel ontworpen, waarin o.a. een algeheel verbod van het openen van passagiers door niet-stationmeerende taxi's op straat anders dan op bestelling is genomen. Hierop is in den Raad een amendement aangenomen, volgens hetwelk in bepaalde gevallen van laatstgenoemden maatregel afge-weken kan worden.

Tot de kort geleden opgerichte Vereeniging Centraal Baggerbedrijf zijn nagenoeg alle eigenaren van baggermateriaal toetreden. Als gevolg van een onderlinge overeenkomst verwacht men, dat voortaan bij aannemingen van baggerwerken voor het materiaalgebruik althans een redelijke vergoeding kan worden berekend.

De Nederlandsche Bioscoopbond besloot de overeenkomst betreffende de afsluiting van het bedrijf, die op 1 Januari 1936 afliep, nog tot half Februari te verlengen. Een studiec ommissie werd ingesteld om een nieuwe regeling te ontwerpen ten einde aan de wenschen van sommige leden tegemoet te komen. Aanleiding hiertoe vormde een conflict met eenige leden die — tegen den wil van het Bondsbestuur in — een nieuw bedrijf wenschten te openen. Op 10 Februari werd een nieuw besluit goedgekeurd, volgens hetwelk het bedrijf niet meer geheel wordt afgesloten, doch bij oprichting van nieuwe bioscopen rekening gehouden moet worden met de plaatselijke omstandigheden. Speciale eischen zullen gesteld worden aan de financieele capaciteit en de bekwaamheid van de leiding. Wat betreft de filmverhuurinrichtingen is besloten voorloopig tot 17 Februari 1937 geen nieuwe zaken toe te laten. Tevens zullen geen nieuwe filmfabrieken mogen worden opgericht. Tot het produceeren van films zal niet mogen worden overgegaan dan op soliedien financieelen grondslag, terwijl voor de oprichting van een zaak een vergunning vereischt wordt.

De actie tot saneering van het wasscherijbedrijf wordt door de saneeringss ommissie in dit bedrijf onvermoeid voortgezet. Nadat reeds door den Haagschen kring een gewestelijke regeling ten aanzien van z.g. groot werk tot stand was gebracht, heeft de saneeringss ommissie besloten de bescherming van groot werk landelijk te centraliseeren. Onder groot werk worden verstaan al die wasschen die in grootte boven normale gezinswasschen uitgaan. Een lijst van beschermd werk zal worden aangelegd. In het algemeen zal niet tegen lagere prijs aangeboden worden dan waarvoor het werk op het tijdstip van de aanvraag wordt behandeld.

*) Persbericht.

Door de grafische bedrijfscommissie is een z.g. veulingsreglement vastgesteld, waarin bepaald wordt, dat de koper op de veiling moet verklaren de goederen te koopen ten behoeve van een grafische onderneming, die door de Grafische Bedrijfscommissie is erkend of die zoodanige erkenning, als zijnde een op 23 November 1933 bestaande onderneming, niet behoeft. Aldus hoopt men de mogelijkheid tot vestiging van nieuwe bedrijven nog meer te beperken.

Met algemeene stemmen is besloten de Centrale Vereeniging tot behartiging van de belangen van de huiden-, leder- en schoenen- en aanverwante branches, te liquideeren met ingang van 1 Januari 1936, met de bedoeling om tot een organisatie in anderen vorm te geraken. Een commissie tot samenstelling van de statuten voor de nieuwe organisatie werd ingesteld.

De overeenkomst betreffende de saneering van het bedrijf in haarden en haardkachels, waarvan in de voorgaande kroniek melding werd gemaakt en welke tot 1 Januari 1936 werd aangegaan, is sindsdien nog niet verlengd. Onderhandelingen hieromtrent zijn nog gaande.

Plannen bestaan tot ordening van den groenten- en fruithandel in Kennemerland, teneinde den ongebreidelde in- en verkoop door niet-bonafide kooplieden tegen te gaan. In de ledenvergaderingen van de vereenigingen van kooplieden is de overeenkomst, waarbij ook de veilingen en de grossiers betrokken zijn, reeds met groote meerderheid van stemmen aanvaard.

Ten slotte moge nog melding worden gemaakt van plannen tot ordening in het bedrijf van de chemische wasscherijen en verversijen, alsmede van plannen tot saneering van het rietmeubelbedrijf te Noordwolde, het belangrijkste centrum voor dezen bedrijfstak. In de ontwerpovereenkomst is o.a. opgenomen een regeling van de verkoopprijzen en een vaststelling van het aantal jongeren, dat in de fabrieken werkzaam mag zijn.

Aangaande de toepassing der Bedrijfsradenwet kan nog het volgende worden medegedeeld. Tot dusver zijn bedrijfsraden ingesteld in het boekdrukkersbedrijf, het chemigrafisch bedrijf, het schilders-, het stucadoors-, het kappersbedrijf en de sigarenindustrie. Tot den bedrijfsraad in het schildersbedrijf trad de neutrale patroonsorganisatie niet toe. Het Verbond van Sigarenfabrikanten heeft zich reeds geruimen tijd geleden uit den bedrijfsraad voor de sigarenindustrie teruggetrokken. In de mijnindustrie deden zich bij de besprekingen omtrent het instellen van een bedrijfsraad voor de mijnen moeilijkheden voor, daar de directies der particuliere mijnen niet wenschten mede te werken; tot dusver kwam nog geen bedrijfsraad tot stand.

Landbouwvraagstuk. Handelsverdragen met Duitschland en de Vereenigde Staten. Wetsontwerp voorkoming onredelijke terugvordering hypothecaire schulden. Speciale hulpverleening aan kleine boeren en tuinders. Tarwerichtprijs verlaagd. Prijsgarantie rogge en gerst. Beperking fabrieksaardappelteelt. Extra-toewijzing suikerbieten aan veenkolonien. Steunmaatregelen tuinbouw. Bloembollenbedrijf vraagt steun uit Landbouwerisisfonds. Beperking rundveestapel. Monopolie boterafzet niet gewenscht geacht; vrijwillige beperking kaasproductie; margarineproductie gecontingenteerd. Varkensstapel ongeveer aangepast aan behoefte; plan voor nieuw baconcontract. Geen restitutie graanrechten bij binnenlandsch verbruik van eieren. Voorbereiding verdere beperking turfproductie.

Bij het sluiten van handelsverdragen toonde de Regeering opnieuw, den export onzer landbouw- en veeteeltproducten zooveel mogelijk te willen bevorderen. Bij de op 27 December met Duitschland gesloten overeenkomst werd tariefverlaging verkregen voor onzen invoer van verschillende zaden, waaronder vooral groentenzaden, en voor dien van druiven. Met het stelsel der minimumprijzen voor onze producten werd gebroken. In den herfst van 1935 was dit stelsel, waarbij prijzen werden gehandhaafd hooger dan de wereldprijzen, ingevoerd ten einde aan de Deutsche telers gelegenheid te geven met de Hollandsche te concurreren. Nu de Deutsche Regeering voor haar beperkte hoeveelheid deviezen zooveel mogelijk producten wenscht te betrekken, heeft zij dit principe verlaten. ¹⁾

Van groote beteekenis wordt in het Nederlandsch-Amerikaansche verdrag van 20 December geacht de verlaging van het invoerrecht op verschillende soorten bloembollen, met 50 pCt. De uitvoer van onze bloembollen naar de Vereenigde Staten — in normale tijden een waarde van f 10 miljoen per jaar vertegenwoordigend — was in 1934 tot f 2,24 miljoen gedaald, terwijl zich in 1935 een geringe stijging voordeed. Ook voor tuinzaden en zuurkool werd het

¹⁾ Handelsverdrag van 27 December 1935.

invoertarief tot op de helft teruggebracht, voor andere tuinbouwproducten tot op $\frac{3}{4}$ deel van het oude tarief. Tevens werd de invoer van Nederlandsch-Indische producten, met name van tabak, aanmerkelijk verlicht. Van onze zijde werden concessies gedaan ten aanzien van den invoer van Amerikaansche versehe appels en peren, gedroogde vruchten en ingemaakte groenten, voor welke artikelen het invoertarief gedurende drie jaren niet verhoogd zal worden. De invoertarieven zijn het laagst in de maanden, waarin onze fruitteelt de minste concurrentie van den invoer ondervindt. ¹⁾

Ten einde het contact te bevorderen tusschen de Directie van den Landbouw en de landbouwerisisdiensten heeft de Regeering met ingang van 1 Februari 1936 aan de inspecteurs van landbouw-, tuinbouw-, veeteelt-, zuivel- en bedrijfsconsulenten recht van toegang verleend tot de vergaderingen van de organen der crisiscentrales, voor zoover hun arbeid op het gebied dier organen ligt. In het belang van samenwerking op financieel gebied tusschen het Rijk en het Landbouwerisisfonds is het College van Regeeringscommissarissen met één lid uitgebreid, den Thesaurier-Generaal van het Departement van Financiën.

Bij de installatie van de Commissie van onderzoek inzake verbetering der landbouwerisispolitiek ²⁾, op 27 November j.l., wees de Minister van Landbouw en Visserij er o.m. op, dat tot dusver op het gebied van den crisisarbeid slechts bescheiden gebruik gemaakt werd van de diensten van consulenten, land- en tuinbouwleeraren en -onderwijzers. Hij verzocht de Commissie, die werkt onder voorzitterschap van Prof. Dr. J. van Loon, te willen nagaan op welke wijze een doeltreffende samenwerking zou kunnen worden bevorderd. Op verzoek van de landarbeidersbonden werd de Commissie uitgebreid met één vertegenwoordiger van die bonden. Geregeld zal worden samengewerkt met de middenstandsorganisaties en met den Nijverheidsraad.

De behandeling van het ontwerp-Landbouwhypotheekwet van 29 Mei 1935 en van het wetsontwerp tot verlaging van vaste lasten en huren ³⁾ is voorloopig uitgesteld. Op vragen van het Kamerlid van der Weijden in zake onrust van hypothecaire debiteuren ingevolge dit uitstel, wees de Regeering op het wetsontwerp van 18 October 1935, houdende bijzondere maatregelen ter voorkoming van onredelijke terugvordering van onder verband van hypotheek op onroerend goed uitgeleende gelden. ⁴⁾ Dit ontwerp heeft ten doel, ook ten aanzien van landelijke hypotheeken, aan de debiteuren bescherming te verlenen tegen onredelijke executies, door de mogelijkheid te openen bij den rechter verlichting aan te vragen van de verplichtingen betreffende terugbetaling en aflossing van de schuld. Het is op 5 Februari door de Eerste Kamer aangenomen, nadat bij de behandeling in de Tweede Kamer eenige wijzigingen ten gunste van de debiteuren waren aangebracht. De wet trad op 9 Februari in werking.

De Regeering besloot in het laatst van December, in verband met het aandrigen van verschillende zijden op een speciale hulpverleening aan de kleine boeren, uit het Landbouwerisisfonds een uitkeering in eens te doen aan de landbouwers, die ten hoogste 5 ha cultuurgrond exploiteeren en niet meer dan 3 koeien houden. Als voorwaarde voor de steunverleening gelden voorts, dat de betrokkenen niet zijn aangeslagen in de inkomsten- of vermogensbelasting, niet zijn opgenomen in de werkverschaffing en geen werklozensteun ontvangen. In Februari zouden uitkeeringen plaats vinden, varieerend van f 25,— tot f 50,— per bedrijf. In afwijking van de oorspronkelijke bedoeling der landbouwerisiswetgeving is de steunverleening volgens deze regeling afhankelijk gesteld van de persoonlijke omstandigheden der betrokkenen. Een speciale regeling wordt eveneens getroffen voor noodlijdende tuinders, die met misoogst te kampen hebben gehad. Verschillende landbouworganisaties gaven uiting aan haar meening, dat werkverschaffing in eigen bedrijf gunstiger oplossing van de moeilijkheden der kleine boeren en tuinders zou kunnen brengen dan de door de Regeering gevolgde wijze van hulpverleening.

Ten einde de steunverleening uit het Landbouwerisisfonds meer gelijkmatig over de verschillende producten te verdeelen besloot de Minister in het

1) Handelsverdrag van 20 December 1935.

2) Zie Kroniek, 3e kwartaal 1935.

3) Zie Kroniek, 2e kwartaal 1935.

4) Zie Maandschrift, aflevering 10, 1935, blz. 1513.

laatst van December den richtprijs voor de tarwe van den oogst 1936 te verlagen van f 10,— tot f 9,— per 100 kg.

De jongste maatregel van den Minister van Landbouw en Visserij ten aanzien van rogge en gerst, waarbij gedurende drie jaren een prijsgarantie wordt verleend, brengt voor de akkerbouwers eenige zekerheid van inkomsten mede, en zal waarschijnlijk tot verdere omzetting van grasland in akkerland leiden.

In verband met den slechten afzet van aardappelmeel besloot de Regeering het met fabrieks aardappelen te betelen areaal in te perken van 29 500 ha in 1935 tot 20 000 ha in 1936. Aangezien in de veenkoloniën de vruchtwisseling door deze bepaling in moeilijkheden kwam, werd aan deze gebieden een extra-toewijzing verleend voor den bouw van suikerbieten. Ook voor de bieten teelt in den Wieringermeerpolder werd een extra-contingent bestemd. Voor de bietenbouwers in de overige gebieden van ons land beteekenen deze speciale toewijzingen een beperking van hun bietenareaal met ± 5 pCt.

Voor steunverleening aan den tuinbouw is op de begrooting van het Landbouwerisfonds voor 1936 een bedrag van f 12 miljoen uitgetrokken. Deze som zal zoo noodig worden aangevuld met de opbrengst van heffingen op het binnenlandsch verbruik van groenten en fruit.

Het Koninklijk Nederlandsch Landbouw-Comité legde aan de Regeering een urgentieprogram ten bate van den tuinbouw voor, waarin aangedrongen wordt op volledige vergoeding der verschillen tusschen de veilingsprijzen en de richtprijzen, waartoe onder bepaalde omstandigheden een heffing op de minimum-prijzen noodig zou zijn. Door tewerkstelling met loontoeslag zou de werkgelegenheid in de tuinbouwbedrijven behouden moeten blijven, terwijl kleine zelfstandige tuinders in hun eigen bedrijf hun arbeid zouden moeten voortzetten door middel van een toeslageregeling. ¹⁾

Door de belemmering van den invoer van bloembollen in Duitschland en Denemarken nam het overschot vroege tulpen zoodanig toe, dat het Bloembollensurplusfonds ²⁾ niet in staat zal zijn ten volle zijn verplichtingen na te komen inzake betaling van de opgekochte vroege tulpen. Het bestuur van het Fonds wendde zich daarom tot de Regeering met het verzoek om in afwijking van de gewone regeling, dat het bloembollenbedrijf alle saneeringskosten zelf draagt, het Fonds te steunen met een bedrag van \pm f 500 000 uit het Landbouwerisfonds.

Als gunstige omstandigheden voor de bollenteelt kunnen worden genoemd het feit, dat bij het handelsverdrag met de Vereenigde Staten de invoerrechten op bloembollen met ± 50 pCt. werden verlaagd, en dat ook enkele andere landen terugkomen van een al te sterke invoerbeperking voor bloembollen.

Maatregelen tot beperking van den rundveestapel brachten tusschen Mei 1934 en Mei 1935 een inkrimping met 190 000 stuks of 6,7 pCt. mee. Deze beperking heeft hoofdzakelijk betrekking op jongvee. ³⁾

Als bijzonderheid wordt medegedeeld, dat voor het eerst sinds 1913 uitvoer van stamboekvee naar Engeland plaats vond. In December werden in ons land 100 eerste-klas stamboekrunderen aangekocht met het doel het Engelsche stamboekvee aan te vullen en te ververschen. ⁴⁾ Met bestemming voor Palestina werden in de laatste maanden ± 400 stuks stamboekrundvee in Friesland aangekocht.

De zuivelfabrikanten bleken in het algemeen niet van de wenschelijkheid van instelling van een monopolie voor den afzet van boter ⁵⁾ overtuigd te zijn. Het monopolie zou hoofdzakelijk den uitvoer naar Engeland betreffen, daar Duitschland door deviezenmoeilijkheden daartoe minder gelegenheid biedt. Aangezien echter de Engelsche markt voor boter niet gecontingenteerd is, zou een gecentraliseerde verkoop den export naar dat land niet kunnen opvoeren. Wel werd instemming betuigd met de voorgestelde invoering van een leveringsrecht voor erkende exportvereenigingen.

Een vrijwillige regeling tot beperking van de kaasproductie, welke ten doel had een verdere prijsinzinking te voorkomen, gold voor de laatste maanden van 1935. Aan de veehouders, die zich verplichtten aan deze beperking mede te werken, werden toeslagen verleend over zekere hoeveelheden onder-

1) Nederl. Landbouwweekblad, no. 49, 6 December 1935.

2) Zie Kroniek, 2e kwartaal 1935.

3) De R.-K. Boeren- en Tuindersbond, no. 10, 5 December 1935.

4) Hollandsch Landbouwweekblad, Kerstnummer 1935.

5) Zie vorige Kroniek.

melk, welke onttrokken worden aan de productie van magere kaas, ev. gecondenseerde melk en melkpoeder, en door de boeren van de fabrieken worden teruggenomen om te gebruiken als veevoeder. ¹⁾

De productie van margarine was voor de laatste maanden van 1935 gecontingenteerd tot de in de overeenkomstige maanden van 1934 voortgebrachte hoeveelheden.

Een overeenkomst tusschen het meerendeel der fabrieken voor gecondenseerde melk in ons land en in Engeland, waarbij tot handhaving van minimumprijzen werd besloten, bracht reeds een aanmerkelijke prijsverbetering tot stand.

Ten aanzien van den varkensstapel werd bij de behandeling der begroting van het Landbouwerisisfonds opgemerkt, dat deze nu ongeveer aan de behoeften is aangepast, zoodat er voor de Veehouderijcentrale geen aanleiding meer bestaat prijsregelend op de markt op te treden. Om de prijzen der aan haar voor export te leveren varkens meer in overeenstemming te brengen met die van varkens voor binnenlandsch verbruik bestemd heeft de Centrale de prijzen van eerstgenoemde groep met ingang van 29 Januari j.l. gemiddeld met 3 cts. per kg geslacht gewicht verlaagd. Door kwaliteitsverbetering en geconcentreerden verkoop benaderen de prijzen onzer exportvarkens steeds meer die der Deensche. Ter vervanging van het op 1 Januari 1936 vervallen baconcontract, dat voorloopig nog van kracht blijft, is bij het College van Regeeringscommissarissen een plan in behandeling, waarbij particuliere organisaties op ruime wijze worden ingeschakeld bij het aankopen, slachten en exporteerden der varkens.

De pluimveehouders dringen er sinds eenigen tijd op aan, dat de restitutie der graanrechten, welke plaats vindt bij uitvoer van eieren, ook zal worden toegepast op de in het binnenland verbruikte eieren. De Regeering staat echter afwijzend tegenover dit verzoek, daar volgens haar de aandrang om eieren uit te voeren er door zou verminderen, zoodat ook de daaruit voortvloeiende prijsverhoogende werking op de binnenlandsche markt een einde zou nemen. Bovendien zou het Landbouwerisisfonds niet in staat zijn den last van deze restitutie, welke op f 10 miljoen geschat wordt, te dragen. Van de zijde der pluimveehouders wordt er aan herinnerd, dat geen restitutie van graanrechten plaats vindt bij uitvoer van eieren naar Duitschland, dat 65 à 70 pCt. van onzen export opneemt.

Begin Februari bepaalde de Regeering, dat aan fokkers en houders van vermeerderingsbedrijven uitkeeringen uit het Landbouwerisisfonds gedaan zullen worden op grond van de aantallen van eigen bedrijf afkomstige kuikens en broedeieren. De belanghebbenden moeten zich daartoe verbinden vast te houden aan bepaalde, officieel vastgestelde prijzen. De teeltregelingen deden het aantal kippen in ons land dalen van 34,5 miljoen in 1934 tot 28,5 miljoen in 1935.

Nadat ten aanzien van fabrieksturf een productieregeling was tot stand gekomen ²⁾, besloten groote groepen verveners ook voor de voortbrenging van haardbrandturf naar een landelijke regeling te streven. Voor de goede naleving van dergelijke overeenkomst zou Overheidsbemoeiing niet gemist kunnen worden, waarom in een vergadering van vertegenwoordigers der voornaamste veengebieden van ons land, in November te Emmen bijeen, besloten werd over te gaan tot de voorbereiding van een nauwkeurig omlijnd plan, dat aan de Regeering zal worden voorgelegd.

HANDEL EN VERKEER.

Toeneming van de in- en uitvoerwaarde in het vierde kwartaal. Stijging uitvoer van fabrikaten. Aanzienlijke toeneming invoer uit Ned.-Indië. Tijdelijke opleving binnenlandsche goederenmarkten. Contingenteering voortgezet. Handelsverdrag met de Ver. Staten; tariefsverlaging voor een aantal artikelen. Verhoogde afzet van verschillende landbouwartikelen in Duitschland mogelijk door nieuw verdrag. Compensatie-transactie met Duitschland inzake grooteren afzet van tabak. Instelling commissie ter bevordering vreemdelingenverkeer. Verkeer in de Rotterdamsche haven iets grooter dan in voorgaande kwartaal. Instelling commissie inzake de wet op de evenredige vrachtverdeling. Duitse bevrachtingsregeling voor de Rijnvaart. Regeeringsvoorstellen tot vermindering spoorwegtekort in uitzicht gesteld.

¹⁾ Ned. Staatscourant, no. 250, 23 December 1935; Officieel Orgaan van den Algemeenen Ned. Zuilvelbond, no. 47, 20 November 1935.

²⁾ Zie Kroniek, 3e kwartaal 1935.

	Bruto-gewicht × 1000 kg.			Waarde × f 1000.			Percentage v/d waarde v/d invoer, gedekt door uitvoer.
	Invoer.	Uitvoer.	Saldo- invoer.	Invoer.	Uitvoer.	Saldo- invoer.	
4e kw. 1934 . . .	5 554 736	3 211 011	2 343 725	250 145	177 460	72 685	70,94
3e kw. 1935 . . .	5 400 896	3 118 152	2 282 744	227 661	174 293	53 368	76,56
4e kw. 1935 . . .	5 315 910	3 359 632	1 956 278	252 967	182 017	70 950	71,95
Jaar 1935 . . .	20 436 512	12 448 662	7 987 850	935 933	675 104	260 829	72,13
Jaar 1934 . . .	22 736 509	13 323 721	9 412 788	1 038 276	711 796	326 480	68,56

Het vierde kwartaal heeft zich gekenmerkt door een toeneming van de waarde van den uitvoer en van den invoer ten opzichte van het vorige kwartaal, bij den invoer zelfs door een niet onbelangrijke toeneming, n.l. van f 228 miljoen tot f 253 miljoen. Hiermede zijn de cijfers boven die van het overeenkomstige kwartaal van het vorige jaar gekomen. Terwijl echter het gewicht van den export eveneens ten opzichte van het derde kwartaal is gestegen, is dat van den import gedaald. De waardevermeerdering van den invoer moet hoofdzakelijk in verband gebracht worden met de prijsstijging voor grondstoffen op de wereldmarkt. Het invoersaldo is door deze beweging naar waarde toegenomen en naar het gewicht gedaald, terwijl het percentage van de waarde van den import, gedekt door export, van 76,6 in het derde op 72,0 in het vierde kwartaal is komen te staan.

Beschouwt men de handelsbeweging van het geheele jaar, dan blijken in- en uitvoerwaarde beide weer een lager totaalcijfer te hebben bereikt dan in het voorgaande jaar, welk verschijnsel zich na 1929 onafgebroken heeft voorgedaan. Ook wat het gewicht betreft is wederom een lager peil bereikt. Het invoersaldo, dat sinds 1929 met een kleine onderbreking in 1933 gestadig is afgenomen, vertoont in het afgelopen jaar ook een vermindering, n.l. van f 326 miljoen in 1934 tot f 261 miljoen in 1935.

	Fabrikaten.						
	Voedings- middelen en dranken.			Totaal.	Voedings- middelen en dranken.		
	Andere fabrikaten.		Totaal.		Andere fabrikaten.		Totaal.
	Bruto-gewicht × 1000 kg.			Waarde × f 1000.			
Invoer.							
4e kwartaal 1934	94 469	980 275	1 083 744	6 933	108 581	115 714	
3e kwartaal 1935	103 840	1 007 370	1 111 140	6 250	108 634	114 784	
4e kwartaal 1935	81 234	997 287	1 078 521	6 627	110 606	117 233	
Uitvoer.							
4e kwartaal 1934	244 181	592 217	836 398	27 694	76 846	104 540	
3e kwartaal 1935	176 301	581 391	757 692	27 076	68 058	95 134	
4e kwartaal 1935	249 250	637 347	886 597	29 058	74 605	103 663	

De invoer van fabrikaten is naar waarde tegenover het voorgaande kwartaal met slechts ruim f 2 miljoen toegenomen, zoodat de stijging van den totalen invoer bijna uitsluitend voor rekening komt van andere goederen dan fabrikaten. Daarnaast valt de waardevermeerdering van den totalen uitvoer samen met een vrijwel gelijke vermeerdering van den export van fabrikaten. Het gewicht van den fabrikateninvoer is gedaald, maar dat van den fabrikaten-uitvoer is aanzienlijk gestegen en staat boven het cijfer van het vierde kwartaal van 1934.

	Uitvoer van enkele voorname producten der Nederl. industrie (in mill. gld.).					
	Katoenen manufacturen.	Kunstzijden garens.	Groot- Britannië.	Frankrijk.	V. S. v. Amerika.	Ned.- Indië.
4e kwartaal 1934	5,4	3,6	16,6	1,8	0,5	0,5
3e kwartaal 1935	3,9	3,3	11,3	1,5	0,3	0,3
4e kwartaal 1935	5,1	3,5	9,3	1,7	0,4	0,4

Ondanks de uitvoervermeerdering van de meeste der genoemde artikelen van het derde op het vierde kwartaal moet worden opgemerkt, dat geen dezer cijfers het peil van een jaar geleden heeft bereikt. De uitvoer van radio-artikelen is gedaald en bedraagt belangrijk minder dan in het vorige jaar, hetgeen verklaard wordt door het gedeeltelijk overbrengen der fabricage naar het buitenland.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de handelsbeweging met de voor den Nederlandschen handel voornaamste zes landen.

	in mill. gld.	Duitsch- land.	België- Luxemb.	Groot- Britannië.	Frankrijk.	V. S. v. Amerika.	Ned.- Indië.
Invoer.							
4e kwartaal 1934	67	25	23	12	17	14	
3e kwartaal 1935	61	27	21	11	17	13	
4e kwartaal 1935	63	28	23	12	16	18	
Uitvoer.							
4e kwartaal 1934	36	22	29	16	5	8	
3e kwartaal 1935	34	16	42	10	8	8	
4e kwartaal 1935	31	21	36	13	9	9	
Saldo. 1)							
4e kwartaal 1934	— 31	— 3	+ 6	+ 4	— 12	— 6	
3e kwartaal 1935	— 27	— 11	+ 21	— 1	— 9	— 5	
4e kwartaal 1935	— 32	— 7	+ 13	+ 1	— 7	— 9	

1) + uitvoersaldo. — invoersaldo.

De invoer uit alle der genoemde landen, behalve de Vereenigde Staten, is van het derde op het vierde kwartaal toegenomen, die uit Nederlandsch-Indië zelfs in belangrijke mate. De invoer uit Duitschland was lager dan in het vierde kwartaal van 1934, maar daartegenover werd voor België een cijfer bereikt dat niet onaanzienlijk hooger was dan dat der laatstgenoemde periode. Ook de invoer uit Ned.-Indië (agrarische grondstoffen) was grooter. De uitvoer vertoonde een zeer ongelijkmatig beeld: naar Duitschland werd minder uitgevoerd dan in het voorgaande kwartaal, de export op Engeland daalde aanzienlijk, terwijl die naar de overige genoemde landen, naar België zelfs in sterke mate, is toegenomen. Hierbij zij er echter op gewezen, dat de uitvoer naar België nog iets onder die van het vierde kwartaal van 1934 bleef, terwijl de uitvoer naar Engeland hooger was.

De binnenlandsche goederenmarkten hebben in overeenstemming met het verloop van de wereldmarkt in October voor de meeste producten een opleving vertoond. Deze kwam voor een belangrijk deel tot stand onder invloed van het conflict in Afrika en de algemeene bewapening, waardoor men een toeneeming der behoefte aan grondstoffen voorzag. Deze beweging heeft zich echter niet voortgezet en in de beide laatste maanden van het jaar hebben de goederenmarkten dan ook een rustiger aanzien gehad.

Bij den aanvang van het nieuwe zittingsjaar van de Staten-Generaal heeft de Regeering medegedeeld, dat de vraag overwogen zou worden of het mogelijk is de contingentteeringen te vervangen door een verhooging van het invoerrecht op de betreffende goederen. Het is echter gebleken, dat in vele gevallen de buitenlandsche concurrentie zoo scherp is, dat zelfs een drastische verhooging der invoerrechten geen afdoende bescherming biedt tegen overmatig invoer. De Minister verklaarde dan ook in December, dat contingentteering voorloopig nog niet geheel is te missen, zij het soms in samenhang met verhooging van invoerrecht. Omtrent de verstarring van den handel, welke vaak het gevolg is der contingentteering, merkte de Minister op, dat deze door een soepele toepassing der maatregelen zooveel mogelijk wordt tegengegaan. Overigens wordt over vervanging van sommige contingenten door invoerrechten voortdurend overleg gepleegd tusschen de betrokken Departementen en handel en industrie. De Minister verklaarde, dat volgens ingestelde onderzoekingen op eenige uitzonderingen na geen ernstige klachten zijn voorgekomen over prijsverhooging na contingentteering.

Met ingang van 1 December 1935 en 1 Januari 1936 werden wederom een aantal invoercontingenten verlengd. In vele gevallen werd daarbij geconstateerd dat de tot dusver genomen maatregelen aan de verwachtingen hadden voldaan. Zoo werd b.v. bij de verlenging van de contingentteering voor schroefhouten met 40 pCt. van het gewicht geconstateerd, dat niet alleen een verdere vermindering in de bedrijvigheid der betreffende industrie is voorkomen, doch dat ook van eenige verbetering kan worden gesproken. Aangezien de contingentteering voor papier en papierwaren onvoldoende steun aan de inheemsche industrie had gebracht, werd het percentage van den toegestane invoer van diverse soorten papier van 90 op 80, resp. van 100 op 90, van het gewicht van den invoer in de jaren 1933 en 1934 verlaagd. Nieuwe contingentteeringen werden ingesteld voor den invoer van triplexhout en rubber slangstukken.

Uit het verslag van de Rijksc commissie voor advies voor Exporteredietgaranties over de vierde jaarlijkse periode harer werkzaamheden blijkt, dat het totale obligo door den staat aanvaard, op 1 September 1935 ruim f 17 miljoen bedroeg tegen ruim f 3 miljoen op 1 September 1934. Verreweg het grootste bedrag der verzekeringen werd gesloten voor den uitvoer van schepen en voor havenbouw in Perzië, alsmede voor den uitvoer van machines en machine-onderdeelen. De commissie constateerde dat de export-credietverzekering onder herv verzekering van Staatswege in een bepaalde behoefte voorziet binnen het complex van maatregelen ter verlichting van de gevolgen der crisis, zoodat deze maatregel gehandhaafd dient te worden.

Op 20 December werd te Washington een handelsverdrag met de Vereenigde Staten ondertekend, waarin de onvoorwaardelijke meestbegunstiging tusschen beide landen werd vastgelegd. De Amerikaansche Regeering verplichtte zich voor 52 Nederlandsche en Nederlandsch-Indische uitvoerartikelen de invoerrechten te verlagen en voor 24 andere de invoerrechten of den vrijdom van invoerrecht te consolideeren. Voor 26 artikelen werd een verlaging van het invoerrecht met 50 pCt. toegestaan, hetgeen het maximum is waartoe

de President bij de volmactwet van 1934 gemachtigd werd. Daartegenover zullen in Nederland voor 35 en in Nederlandsch-Indië voor 17 Amerikaansche artikelen de bestaande invoerrechten worden geconsolideerd, terwijl hier te lande bovendien eenige monopolieheffingen eveneens zullen worden geconsolideerd of verlaagd. Ook kwam een regeling tot stand voor vermeerderden aankoop van Amerikaansche tarwe en tarwebloem, en werden voor een aantal andere artikelen de invoercontingenten verhoogd. De bepalingen van het verdrag, dat voor drie jaar gesloten werd, traden met ingang van 1 Februari 1936 voorloopig in werking. Algemeen werd hier te lande de totstandkoming van dit handelsverdrag gunstig beoordeeld, aangezien het de mogelijkheid opent van verhoogden afzet van producten in de Vereenigde Staten. In het bijzonder verwacht men, dat de uitvoer van tabak en bloembollen zal toenemen.

Ook met Duitschland kwam einde December een nieuw handelsverdrag tot stand, ter vervanging van het aan het einde van het jaar aflopende verdrag. Volgens het nieuwe verdrag, dat in hoofdtrekken met het oude overeenkomt, zal het mogelijk zijn in 1936 grootere hoeveelheden boter, kaas en eieren naar Duitschland uit te voeren, echter tegen lagere prijzen dan tot dusver door dit land werden betaald. Ook zal het invoerrecht voor een aantal onzer exportartikelen verlaagd worden. Voorts werd overeenstemming bereikt omtrent een betere aanpassing van den invoer van Deutsche artikelen aan de Nederlandsche marktverhoudingen. Een aantal invoercontingenten, welke in het afgelopen jaar niet zijn uitgeput, werd verlaagd, terwijl daarnaast verschillende contingenten zijn gereduceerd beneden den werkelijken invoer in 1935.

Het compensatie-verkeer gaat een steeds grootere plaats innemen in den handel met landen waarmede een clearingverdrag is afgesloten, in het bijzonder in dien met Duitschland. In Januari 1936 kwam met genoemd land een belangrijke transactie tot stand, waardoor boven het contingent van ongeveer Mk. 20 millioen voor een bedrag van Mk. 5 millioen aan Nederlandsch-Indische tabak zal kunnen worden uitgevoerd. De betaling hiervan werd mogelijk gemaakt door het plaatsen van een bouworder voor een schip in Duitschland door een der grootste Nederlandsche reederijen.

Begin Januari installeerde de Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart een commissie van voorlichting betreffende het vreemdelingenverkeer. Daarbij wees de Minister op het nut van een goede propaganda voor een bezoek aan ons land, ook in het belang van de betalingsbalans. De Minister geeft de voorkeur aan een bevordering van het bezoek van vreemdelingen aan ons land boven beperking van den trek van Nederlanders naar het buitenland. Bij de aankondiging van een belasting op buitenlandsche plezierreizen werd dan ook verklaard, dat deze een zuiver fiscaal doel zal hebben en dat het geenszins in de bedoeling ligt hiermede het reizen naar het buitenland te beperken.

Jaren	1933.				1934.				1935.			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Kwartalen												
	Buitenlandsch goederenverkeer in millioenen tonnen:											
Alle havens	15,22	16,27	18,43	17,07	16,77	20,12	20,40	19,86	18,78	18,60	19,89	20,37
Rotterdam	8,88	9,12	10,46	10,11	9,90	12,51	12,23	12,41	12,43	11,50	12,39	13,00
Amsterdam	1,78	1,58	1,84	1,87	1,89	1,87	1,88	1,93	1,82	1,68	1,64	1,84
	Inhoud binnengekomen schepen in millioenen tonnen:											
Rotterdam	3,51	3,73	4,07	4,01	4,06	4,40						
Amsterdam	1,16	1,00	1,12	1,26	1,15	1,15	1,20	1,14	1,15	0,90	0,90	1,04

* inclusief Pernis — Vondelingenplaat, geannexeerd 1 Mei 1934.

Het verkeer in de twee groote Nederlandsche havens heeft in het vierde kwartaal onder invloed van de tijdelijke opleving van het handelsverkeer een toeneming vertoond tegenover het voorgaande kwartaal. De cijfers van het buitenlandsche goederenverkeer en van de binnengekomen tonnage zijn voor beide havens gestegen en waren voor Rotterdam hooger dan een jaar geleden, terwijl die van Amsterdam echter nog beneden die van het laatste kwartaal van 1934 bleven. De doorvoer buiten beschouwing gelaten, zouden de cijfers echter een aanzienlijk ongunstiger beeld geven.

De verminderde goederenaanvoer van overzee naar het achterland drukken, met andere ongunstige omstandigheden, nog steeds hun stempel op het havenverkeer van Rotterdam. Vooral voor massagoed wordt de dominerende positie van Rotterdam ernstig bedreigd geacht. De Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart verklaarde dan ook begin December, dat de toestand van de havens en de scheepvaart de Regeering met zorg vervult en dat

zij niet schroomt, waar zulks noodig is, tot krachtige maatregelen over te gaan. Ten aanzien van een noodzakelijke verlaging van haven- en kadegelden en andere plaatskosten der zeehavens werd echter medegedeeld, dat desbetreffende maatregelen in de eerste plaats door de betrokken gemeenten dienen te worden genomen. Besprekingen dienaangaande zijn geopend, terwijl ook overleg wordt gepleegd inzake de invoering van Rijnvaartpremies.

De ongunstige toestand van de binnenvaart duurt nog steeds voort en er zijn nog geen aanwijzingen voor een mogelijke verbetering te noemen. Nadat gebleken was dat de evenredige vrachtverdeling in dezen toestand geen wijziging vermocht te brengen, werd in December een commissie ingesteld welke advies zal moeten uitbrengen over de vraag of er aanleiding bestaat tot wijziging of intrekking van de wet op de evenredige vrachtverdeling over te gaan. De Rijnvaart ondervindt de uitwerking van de Deutsche verkeerspolitiek, waardoor een gedeelte van het Rijnverkeer wordt omgeleid via de Deutsche Noordzeehavens. Bovendien lijden de Rijnschippers in het nieuwe jaar onder de pas tot stand gekomen Deutsche bevrachtingsregeling, volgens welke de Deutsche reederijen een bepaalde hoeveelheid scheepsruimte van Deutsche schippers betrekken tegen laag tarief.

In de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer over de Begrooting van het Verkeersfonds heeft de Regeering medegedeeld, dat zij zoo spoedig mogelijk voorstellen tot vermindering van het spoorwegtekort zal indienen. Het ligt in de bedoeling om te komen tot verdere inkrimping der spoorwegen, indien de economische factoren hiertoe aanleiding zullen geven. Voorts zal gestreefd worden naar grootere snelheid, meer economische exploitatie, groote frequentie in den treinloop, alsmede naar lange-afstandverkeer met minder stopplaatsen, waarbij het spoorwegverkeer in de knooppunten door motorverkeer gevoed wordt.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Lichte stijging gedurende 1935; na October ten deele een terugslag.

Het indexcijfer van de groothandelsprijzen heeft in 1935, ongeveer in overeenstemming met de internationale prijsbeweging, een opwaartsche tendentie vertoond, die echter na October weer door een lichte daling werd afgewisseld. De prijzen van grondstoffen bleven ook na October verder stijgen. De stijging tot October was bijzonder geprononceerd bij de voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong, die nadien in prijs weer enigszins zijn teruggevoelen.

Een denkbeeld van de bewegingen der afzonderlijke groepsindexcijfers geeft onderstaande tabel.

Groothandelsprijzen. Basis 1926—1930 = 100

	Voedingsmiddelen.			Grondstoffen.							Afgewerkte producten.	Algemeen indexcijfer.	
	Plantaardige.	Dierlijke.	Totaal.	Hout.	Chemische waren.	Textielwaren.	Huiden en leder.	Metaalwaren.	Papier.	Grondstoffen voor gefabriceerde voedingsmiddelen.			Totaal (incl. hulpstoffen).
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1930	74,5	92,5	84,8	90,0	101,8	76,1	77,0	88,5	89,4	81,8	85,0	93,4	89,6
1931	72,0	70,2	71,0	73,0	103,0	51,9	52,7	72,9	72,0	50,5	62,2	83,9	76,3
1932	69,4	54,7	61,0	46,0	89,3	40,2	30,7	55,6	45,0	41,4	46,2	72,9	64,6
1933	67,6	57,9	62,0	49,0	80,4	40,1	32,5	53,4	46,0	35,2	44,0	70,2	62,9
1934	76,8	59,5	66,9	50,0	75,2	42,1	27,9	51,8	41,0	30,3	42,8	68,4	63,0
1935	74,7	58,4	65,4	39,3	61,4	42,2	32,8	54,0	36,2	35,1	43,0	66,6	61,5
1935 Januari	74,2	58,6	65,2	43,5	64,3	42,8	28,0	57,3	36,1	33,5	42,8	67,0	61,7
Februari	73,9	58,1	64,8	43,5	63,5	42,6	28,6	52,1	36,1	34,8	43,1	66,9	61,6
Maart	73,6	56,2	63,6	38,8	62,5	40,4	27,5	52,1	36,1	33,3	41,5	66,3	60,6
April	76,6	54,8	63,7	38,8	62,5	40,8	29,6	57,7	36,1	34,1	42,0	66,5	60,9
Mei	76,1	53,8	63,3	38,8	62,1	42,2	34,4	53,4	36,1	35,6	43,1	66,3	60,9
Juni	70,1	53,1	64,2	38,8	60,5	41,5	33,8	57,7	36,1	34,1	42,3	66,2	60,9
Juli	76,0	53,6	63,2	37,4	60,2	42,7	32,8	53,2	36,1	33,1	42,0	66,2	60,6
Augustus	72,3	57,0	63,5	37,4	60,2	41,8	32,9	54,8	36,1	34,2	42,5	66,2	60,8
September	72,4	61,1	66,0	37,4	60,2	41,6	35,1	55,2	36,1	35,2	42,9	66,8	61,8
October	74,6	64,6	70,0	37,9	60,2	42,3	38,6	56,1	36,1	37,8	44,3	67,2	63,3
November	73,9	64,0	68,8	39,3	60,2	43,8	37,1	56,8	36,1	37,5	44,7	66,8	62,7
December	74,5	63,8	68,4	40,4	60,2	43,9	34,8	56,9	36,8	37,6	44,9	66,3	62,5
1936 Januari	74,7	61,5	67,2	40,4	60,2	43,8	35,9	56,9	37,6	39,6	45,5	66,3	62,4

De stijgende bewegingsrichting over het jaar als geheel was, afgezien van kleinere schommelingen, uitgesproken bij huiden en leder, vele olie-zaden en lijnolie, metalen, thee, rijst, tarwe en varkensvleesch. Daartegenover was een duidelijk dalende tendentie aanwezig bij maïs, haver, gerst, hout, koffie en rund- en lamsvleesch.

Omtrent de kosten van levensonderhoud licht de volgende tabel in:

Kosten van levensonderhoud.

Amsterdam.						's-Gravenhage.					
(excl. belastingen.)						(incl. belastingen.)					
Oct. 1923—Sept. 1924 = 100.						1921 = 100.					
Arbeidersgezinnen.						Arbeidersgezinnen.					
	1931	1932	1933	1934	1935		1931	1932	1933	1934	1935
Maart . . .	87,4	79,9	78,1	80,1	77,4	Maart . . .	74,1	68,0	66,8	68,5	66,2
Juni . . .	86,9	79,8	77,8	79,2	76,9	Juni . . .	74,4	66,0	66,1	67,4	65,6
Sept. . . .	85,6	79,9	79,0	79,8	76,8	Sept. . . .	71,8	65,8	66,9	67,5	65,2
Dec.	82,2	79,4	80,7	78,6	77,4	Dec.	70,2	67,0	68,4	66,7	65,8
Gezinnen van meergegoeden.						Ambtenaarsgezinnen.					
	1931	1932	1933	1934	1935		1931	1932	1933	1934	1935
Maart . . .	89,9	81,8	78,6	77,0	74,5	Maart . . .	71,5	66,1	64,2	65,8	64,2
Juni . . .	89,0	81,5	77,9	76,3	74,6	Juni . . .	70,8	64,4	64,2	65,0	64,0
Sept. . . .	86,9	81,0	77,4	76,2	73,5	Sept. . . .	69,1	64,5	64,8	65,5	63,8
Dec.	84,8	80,7	78,0	75,5	74,0	Dec.	67,9	65,1	65,8	64,8	64,1

De beweging was in 't algemeen gering en in het laatste kwartaal weer eenigszins opwaarts gericht. De stijging was o.m. toe te schrijven aan prijsstijging van brood, melk (seizoen) en eieren (id.), waartegenover in Amsterdam een wat geringere prijsdaling van aardappelen stond. De Haagsche cijfers geven ook een stijging van vet en oliën te zien, terwijl de Amsterdamsche cijfers voor arbeidersgezinnen een kleine daling voor den post vetten registreeren. De grossiersverkooprijzen vertoonen slechts onbelangrijke schommelingen; wat de groepsindexcijfers van deze categorie aangaat, vertoonen zuidvruchten, specerijen en verpakte voedingsmiddelen een daling, suiker en oliën en vetten een stijging gedurende het jaar.

FINANCIEWEZEN.

Geld- en credietwezen. Koersstijging op de aandelenmarkt; obligatiemarkt verlevendigd door ontspanning van de geldmarkt. Staatsleening van f 104 miljoen. Daling der geldkoersen. Toeneming goudvoorraad Nederlandsche Bank. Regeling inzake rechten van obligatiehouders en taak der trusteees. Rijksgarantie voor voorschotten aan kleine middenstanders. Geen verdere stijging van clearing-tekort met Duitschland. Regeling inzake betaling van provisie via de clearing. Openbare financiën. Opbrengst der Rijksmiddelen in het 4de kwartaal lager, over het geheele jaar f 7,1 mill. hooger dan in 1934. Kaspositie van het Rijk op 1 Jan. 1936 ruim f 88 mill. ongunstiger dan een jaar tevoren. Aanneming wetsontwerp tot verlaging openbare uitgaven. Dekkingsplan voor begroostingstekort voor f 4,5 mill. ongunstig beïnvloed. Heffing van 20 opeenten op enkele belastingen (uitgezonderd omzetbelasting) goedgekeurd. Instelling van een Weerfonds voor de nationale defensie. De Regeering eischt in een aantal gevallen verdergaande bezuiniging bij gemeenten.

Geld- en credietwezen. De aandelenmarkt had gedurende de maanden October en November een levendig aanzien. In December werd de beurs iets terughoudend in verband met den gespannen politieken toestand in het buitenland, de politieke crisis in Frankrijk en de stopzetting der Amerikaansche zilveraankopen te Londen, maar in Januari van het nieuwe jaar werd de stijging der aandelenkoersen voortgezet, waardoor het algemeen indexcijfer, dat van 28,8 in September tot 33,1 in November en December was gestegen, voor Januari op 36,0 kwam te staan. Hoewel ook de aandelen van Nederlandsche ondernemingen koerswinsten boekten, kwamen de grootste koersverbeteringen tot stand voor aandelen van cultuurondernemingen, heffen in verband staat met de opleving op de internationale grondstoffenmarkt. Het indexcijfer voor de Indische ondernemingen steeg hierdoor van 36,7 in September tot 43,6 in December en zelfs tot 48,5 in Januari.

De koersontwikkeling van suikeraandelen werd beïnvloed door verkoopen tegen hogere prijzen en vermindering der Indische voorraden, terwijl de verbetering van de statistische positie van rubber gunstig werkte op den koers van rubberaandelen. Ook bijzondere factoren speelden een rol: voor tabaksaandelen ontstond een sterke koersstijging door de verlaging van invoerrechten op dit product in de Vereenigde Staten; petroleumwaarden

stegen tengevolge van het ophouden van den prijzenoorlog en het vermeerderde verbruik in Amerika, alsmede door grootere vraag naar het product voor oorlogsdoeleinden.

	Indexcijfers van koersen van aandelen (1921—1925 = 100.)												
	1934.			1935.						1936.			
	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Apr.	Juli.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.
Totaal indexcijfer	29,7	27,3	26,8	28,9	31,0	30,4	29,7	28,8	30,1	33,1	33,1	36,0	37,2
Nederlandsche ondernemingen	27,0	24,6	24,0	26,0	28,2	27,6	26,1	25,2	26,4	28,9	28,6	30,8	32,0
Waarvan:													
Banken	70,3	68,2	67,5	67,6	73,1	74,2	72,2	68,9	67,8	69,1	68,7	71,6	72,9
Schoepvaartondernemingen	2,3	2,0	1,8	2,3	2,4	2,2	2,0	2,3	3,0	4,0	3,7	4,1	3,6
Industrie	31,9	28,7	27,9	30,4	34,0	33,8	32,2	29,8	31,9	34,3	34,2	36,8	39,7
Judische ondernemingen	35,8	33,2	33,1	35,6	37,6	36,8	37,6	36,7	38,2	42,5	43,6	48,5	49,2
Waarvan:													
Suiker	25,0	23,0	22,1	25,2	28,8	31,0	29,5	28,4	32,2	35,7	35,2	40,8	40,9
Rubber	56,9	51,7	54,2	58,8	57,3	54,6	62,2	55,8	56,7	59,0	57,3	64,7	69,8
Tabak	46,4	43,1	44,9	47,9	47,6	46,9	50,9	51,6	52,0	58,1	61,8	66,7	67,1
Petroleum	46,0	43,5	42,5	43,8	44,4	47,9	59,7	60,0	60,9	67,0	66,6	72,4	77,1

Na de zwakke tendens welke gedurende de maanden Augustus en September voor obligaties had geheerscht, ontstond in October een krachtige koopbeweging, welke werd begunstigd door de ontspanning op de geldmarkt en welke een koersstijging over vrijwel de geheele linie tengevolge had. De overheidsleeningen boekten van September tot Januari koerswinsten tot 8 pCt. Spoorwegobligaties waren eenigszins weifelend, doch hebben tenslotte ook geprofiteerd van de algemeene verbetering. Toch dient er op te worden gewezen, dat het peil van een jaar geleden nog niet is bereikt en dat speciaal de laatstgenoemde obligaties belangrijk lager noteeren dan in het begin van 1935.

	Koersen van obligaties.												
	1934.			1935.						1936.			
	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Apr.	Juli.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.
Nederland 1931 4 0/0	101,8	101,8	102,4	102,1	101,7	99,0	98,8	93,1	95,9	97,8	97,7	98,7	98,5
Amsterdam 1931 1 4 0/0	99,2	99,0	99,0	99,2	100,0	96,9	93,1	86,0	90,6	92,3	92,9	93,7	92,7
Rotterdam 1931 4 0/0	98,8	97,2	97,8	98,9	99,9	95,3	91,6	85,5	87,8	90,4	90,2	90,2	87,8
's-Gravenhage 1931 11 4 0/0	101,0	100,8	100,5	100,9	100,8	98,8	98,2	91,6	95,0	96,9	97,6	98,3	97,6
Noordholland 1931 4 0/0	101,5	101,0	101,5	101,4	101,1	99,4	99,8	92,3	95,4	97,9	98,5	99,9	98,7
Mij t. Ex. S.S. 1931 11 4 0/0	99,7	97,8	97,6	98,8	100,4	94,2	88,7	81,1	80,6	82,5	81,1	83,5	81,9
Ned.-Indië 1930 4 1/2 0/0	101,7	101,1	100,9	101,4	101,5	98,6	96,6	92,6	95,8	97,2	97,7	98,7	98,1
Grootboekobl. 3 0/0	91,7	91,4	91,3	92,5	93,7	86,5	81,2	79,8	83,1	86,1	86,9	87,3	86,8

Wat de emissiemarkt betreft valt voor het laatste kwartaal melding te maken van een aandelenuitgifte voor een gering bedrag. Voor de uitgifte van leeningen zijn de omstandigheden aanmerkelijk gunstiger geworden dan zij langen tijd geweest zijn, hoofdzakelijk tengevolge van de verbeterde positie van de geldmarkt en de koersstijging van obligaties. Bij de emissie van een 4 1/2 pCt. provinciale leening tegen 99 pCt., welke in December plaats vond, kon slechts een zeer gering percentage der inschrijvingen worden toegewezen. In Januari maakte de Staat gebruik van deze gunstiger omstandigheden door een leening van f 104 miljoen tegen een rente van 4 pCt. uit te geven. Aangezien de deelneming van de Rijksfondsen tot een bedrag van f 50 miljoen was verzekerd en voor f 59 miljoen werd ingeschreven, is deze leening praktisch met f 5 miljoen overteekend. Bij de einde Januari gehouden emissie van schatkistpapier werd voor ruim f 44 miljoen ingeschreven, waarvan slechts ruim f 27 miljoen werd toegewezen.

De verruiming van de geldmarkt ging gepaard met een daling der geldkoersen. De prolongatierente en het particulier disconto, welke begin October nog resp. 6 pCt. en 5 3/4 pCt. bedroegen, zijn geleidelijk verminderd en stonden aan het einde van het jaar op resp. 3 1/4 pCt. en 3 1/2 pCt. De monetaire ontspanning heeft na de onrust in September tevens een terugvloeiing van goud tengevolge gehad, waardoor de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank, welke op 30 September f 536 miljoen bedroeg, regelmatig is toegenomen tot f 637 miljoen aan het einde van het jaar. De circulatiebank heeft gedurende de maanden October en November het disconto geleidelijk van 6 pCt. tot 3 1/2 pCt. kunnen verlagen en toen de gunstige tendens ook in het nieuwe jaar aanhield, dit in Januari op 3 pCt. en begin Februari op 2 1/2 pCt. kunnen brengen.

Hoewel de koersen van pandbrieven onder invloed van de algemeene tendens zijn opgelopen, houden de moeilijkheden voor de hypotheekbanken nog aan. De groote waardedaling van het huizenbezit heeft zijn ongunstige werking op dit bedrijf niet gemist. Daarbij komt, dat het uitblijven van een beslissing

inzake het wetsontwerp tot verlaging van vaste lasten, langen tijd onzekerheid heeft geschapen. Men wees er op, dat het gewenscht zou zijn een grooter gedeelte van de winst van hypotheekbanken in het bedrijf te laten teneinde een zoo groot mogelijke reserve te vormen tegen de loopende risico's.

Nadat reeds geruimen tijd ten opzichte van leeningen, welke onder trustverband zijn uitgegeven, de behoefte was gevoeld nadere regelen te stellen ter betere bepaling van de rechten der obligatiehouders en de taak der trusteees, werden begin Januari 1936 door de Vereeniging voor den Effectenhandel nieuwe voorwaarden bekend gemaakt, waaraan trusteees en trustacten moeten voldoen alvorens de betreffende leeningen in de Prijscourant kunnen worden opgenomen. Deze voorschriften hebben o.m. ten doel de trusteees te verplichten de obligatiehouders niet alleen indien een reorganisatie op komst is, doch ook onder normale omstandigheden regelmatig behoorlijk voor te lichten. Bijzondere voorschriften zijn gegeven ten opzichte van leeningen, waarbij voor de nakoming der leeningsverplichtingen onderpand gegeven is. De trustacte zal o.m. moeten voorschrijven, dat de rechten der obligatiehouders uitsluitend gewijzigd kunnen worden door besluit van een vergadering, waarin tenminste $\frac{3}{4}$ of $\frac{2}{3}$ van het nominaal bedrag aan uitstaande obligatiën vertegenwoordigd is, mits het betreffende besluit is genomen met een meerderheid van ten minste $\frac{3}{4}$ of $\frac{2}{3}$ der uitgebrachte stemmen.

In de begrooting van Handel, Nijverheid en Scheepvaart is een memoriepost uitgetrokken voor gedeeltelijke garantie door het Rijk van verliezen op voorschotten aan kleine middenstanders. Men heeft hierbij de voorkeur gegeven aan voorschotten tegen een matige rente boven giften à fonds perdu. Zij zullen worden verleend door reeds bestaande geldschietbanken aan overigens volwaardige middenstandsbedrijven, welke als gevolg van den crisistoestand in moeilijkheden zijn geraakt. Aan genoemde banken zal garantie worden gegeven door borgstellingsfondsen en van de hierbij te lijden verliezen zal ten hoogste 40 pCt. door het Rijk worden bijgepast.

Het tekort van de clearingrekening met Duitschland, dat van f 11½ miljoen aan het begin van 1935 tot rond f 38 miljoen begin September was opgelopen, is sindsdien vrijwel niet meer gestegen en bedroeg aan het einde van het jaar bijna f 36 miljoen. Bij beoordeeling van dit relatief hooge tekort moet in aanmerking genomen worden, dat sinds de instelling van de clearing, in mindering van de hier te lande gestorte bedragen is af gerekend: bijna f 40 miljoen voor aflossing van achterstallige vorderingen, f 26 miljoen voor den rentedienst der Dawes- en Youngleeningen en Stillhalte, alsmede rentetransfer, en voorts f 12 miljoen, welke op vrije rekening van de Rijksbank zijn gekomen. Hierdoor is het totaal der op Sonderkonto uitstaande posten verminderd tot ruim Mk. 28 miljoen en dat der op Treuhänderkonto uitstaande vorderingen tot bijna Mk. 18 miljoen aan het einde van het jaar.

Half Januari is met Duitschland een regeling getroffen voor betaling van provisie e.d. over de clearing. Hiermede is voor den tusschenhandel de mogelijkheid gegeven om een gedeelte van zijn kosten vergoed te krijgen. Verder werd bekend gemaakt, dat vanaf 15 Februari door de Nederlandsche Bank geen nieuwe voorschotten onder garantie van het Rijk meer worden verleend aan exporteurs in verband met het geblokkeerd zijn hunner vorderingen in Duitschland. De commissie, welke was ingesteld ter beoordeeling van het verstrekken dezer voorschotten, werd met ingang van dezen datum ontbonden. In verband hiermede zij er op gewezen, dat de groote banken zich sinds eenigen tijd bezig houden met het overnemen van vorderingen, waarvan de uitbetaling tengevolge van den achterstand in de clearing op zich laat wachten.

Openbare financiën. Hieronder volgt een vergelijking van de opbrengst der Rijksmiddelen, exclusief de z.g. directe belastingen.

Gewone Rijksmiddelen.	Totaal.
5e kwartaal 1935	f 92 906 000
4e kwartaal 1935	" 92 789 000
4e kwartaal 1934	" 99 047 000
Jaar 1935	" 366 410 000
Jaar 1934	" 359 313 000

Blijkens bovenstaand staatje brachten de Rijksmiddelen in het 4de kwartaal 1935 f 6,26 miljoen minder op dan in het overeenkomstige kwartaal van 1934.

In het jaar 1935 bleken de ontvangsten in vergelijking met 1934 f 7,10 miljoen hooger te zijn. Van de verschillende middelen, welke gedurende 1935 meer opbrachten dan het jaar voordien, worden hier o.a. genoemd: de rechten op den invoer (f 7,05 miljoen), de accijns op tabak (f 2,62 miljoen) en de omzetbelasting (f 6,53 miljoen). Een lagere opbrengst gaven te zien o.a. de dividend- en tantiëmebelasting (f 2,71 miljoen), de accijns op het gedistilleerd (f 1,96 miljoen), de accijns op bier (f 1,76 miljoen), de rechten en boeten van zegel (f 1,40 miljoen) en de opbrengst der loodsgelden (f 1,02 miljoen).

Wat de kaspositie van het Rijk betreft, wordt allereerst medegedeeld, dat deze in het 4e kwartaal 1935 iets gunstiger is geworden. Wel nam het bedrag der verplichtingen in dit kwartaal toe van f 718 miljoen tot f 753 miljoen (dus met f 35 miljoen), doch het bedrag der vorderingen steeg in hetzelfde tijdvak van f 317 miljoen tot f 357 miljoen (dus met f 40 miljoen), zoodat de kaspositie van het Rijk f 5 miljoen gunstiger werd. Voor de gezamenlijke provinciën werd de kaspositie in hetzelfde kwartaal f 2,3 miljoen en voor de gezamenlijke gemeenten f 33 miljoen ongunstiger.

In vergelijking tot den stand van 1 Januari 1935 was de kaspositie van 1 Januari 1936 voor het Rijk ruim f 88 miljoen ongunstiger, evenwel voor de gezamenlijke provinciën f 2,3 miljoen en voor de gezamenlijke gemeenten f 6 miljoen gunstiger.

Einde November werd door de Eerste Kamer aangenomen het wetsontwerp tot verlaging der openbare uitgaven, nadat dit ontwerp begin October door de Tweede Kamer was aanvaard, waarbij het onderdeel betreffende de verlaging der ziekteuitkeeringen voorloopig was geschrapt. De Regeering heeft in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer verklaard, dat van de voorgestelde bezuinigingen reeds f 15,6 miljoen in de begroting is verwerkt, terwijl na aanneming van dit ontwerp, alsmede van de onderwijsvoorstellen en de warenwet voor het jaar 1936 gerekend wordt op een direct ingaande verlaging van ongeveer f 43,8 miljoen. Daarbij wordt echter toegegeven, dat een gedeelte der verlaging is verkregen door een onder de tegenwoordige omstandigheden onvermijdelijke verschuiving van lasten naar de toekomst.

In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer over de Rijksbegroting 1936 werd medegedeeld, dat het dekkingsplan voor het tekort van f 119 miljoen de volgende wijzigingen heeft ondergaan. Het tekort is verhoogd met f 1 miljoen door wijziging van de bepalingen betreffende de periodieke salarisverhoogingen en met f 12 miljoen door het vervallen der voorgestelde heffing van 20 opeenten op de omzetbelasting. Daartegenover staat een verlaging van het tekort met f 7 miljoen door het terugnemen van de voorgestelde verlaging van den bier- en gedistilleerd accijns en met f 1,5 miljoen doordat de salariskorting meer zal opleveren dan aanvankelijk geraamd was. In totaal zal het budget 1936 door deze omstandigheden dus een nadeel ten bedrage van f 4,5 miljoen ondervinden.

Voorts zal het nog niet tot stand komen van de wettelijke onderwijsbesparingen, welke in genoemd dekkingsplan niet zijn opgenomen, er toe leiden, dat van het bedrag der hierop dadelijk ingaande besparing, welke op f 2,5 miljoen was geraamd, een gedeelte naar een volgend jaar zal worden verschoven.

Intusschen is het wetsontwerp tot heffing van opeenten op enkele belastingen door beide Kamers aangenomen, echter nadat de voorgestelde heffing van 20 opeenten op de omzetbelasting was teruggenomen en de opbrengst der nieuwe heffingen bestemd werd voor versterking van de middelen tot dekking der Rijksuitgaven in plaats van, zooals eerst was voorgesteld, ten bate van het Werkloosheidssubsidiefonds te komen.

In verband met de voorgestelde verhooging der omzetbelasting was vanaf 15 October bij Koninklijk Besluit een bijzonder invoerrecht van 20 opeenten ingesteld, waarvan de heffing reeds op 15 November kwam te vervallen door het terugnemen van eerstgenoemd voorstel. Aanvankelijk was het niet de bedoeling de gedurende deze maand reeds betaalde heffingen te restitueeren, maar toen allerwegen op de billijkheid van een zoodanige terugbetaling werd gewezen, trof de Regeering einde Januari 1936 een regeling voor restitutie dezer gelden. Hierbij werd echter bepaald, dat alleen die importeurs voor terugbetaling in aanmerking komen, welke kunnen aantonen, dat zij de door hen betaalde opeenten niet op hun afnemers hebben verhaald.

Einde November diende de Regeering een wetsontwerp in tot instelling van een Weerfonds (fonds tot verbetering van de materiele uitrusting van de

landmacht en van de zeemacht voor zooveel de kustdefensie van Nederland betreft). In de komende vier jaar zal voor de meest dringende behoefte voor verbetering der nationale defensie een bedrag van f 53,4 miljoen noodig zijn, welk bedrag niet ten laste van den gewonen dienst der defensiebegroting gebracht zal kunnen worden. Daarom zal het Rijk voor deze uitgave voorschotten verleen aan het in te stellen fonds, welke voorschotten in ongeveer 20 jaar zullen worden afgelost door het brengen van annuïteiten op de defensiebegroting.

De gemeenten ondervinden toenemende moeilijkheden bij het in evenwicht brengen van het budget. Buiten de steeds hooger wordende heffing van procenten op de gemeentefondsbelasting en verschillende Rijksbelastingen, alsmede de indeeling in een hogere klasse voor de gemeentefondsbelasting, moeten door de gemeenten steeds meer bronnen worden aangeboord en uitgaven worden verlaagd om een sluitende begroting te verkrijgen. Tegenover een daling van het aantal gemeenten met een zakelijke belasting op het bedrijf, valt de laatste jaren een toeneming te constateeren bij de overige bijzondere belastingen, in het bijzonder bij de wegen-, straat-, vaart- en rioolbelasting. Het aantal gemeenten dat de laatstgenoemde belastingen had ingevoerd is van 183 in 1931 tot 325 in 1935 gestegen. Voor verdere gegevens aangaande de financiën der gemeenten zij verwezen naar de onlangs verschenen „Statistiek der Gemeentefinanciën 1935”, waarin onder meer een aantal overzichten voorkomen betreffende de inkomsten, uitgaven en schulden van alle gemeenten, verdeeld over een zevental bevolkingsgroepen.

De Regeering heeft stelling genomen tegenover de ook in de Kamer tot uiting komende opvatting, dat vele gemeenten als gevolg van de werkloozenzorg noodlijdend zijn geworden. Daarbij wees zij er op, dat een gemeente, die bezwaard wordt door werkloosheidsuitgaven, uit het Werkloosheidssubsidiefonds een bijdrage kan ontvangen van maximum 99 pCt. der voor subsidie in aanmerking komende uitgaven. Indien voorts de gemeente de opbrengst van de aan genoemd fonds overgedragen belastingmiddelen niet kan missen, kan zij die middelen ten deele in den vorm van een belastingbijdrage terugontvangen. Eerst wanneer ook dan nog de begroting eener gemeente een tekort vertoont, wordt deze gemeente noodlijdend.

In eenige gevallen heeft de Regeering echter bij gemeenten, welke in sterke mate van Staatssteun afhankelijk werden, verdergaande bezuiniging geëischt. Zoo heeft zij op de aanvraag om kasgeldvoorschot door de gemeente Rotterdam in October geantwoord, dat zij verdere verstrekking van kasgelden niet verantwoord achtte, zolang niet ingrijpende maatregelen tot verlaging der uitgaven werden genomen. In het bijzonder werd daarbij gedacht aan een korting van 5 pCt. op loonen en salarissen. Nadat de gemeente reeds diverse oezuinigingen had voorgesteld, o.a. op salarissen, stelde de Regeering het te dekken tekort vast op f 4,3 miljoen. Inmiddels heeft het gemeentebestuur reeds nieuwe dekking gevonden voor een bedrag van ruim f 2,5 miljoen.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbemiddeling. Werkverschaffing.

Binnen- en buitenlandse trek. Vakopleiding en leerlingwezen. Werkloosheid in 1935 grooter dan in 1934. Uitgaven van Rijk en gemeenten, verband houdende met de werkloosheid. Uitkeeringen aan werklozen, in de groote gemeenten. Mededeelingen Regeering in zake werkloozenzorg en werkverschaffing. Loonbijslag land- en tuinbouw. Verslag „Werkfonds”. Verstrekking extra steun aan ondersteunde werklozen rechtstreeks door het Departement van Sociale Zaken in verband met opheffing Nationaal Crisis-Comité. Opneming jeugdige werklozen in het bedrijfsleven. Wetsontwerp tot tijdelijke beperking mechanisatie sigarenindustrie. Contactcommissie bouwbedrijf in verband met de werkverschaffing. Rapport o.m. betreffende de werkgelegenheid voor academisch gevormden. Voorschriften in verband met sehorsing van tewerkgestelden. Beperking arbeid vreemdelingen. Wetsontwerp betreffende de landverhuizing. Regeling arbeid grensarbeiders. Instelling bekwaamheidsbrevet manufacturenbranche.

De cijfers der totale werkloosheid voor alle maanden van 1935, alsmede het jaarcijfer, overtreffen die van alle vroegere jaren.

Werkloosheidsdagen in procenten
(totaal, excl. aardewerkind., landbouw en veenderij.)¹⁾ *Aantal werklozen
in duizendtallen

	Totaal.				Totaal industrie.				op het einde der maand. **			
	1932	1933	1934	1935	1932	1933	1934	1935	1932	1933	1934	1935
Januari . . .	27,1	35,3	31,9	35,4	29,5	38,7	34,4	38,9	263,9	398,6	387,2	432,4
Februari . . .	25,9	31,7	28,9	34,7	29,1	35,7	30,7	37,8	272,3	385,5	358,-	417,6
Maart . . .	23,0	27,2	26,4	31,8	26,8	30,8	27,7	34,2	252,8	342,2	332,9	384,2
April . . .	22,1	24,2	25,4	30,-	24,6	26,7	26,6	32,-	244,5	312,8	300,9	368,2
Mai . . .	22,6	25,-	25,3	29,5	25,4	26,2	26,7	31,3	240,8	292,7	294,9	355,2
Juni . . .	23,-	23,7	25,3	28,8	26,1	24,8	27,2	30,7	243,2	275,5	291,9	333,6
Juli . . .	25,3	23,8	26,8	29,5	27,9	25,6	23,8	31,5	254,5	280,2	297,7	396,9
Augustus . . .	25,7	24,4	27,5	29,7	28,6	25,8	23,9	32,1	262,8	274,9	302,1	353,1
September . . .	25,6	24,4	27,4	30,5	28,0	25,6	29,6	33,-	274,4	287,8	309,6	366,-
October . . .	25,4	24,6	28,-	30,4	28,8	26,-	30,3	32,8	282,9	302,-	328,9	351,0
November . . .	28,0	25,7	29,5	31,0	30,5	27,5	32,-	34,8	310,4	329,1	365,6	415,2
December . . .	29,5	31,9	33,-	35,0	33,4	34,6	36,2	39,4	350,8	394,1	414,3	471,9
Jaar . . .	25,3	26,3	27,9	31,5	28,3	29,1	30,1	34,-	271,1	322,0	332,8	384,7

* Hierbij is verondersteld, dat de percentages der werkloosheidsdagen, die slechts op een, zij het ook belangrijk deel der georganiseerden betrekking hebben, representatief zijn voor alle personen, die werkzaam zijn in de bedrijven, waarover het onderzoek loopt (zie in dit verband het Maandschrift, afl. 11, 1925, blz. 1362).

** Onder de ingeschreven werkzoekenden bij de districtsarbeidsbeurzen en voor zoover bekend, bij de agentschappen der arbeidsbemiddeling.

Bij de beschouwing van de cijfers is er wel rekening mede te houden, dat geen te sterk verband moet worden gelegd tusschen de werkloosheid en den bedrijfsstoestand.

Bij vergelijking van de cijfers van de vierde kwartalen van 1934 en 1935 valt voor de lederindustrie en de toonkunstenaars voor het geheele kwartaal 1935 en voor de diamantindustrie, de textielnijverheid en de visscherij voor December 1935, een gunstiger beeld te constataeren. De cijfers voor de kledingindustrie zijn vrijwel dezelfde. Overigens is de werkloosheid voor het vierde kwartaal 1935 hooger.

De jaarcijfers van 1935 vertoonen ten opzichte van die van 1934 voor nagenoeg alle bedrijfsklassen een ongunstiger beeld; alleen voor de lederindustrie is het werklozencijfer lager.

Werkloosheidsdagen in procenten. 1)

Bedrijfsklassen.	Jaren.		4e kwartaal 1934.			3e kwartaal 1935.			4e kwartaal 1935.		
	1934	1935	Oct.	Nov.	Dec.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1. Aardewerkindustrie, enz. . . .	32,4	43,2	36,4	32,1	56,4	23,1	32,2	39,9	46,5	52,4	62,2
2. Diamantindustrie.	66,4	69,4	61,5	66,1	75,2	65,8	65,3	62,9	65,7	66,2	65,3
3. Drukkersbedrijven	16,5	18,2	17,5	16,5	15,9	18,6	19,4	19,7	19,8	19,5	19,-
4. Bouwbedrijven, enz.	35,7	42,2	36,4	41,9	48,6	34,6	36,-	37,9	39,7	45,9	58,8
5. Houtbewerking, enz.	39,4	44,9	40,3	42,6	49,7	41,2	42,9	44,1	44,2	46,7	52,4
6. Kledingindustrie	19,3	20,6	19,8	20,6	24,4	17,1	22,1	21,3	19,9	20,6	25,3
7. Lederindustrie	22,9	22,8	26,5	27,7	36,4	27,3	24,7	24,1	19,2	22,4	24,8
10. Steenkolenmijnen.	17,3	21,3	18,2	18,2	18,7	23,-	21,8	23,6	22,8	20,5	18,7
11. Metaalindustrie, enz.	38,-	41,5	37,7	38,6	41,9	39,4	40,7	41,6	41,6	42,1	43,4
15. Textielnijverheid	28,2	32,2	26,1	26,1	31,9	34,9	33,1	33,8	28,-	27,3	29,8
17. Voedings-enz. bedrijven w.o. tabak- en sigarenind. . . .	17,8	21,-	17,7	17,5	18,5	21,5	20,5	20,-	20,2	20,6	21,4
	23,8	26,8	22,8	22,7	25,-	27,8	26,3	24,5	24,1	24,9	27,2
18. Landbouw, veenderij	-	-	-	*	37,6	-	*	-	-	*	46,7
19. Visscherij, enz.	35,1	39,-	22,4	24,9	44,7	34,4	30,8	27,5	24,7	27,2	34,4
20. Handelsreizigers	10,5	11,4	10,5	10,4	10,6	11,4	11,8	11,4	11,2	11,5	12,3
21. Verkeerswezen	30,-	33,7	29,5	30,6	32,8	32,7	32,-	32,8	32,6	33,7	36,5
24. a. Handels- en kantoorbed. . . .	9,6	9,9	9,7	9,6	9,6	9,9	9,8	10,1	10,1	9,8	10,4
b. Toonkunstenaars	27,1	28,7	29,5	26,7	25,4	28,3	26,1	32,8	28,7	25,5	25,4
Overige klassen (v.n.l. fabrieksarb.).	24,3	28,2	25,9	26,5	30,1	25,9	25,9	27,3	27,1	29,1	33,1
Totaal (excl. kl. 18).	28,-	31,7	28,2	29,6	33,5	29,4	29,8	30,7	30,7	32,4	36,4
Totaal industrie	30,1	34,3	30,5	32,-	36,7	31,4	32,1	33,2	33,2	35,3	40,-

§ Percentage iets te laag door onvolledige opgaven.

* Wegens de geheel onvolledige gegevens zijn geen percentages der werkloosheidsdagen berekend.

† Excl. gegevens nopens Tilburg (staking).

1) Deze cijfers geven weer het percentage werkloosheidsdagen van het aantal dagen, dat gewerkt had kunnen worden, indien geen werkloosheid ware voorgekomen. Het aantal personen, van wie werd nagegaan of zij al dan niet werkloos waren, beliep (excl. de bedrijfsklasse 18) rond 473 000 in het 4e kwartaal 1935, tegen 474 000 in het vorige kwartaal en 489 000 een jaar geleden.

Onderstaand overzicht geeft voor eenige belangrijke beroepsklassen het aantal werklozen onder de ingeschreven werkzoekenden bij de 55 belangrijkste arbeidsbeurzen. De cijfers voor 1935 vertoonen voor alle beroepsklassen een ongunstiger beeld dan voor de jaren 1934 en 1933.

Gemiddeld aantal werklozen (in duizendtallen) ingeschreven op het einde van de maanden
der jaren 1933, 1934 en 1935. *

	1933	1934	1935		1933	1934	1935
Drukkersbedrijven	2,-	2,2	2,5	Textielnijverheid	4,-	4,8	5,6
Bouwbedrijven	42,9	44,8	52,9	Bereiding voedingsmiddelen enz.	6,8	7,7	9,1
Houtbewerking	6,7	7,-	7,9	Warenhandel	9,7	10,7	11,2
Kledingindustrie	3,8	4,6	5,2	Verkeerswezen	24,3	27,7	35,3
Steenkolen, turf	4,3	4,3	4,7	Vrije beroepen	10,2	10,5	12,2
Metaalnijverheid	36,1	34,5	37,5	Losse werklouen	35,6	35,7	42,8

* Bij 55 arbeidsbeurzen (dus excl. de overige arbeidsbeurzen en de agentschappen).

Voorts volgt hieronder nog een naar leeftijdsgroepen gesplitst overzicht van het totaal aantal bij de openbare arbeidsbemiddeling in Nederland ingeschreven werklozen. De gegevens zijn verstrekt door den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling.

		Aantal personen als werkloos ingeschreven bij de openbare arbeidsbemiddeling (in duizendtallen).							
		jonger dan 18 jaar.		18-24 jaar.		25-30 jaar.		31 jaar en ouder.	
		Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
1 Jan. 1936	Totaal	18,8	7,2	71,7	7,1	88,0	2,2	274,1	3,9
1 Oct. 1935	"	18,6	5,9	54,6	5,8	67,7	1,9	216,2	3,8
1 Jan. 1936	A	2,7	0,5	10,1	0,5	13,4	0,1	39,6	0,1
1 Oct. 1935	A	0,9	0,3	4,5	0,3	6,6	0,1	21,4	0,1
1 Jan. 1936	B	16,1	6,7	61,6	6,6	75,5	2,1	234,5	3,8
1 Oct. 1935	B	12,7	5,6	50,1	5,5	61,2	1,8	194,9	3,7
1 April 1935	B	11,7	—	57,5 1)	—	56,7 2)	—	198,3	—
1 Oct. 1934	B	10,3	—	50,- 1)	—	—	209,- 3)	—	—
1 April 1934	B	8,3	—	51,- 1)	—	—	220,4 3)	—	—
1 Oct. 1933	B	7,4	—	48,8 1)	—	—	196,1 3)	—	—

N.B. A = gemeenten met minder dan 5000 inwoners.

B = " " " 5000 en meer inwoners.

1) Mannen van 18-25 jaar.

2) Mannen van 26-30 jaar.

3) Mannen van 26 jaar en ouder.

Onderstaande cijfers geven een beeld van de lasten, welke de werkloosheid in de laatste vijf jaren op de openbare kassen legt. 1)

		Uitgaven (in miljoenen guldens) door het Rijk (= R) en de gemeenten (= G).					1935 2)
		1931	1932	1933	1934	1935 3)	
Werkverschaffing	(R)	7,7	18,5	30,9	15,8	± 128,5 3)	
	(G)	9,9	12,1	12,5	18,2		
Steun aan crisiswerklozen	(R)	5,1	28,7	45,2	30,1	± 128,5 3)	
	(G)	21,4	44,3	15,4	31,4		
Steun aan niet-crisiswerklozen	(G)	—	—	26,-	18,-	± 128,5 3)	
Wachtgeldregelingen	(R)	0,07	0,08	0,05	0,03		0,06
	(G)	0,1	0,07	0,03	0,02	0,03	
Werkloosheidsverzekering	(R)	8,3	8,9	8,4	6,8	6,4	
	(G)	8,-	8,6	8,2	6,7	6,3	
Verplaatsing van arbeidskrachten	(R)	0,009	0,004	0,004	0,01	0,015	
	(G)	0,008	0,003	0,004	0,01	0,015	
Totaal	(R)	21,1	56,2	84,5	52,7	141,4	
	(G)	39,4	65,1	62,1	74,3		

1) Zie voor verdere bijzonderheden Maandschrift, afl. 1, 1936, blz. 121.

2) Geraamd.

3) Hierin is begrepen ± f 104,7 miljoen geraamde bijdragen uit het Werkloosheids-Subsidiefonds. De uitgaven van dit fonds ter zake van steunverleening en werkverschaffing aan werklozen werden voor een bedrag van f 43,8 miljoen gedeekt door middelen tijdelijk onttrokken aan het gemeentelijk belastingsgebied. Voorts is in het bedrag van f 128,5 miljoen begrepen een bedrag van f 21,3 miljoen, welke de gemeenten uit eigen middelen uitgaven en een bedrag van f 2,5 miljoen voor werkverschaffingsuitgaven, waarin geen subsidie uit het W.S.F. kan worden toegekend en die ten laste van het Rijk komen.

Het totaal-bedrag der aan werklozen verstrekte uitkeeringen in de gemeenten boven de 100 000 inwoners blijkt uit het volgende overzicht.

In de bedragen zijn begrepen, zoowel de uitkeeringen vanwege het gemeentebestuur rechtstreeks, Maatschappelijk Hulpbetoon of Burgerlijk Armbestuur (voor Amsterdam ook de Commissie van Advies en uitvoering) als de uitkeeringen, verstrekt door werklozenkassen van gesubsidieerde verenigingen.

Totaal bedrag der uitkeeringen aan werklozen, in duizendtallen guldens. *

	1932 1)	1933 2)	1934 3)	1935 4)
Amsterdam	17 227,- (2 718,-)	19 298,- (2 342,2)	18 685,3 (2 025,7)	21 324,2 (1 938,9)
Rotterdam	19 573,3 (2 149,7)	19 542,- (1 866,5)	17 676,3 (1 538,1)	18 608,3 (1 306,9)
's-Gravenhage	6 296,5 (1 356,9)	7 579,8 (1 247,7)	6 968,6 (1 107,2)	7 164,1 (907,3)
Utrecht	3 820,- (714,1)	3 742,7 (611,9)	3 690,2 (431,-)	3 528,- (411,3)
Haarlem	2 313,3 (518,4)	2 429,6 (437,-)	2 280,- (437,-)	2 621,4 (325,4)
Groningen	1 001,5 (335,1)	1 057,3 (316,5)	1 114,3 (321,9)	1 192,5 (371,2)
Eindhoven	—	—	—	1 634,5 (334,7)

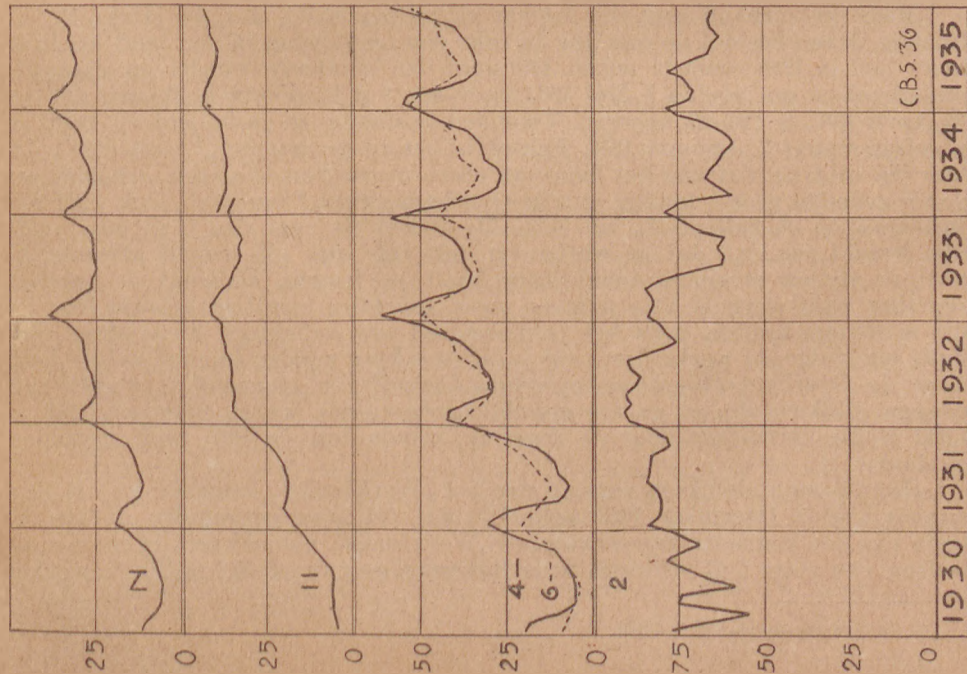
* De cijfers tusschen haakjes betreffen de (in het totaal begrepen) bedragen, verstrekt door werklozenkassen van gesubsidieerde verenigingen.

1) Bovendien werd in de gemeenten aan brandstoffen, kleding enz. uitgekeerd voor een waarde in duizendtallen guldens van resp. 836,5, 562,9, 106,9, 11,4, 136,4 en 14,8.

2) Alsvoren resp. 936,7, 590,4, 162,8, 10,-, 82,1 en 28,9.

3) Alsvoren resp. 776,2, 545,8, 143,5, 12,6, 81,4 en 25,9.

4) Alsvoren resp. 1 053,1, 626,5, 204,2, 16,5, 116,1, 41,2 en 9,6.

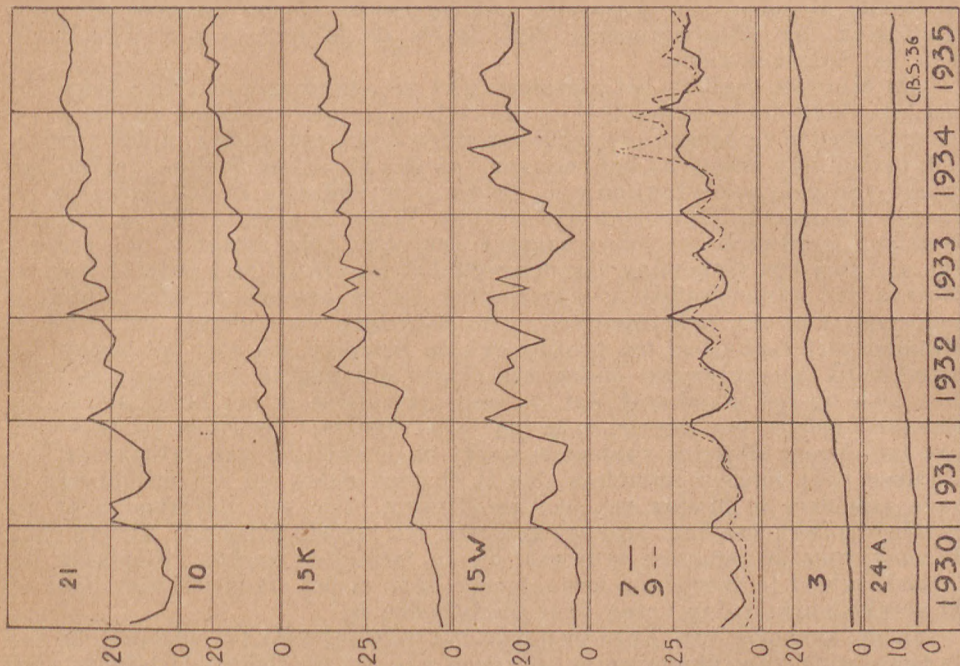
Werkloosheid onder de georganiseerde arbeiders in enkele belangrijke beroepsgroepen. (Werkloosheidsdagen in procenten van totaal aantal arbeidsdagen).

Grafiek links:

- N: Nijverheid in totaal.
- 11: Metaalnijverheid.
- 4: Bouwvak.
- 6: Houtbewerking.
- 2: Diamantindustrie.

Grafiek rechts:

- 21: Verkeerswezen.
- 10: Steenkolenmijnen.
- 15 K: Textielnijverheid Twente (katoen).
- 15 W: " " Tilburg (wol).
- 7: Kledingindustrie.
- 9: Lederindustrie.
- 3: Boekdrukkerijen.
- 24 A: Handels- en kantoorbedienden.

In de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer in zake het XIIe Hoofdstuk der Rijksbegrooting 1936, deelde de Minister van Sociale Zaken o.m. het volgende mede.

De Minister deelt in het algemeen niet het standpunt van vele leden dat een beperking der werkloosheid en een rechtvaardige verdeling van de werkloosheidslasten verkregen zou kunnen worden door verkorting van den arbeidstijd, verbod van arbeid na het bereiken van den 60-jarigen leeftijd, verbod van arbeid van gehuwde vrouwen e.d., daar z. i. de nadeelen in het algemeen het voordeel aanmerkelijk zouden overtreffen. Waar in zake invoering van den 40-urigen werkweek het loonvraagstuk een alles beheerschende rol vervult, kan aan zulk een verkorting van den wettelijken werktijd niet gedacht worden, zoolang een aanmerkelijke loonsverlaging tot de onmogelijkheden schijnt te behooren. Van een arbeidsverbod voor 60-jarigen en ouderen, verwacht de Minister niet veel effect ten profijte van de jongeren, o.a. met het oog op het betrekkelijk gering aantal ouden van dagen dat nog in loondienst is. Stelt men zich op het standpunt, dat de reeds jarenlang in het bedrijfsleven bestaande tendenz, om zooveel mogelijk te werken met personen in de kracht van hun leven, alleszins voldoende werkt in de richting van vrijmaking van plaatsen voor jongere arbeiders, dan is er geen reden om den arbeid van de oude arbeiders te binden aan een vergunning. Een arbeidsverbod voor gehuwde vrouwen zou haar en haar gezinnen ten zeerste dupeeren. Anders staat de zaak voor de jeugdige vrouwen, die in fabrieken werken. Noodzaak om fabrieksarbeid te verrichten bestaat voor haar in het algemeen niet, daar op de arbeidsmarkt volop vraag naar dienstboden is.

In de Memorie van Antwoord van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van inkomsten en uitgaven van het landbouw-crisisfonds voor 1936, deelde de Minister van Landbouw en Visscherij o.m. het volgende mede. In verband met de door eenige Kamerleden gedane suggestie, dat in den nood der kleine boeren moet getracht worden te voorzien, door hen, in plaats van in de werkverschaffing in het eigen bedrijf te werk te stellen, merkt de Minister op, dat reeds eenigen tijd overleg gaande is over de mogelijkheid om de gelden, welke thans worden besteed aan werkverschaffing, in de toekomst voor het eigen bedrijf van de betrokkenen aan te wenden. Met betrekking tot de bestaande bezwaren tegen het opleggen van een verplichting aan gesteunde landbouwers om een zeker aantal arbeiders in dienst te nemen, wil het den Minister voorkomen, dat deze voorshands nog niet uit den weg geruimd kunnen worden. Betere uitkomsten verwacht de Minister van meer uitvoering van het reeds door verschillende gemeenten ingevoerde stelsel van loontoeslag voor arbeiders, die boven een daartoe vast te stellen minimum in dienst worden genomen.

Mede in verband met dit laatste zij medegedeeld, dat de Minister van Sociale Zaken besloot de regeling in zake den loonbijslag in den land- en tuinbouw ook in 1936 voort te zetten. Die voor den landbouw wordt vier maanden onderbroken, om alsdan 1 Mei 1936 voor een vol landbouw-boekjaar, dus tot 30 April 1937, te functionneeren. Voor den tuinbouw en de bollenteelt geldt de regeling vanaf 1 Januari 1936. Echter is het zoogenaamde „ $\frac{1}{3}$ -systeem”, dat hiervan uitging, dat van het loon van elken nieuw aan te stellen arbeider een derde gedeelte voor rekening van de Overheid kwam, losgelaten. Ook voor den tuinbouw en de bollenteelt, zal hetzelfde stelsel als voor den landbouw geldt, van kracht zijn, n.l. dat de werkgever zelf een voor elk bedrijf afzonderlijk vast te stellen minimum-loonbedrag heeft te dragen, alvorens de toeslag-regeling gaat werken. Van hetgeen meer aan loon wordt uitbetaald boven dit minimum-bedrag, mits het is uitbetaald aan arbeiders, die anders voor hulp ingevolge de werkloozenzorg in aanmerking zouden komen, zal de helft door de Overheid (Werkloosheids-subsidiefonds en gemeenten) worden gedragen. Blijkens de tot nu toe gepubliceerde cijfers, waren tusschen 3000 en 4000 nieuwe arbeiders door de regeling, zooals deze in 1935 heeft gegolden, geplaatst. ¹⁾

Het driemaandelijksch verslag van het „Werkfonds”, loopende van 16 September t/m 15 December 1935 vermeldt, dat tot laatstgenoemden datum ten laste van den begrotingspost van het „Werkfonds”, geblokkeerd is een totaalbedrag van ruim f 61 miljoen, w.o.: Rijkswerken ruim f 20,6 miljoen, werken

1) De Arbeidsmarkt, afl. 1, 1936.

van andere publiekrechtelijke lichamen ruim f 21 miljoen, industriele projecten bijna f 17,7 miljoen. Van laatstgenoemd bedrag werden in deze verslagperiode f 14,9 miljoen vastgelegd, w.o. f 12,7 miljoen voor den bouw van den 2den Statendam.

De Minister van Sociale Zaken berichtte de gemeentebesturen, in verband met de aanstaande opheffing van het Nationaal Crisiscomité, dat de verstreking van den z.g. B-steun (extra steun aan ondersteunde werklozen) door zijn Departement zal worden overgenomen. Voor dezen steun komen uitsluitend in aanmerking zij, die uit een werklozenkas trekken, ondersteunde werklozen en werkverschaffingsarbeiders. De B-steun zal voornamelijk moeten worden bestemd voor groote gezinnen, waarin een achterstand in aanschaffing van kleding, dekking enz. is ontstaan. Het Rijk geeft alleen subsidie aan die gemeenten, welke de Rijkssteunregeling hebben ingevoerd.

In aansluiting op hetgeen medegedeeld is in de kroniek over het 3e kwartaal 1935 omtrent de bevordering van het opnemen van werkloze jongeren in het bedrijfsleven, zij vermeld, dat de Minister van Sociale Zaken zich tot een groot aantal organisaties van werkgevers en werknemers richtte met het verzoek, bij de uitvoering van het plan, zooveel mogelijk medewerking te verleenen. Ook zonden verschillende colleges van Gedeputeerde Staten een desbetreffend rondschrijven aan de gemeentebesturen. Voorts deelde de Minister van Sociale Zaken aan ongeveer honderd besturen van gemeenten, alwaar met subsidie van het Rijk werk aan jeugdige werklozen wordt verschaft, de voorwaarden mede waaronder aan jeugdigen arbeid kan worden verschaft.

Ten slotte moge nog melding gemaakt worden van een circulaire, welke het bestuur van het departement 's-Gravenhage van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel verspreidde, in verband met de bestrijding van de werkloosheid onder de jeugd. De aandacht wordt daarin gevestigd op een door den Directeur van den gemeentelijken telefoondienst te 's-Gravenhage, de heer L. Neher, ontwikkelde methode om in vacatures, welke voor jeugdige werkkrachten geschikt zijn, in plaats van een, twee jeugdige werkkrachten aan te nemen, beiden met een halve dagtaak. Bij den bovengenoemden telefoondienst zijn er op deze wijze, met gunstig resultaat, geleidelijk 216 jongelieden te werk gesteld geweest en werken er thans nog 62 op deze basis. Ook de overige Haagsche gemeentediensten zouden deze methode gaan toepassen.

Op 3 Januari 1936 werd bij de Tweede Kamer ingediend een wetsontwerp houdende tijdelijke maatregelen betreffende de mechanisatie in de sigarenindustrie. Blijkens de Memorie van Toelichting beoogt dit ontwerp om groote en economisch en sociaal ongewenschte schokken, tengevolge van te snelle mechanisering in dezen tak van nijverheid, op te vangen, hetgeen mogelijk zal zijn door de toepassing van de wet, met name door het al of niet verleenen van vergunningen voor uitbreiding van de mechanisatie. Voorloopig zal de werking van de wet zich beperken tot de z.g. bosjes- of wikkels-, opdek- en compleetmachines. ¹⁾

De Minister van Sociale Zaken stelde in Januari 1936 een contact-commissie in, welke den Minister van voorlichting zal dienen over alle vraagstukken, verband houdende met de uitvoering van werken in werkverschaffing door aannemers.

Een commissie ter bestudeering van de toenemende bevolking van universiteiten en hoogeschoolen en de werkgelegenheid voor academisch gevormden bood 10 Februari 1936 aan den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen haar rapport aan. O.m. wordt medegedeeld, dat in het algemeen de verhouding op de arbeidsmarkt der academisch gevormden, zooals deze zich vermoedelijk in de eerstvolgende vijf jaren zal ontwikkelen, van dien aard blijkt, dat het aanbod van afgestudeerden bijna tweemaal zoo groot is, als de behoefte der maatschappij aan universitair geschoolde arbeidskrachten. ²⁾

O.m. ter bevordering van het gevoel van „rechtszekerheid" bij de tewerkgestelden zond de Minister van Sociale Zaken d.d. 6 Februari 1936 aan de Rijksinspecties voor de werkverschaffing een algemeene regeling terzake van eventuele uitsluiting van arbeiders, die bij de werkverschaffing zijn geplaatst. ³⁾

De bepaling, dat werkgevers geen arbeid zullen mogen doen verrichten

¹⁾ Zie ook Maandschrift, afl. 1, 1936, blz. 124.

²⁾ „De toekomst der academisch geërdueerden", uitgave J. B. Wolters te Groningen.

³⁾ Zie ook Maandschrift, afl. 2, 1936.

door vreemdelingen, is bij K. B. van 24 Januari 1936, zonder in het bezit te zijn van een schriftelijke vergunning van den Directeur van den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling, tot een groot aantal bedrijven uitgebreid. Hierdoor valt thans vrijwel het geheele bedrijfsleven onder de desbetreffende regeling, uitgezonderd de zeevaart, de Rijnvaart en het dienstbodenbedrijf.

De Regeering diende in November j.l. een wetsontwerp in betreffende de laudverhuizing, waarbij o.m. het recht van vervoer van emigranten en transmigranten afhankelijk gesteld wordt van een door den Minister van Sociale Zaken te verstrekken vergunning. ¹⁾

Op 6 Februari 1936 treedt het tusschen Nederland en België gesloten Vestigings- en Arbeidsverdrag in werking, waarbij o.m. ook het z.g. grensverkeer van arbeiders tusschen beide landen geregeld is. ²⁾

Op het gebied der vakopleiding zij nog melding gemaakt van een tweetal, op initiatief van den R.-K. Bedrijfsraad door de besturen van belangrijke werkgevers- en werknemersorganisaties ingestelde, „bekwaamheidsbrevetten in de manufacturenbranche”. Door een tot dat doel gevormde federatie zullen examens worden afgenomen, resp. voor het bediendenbrevet en voor het chefsbrevet in deze branche. ³⁾

Werkstakingen en uitsluitingen. Evenveel arbeidsconflicten in 1935 als in het voorafgaande jaar, doch hun omvang grooter. De dreigende geschillen in de steenkolenmijnen, de sigarenindustrie en de strookartonfabricage. Geen stopzetting van den arbeid in het landbouwbedrijf. De sociale bepalingen in de bestekken van den Rijkswaterstaat. Uitspraak van den Hoogen Raad over aansprakelijkheid van vakbonden voor door buitenstaanders bij staking aangerichte schade.

Voor 1935 werden tot dusver evenveel arbeidsgeschillen geteld als in 1934, t.w. 152, doch hun omvang was ditmaal grooter. Zoo waren in laatstgenoemd jaar nog geen 6 000 werknemers in de conflicten betrokken tegen ruim 12 000 in 1935, terwijl het verlies aan arbeidsdagen in genoemde jaren voor de werknemers resp. 114 000 en 248 000, voor de ondernemingen resp. 90 000 en 236 000 bedroeg. Toch moet ook de voor 1935 uit deze cijfers blijkende omvang der stakingsbeweging, in vergelijking tot de meeste voorafgaande jaren, als vrij onbelangrijk worden beschouwd.

Zooals gewoonlijk zijn de uitkomsten in het laatste verslagjaar weer sterk beïnvloed door enkele conflicten van meer beteekenis. Bij de staking in de wollenstoffenindustrie te Tilburg gingen voor beide partijen ruim 90 000, bij die aan de zinkfabrieken te Budel 20 000 arbeidsdagen verloren. Bovendien kostte een reeks van 7 stakingen in de Drentsche en Overijselsche venen zoo-wel den werkgevers als den werknemers 60 000 arbeidsdagen. Tezamen gaven deze grootere geschillen dus reeds een verlies van 170 000 dagen of $\frac{2}{3}$ van het totaal.

Het gebruikelijke overzicht, waarin voor elk kwartaal der laatste drie jaren het aantal uitgebroken geschillen met de daarbij betrokken werknemers is vermeld, volgt hieronder:

	1933.		1934.		1935.	
	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.
1e kwartaal . . .	46	4 847	37	1 953	44 §	2 074 §
2e " . . .	45	2 851	42	1 189	40 §	3 813 §
3e " . . .	54	2 959	37	1 904	35 §	5 370 §
4e " . . .	20	1 924	32	710	24 §	834 §

§ Voorloopig cijfer.

Loonkwesties vormden ook in 1935 weer de voornaamste oorzaak van geschillen. 35 pCt. daarvan ontstond uit verzet tegen verlaging van het loon, 25 pCt. uit den drang om hooger loon te krijgen.

Bovendien namen nog enkele andere gelijkgeaarde acties in het afgelopen jaar tijdelijk een dreigenden vorm aan, zonder dat het hierbij evenwel tot stopzetting van den arbeid is gekomen, en wel in de steenkolenmijnen, de sigarenindustrie en de strookartonfabricage. Stilstand van het mijnbedrijf kon door tusschenkomst der Regeering nog tijdig worden verhinderd. Voor de sigaren-

¹⁾ Zie ook Maandschrift, afl. 11, 1935, blz. 1752.

²⁾ Zie ook Maandschrift, afl. 2, 1936.

³⁾ Persbericht.

industrie werd een arbitrale uitspraak gedaan, welke leidde tot het sluiten van een collectieve arbeidsovereenkomst op lagere loonbasis tusschen de werkgeversverenigingen en de confessioneele arbeidersorganisaties, waarbij zich ten slotte ook de moderne en federatieve vakbonden — zij het onder protest — hebben neergelegd. In de strookartonindustrie was het collectief contract op 1 September j.l. opgezegd, met aankondiging tegelijkertijd van 10 pCt. loonsverlaging en opheffing der geldende vacantieregeling, welke verslechtering der arbeidsvoorwaarden de arbeiders echter onder geen beding wenschten te aanvaarden, met het oog op den toch, als gevolg van productiebeperking, reeds gedrukten toestand der loonen en de bij hen bestaande vrees voor verlaging der uitkeering bij tijdelijke werkloosheid. De Rijksbemiddelaar is er ten slotte in geslaagd, beide partijen met de voorloopige verlenging der bestaande overeenkomst tot 1 Mei a.s. te doen instemmen.

Het werk in den landbouw is in het afgelopen jaar geen enkelen keer wegens arbeidsgeschillen onderbroken. Verscheidene dreigende conflicten zijn voorkomen door tusschenkomst van de Regeering en vaststelling der arbeidsvoorwaarden bij arbitrale uitspraak, ingevolge de landbouwerisiswetgeving. In het 4e kwartaal is zulke verplichte arbitrage door den Minister van Landbouw en Visscherij opgelegd in Zevenbergen en Arnhem.

Begin December j.l. heeft de Minister van Waterstaat de toezegging gedaan, dat in het vervolg alle sociale bepalingen, welke in desbetreffende collectieve arbeidsovereenkomsten voorkomen, ook zullen worden opgenomen in de bestekken van werken voor den Rijkswaterstaat. Verwacht wordt, dat hierdoor een belangrijke aanleiding voor arbeidskonflikten bij deze werken zal komen te vervallen.

De Hooge Raad verwierp in den aanvang van dit jaar het ingestelde cassatieberoep tegen een te Amsterdam gewezen vonnis, waarbij de moderne bond van bakkersgezellen niet a priori was vrijgesteld van aansprakelijkheid voor schade, veroorzaakt door onrechtmatige daden van personen uit het publiek tegenover een onderneming, waarbij genoemde bond (in 1932) een staking had geproclameerd.

Arbeidsvoorwaarden. In 1935 verdere loondaling. Vergelijking der loonen in 1935 met periode 1926/1930, en voor Amsterdam met 1930. Loon- en salarisverlagingen in gemeenten en provinciën, veelal na ingrijpen der Regeering (Amsterdam, Noordholland, enz.). Wijziging pensioenwet spoorwegambtenaren. Vermindering der loonen spoorwegpersoneel sinds 1921. Loonadvies zuivelindustrie Friesland. Vele collectieve arbeidsovereenkomsten opgezegd; enkele nieuwe tot stand gekomen met loonsverlaging, enkele andere verlengd. De kwestie van opnemen der bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten in bestekken van Rijkswerken.

In het afgelopen jaar valt over het geheel een verdere loondaling waar te nemen. Zoowel Overheid als werkgevers in het vrije bedrijf gingen weder in zeer vele gevallen tot verlaging van loonen en salarissen over, op welk verschijnsel de laatste maanden van het jaar geen uitzondering vormden.

Beschouwt men den geregeld door het Centraal Bureau voor de Statistiek samengestellten loonindex over de verschillende jaren, dan ziet men dat dit indexcijfer van 100 in de periode 1926/1930 op 89 in 1934 en 86 in het eerste halfjaar 1935 is gedaald. Hierbij moet men er echter rekening mede houden dat dit indexcijfer slechts op de uurverdiensten van vier groepen van arbeiders is gebaseerd ¹⁾. Het indexcijfer, gebaseerd op de bij collectieve arbeidsovereenkomst vastgestelde loonen van arbeiders in een 24-tal beroepen in meest industrieele bedrijven daalde van 88 in 1934 tot 87 in 1935 (1926/1930 = 100).

Aan de hand van uitkomsten van het loononderzoek, dat het Departement van Sociale Zaken in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek over het eerste halfjaar 1935 heeft ingesteld, heeft Centraal Overleg in Arbeidszaken voor Werkgeversbonden een vergelijking gemaakt tusschen de loonen in Amsterdam in dat halfjaar en die, welke indertijd door Centraal Overleg over 1930 werden berekend. Volgens deze berekening bedroeg de daling van het gemiddeld uurinkomen te Amsterdam voor alle arbeiders te zamen gemiddeld ± 20 pCt. ²⁾

Behalve dat de Regeering wederom vanaf 1 Januari 1936 een salarisverlaging voor het Rijkspersoneel vaststelde ³⁾, heeft zij in 1935 in vele gevallen

¹⁾ Zie het artikel, Indexcijfers van uurverdiensten en van loonen volgens collectieve arbeidsovereenkomsten, Maandschrift, 1935, afl. 11, 1770.

²⁾ Centraal Overleg, no. 2, 1936.

³⁾ Zie ook Maandschrift, 1935, afl. 11, blz. 1611.

ingegrepen om tot loon- en salarisverlaging te komen bij lagere Overheidslichamen. Bij Ministeriële circulaire van 4 September j.l. werd aan een groot aantal gemeenten een wenk gegeven over te gaan tot aanpassing van de salarissen van haar ambtenaren aan die van de Rijksambtenaren en de loonen van haar werklieden aan die van de werklieden in het vrije bedrijf. Niet altijd hebben de gemeenten dadelijk den bedoelden wenk gevolgd en meermalen is een loon- en salarisverlaging eerst onder pressie van de Regeering tot stand gekomen.

In aansluiting aan hetgeen in het vorige overzicht betreffende de loon- en onderhandelingen te Amsterdam is vermeld, kan worden medegedeeld dat, nadat de Gemeenteraad nogmaals het op aandrang der Regeering weder ingediende voorstel tot loon- en salarisverlaging verwierp, de nieuwe regeling door Burgemeester en Wethouders vastgesteld moest worden. De verlaging gaat in 1 Maart 1936 en bedraagt 5 pCt., voor enkele groepen van politiepersoneel 2—4 pCt. Ook in Rotterdam moest de Gemeenteraad ingevolge een financieele regeling met het Rijk een loonsverlaging van 5 pCt. aanvaarden; in tegenstelling met de verlaging, welke een jaar geleden is ingegaan, geldt zij thans ook voor het politiepersoneel. Het Gemeentebestuur van 's-Gravenhage stelde een nieuwe loon- en salarisregeling vast, waarbij een verlaging van 4 pCt. plaats vond; tevens werden voor de werklieden de tweejaarlijksche periodieke verhoogingen gewijzigd in éénjaarlijksche. In Utrecht werd voor de ambtenaren en verschillende groepen van politiepersoneel een korting van 5 pCt. vastgesteld, voor andere groepen van politiepersoneel een iets kleinere korting. Voor de werklieden werden minimum- en maximumloonen ingevoerd in plaats van één vast bedrag, waarbij de bestaande uurloonen als maximumloonen werden gehandhaafd en de minima tien cent lager werden gesteld; bovendien werden voor deze categorie door verkorting van den werktijd van 48 op 46 uur per week de weekloonen met ruim 4 pCt. verlaagd.

Van de overige groote gemeenten, waar ingevolge den wenk der Regeering een loon- en salarisverlaging tot stand kwam, worden nog vermeld Alkmaar, Amersfoort, Arnhem, Breda, Bussum, Dordrecht, Gouda, Groningen, Leeuwarden, Nijmegen, Roosendaal en Nispen, Vlissingen en Zeist. Meermalen werd de verlaging op 5 pCt. vastgesteld, doch ook wel op een lager percentage, terwijl ook in sommige gevallen de verlaging niet voor alle groepen van personeel gelijk was; in enkele gevallen vond voor bepaalde groepen eenige verhooging plaats. Ook deden zich gevallen voor dat een vastgestelde verlaging niet de goedkeuring der Regeering verkreeg, waarna opnieuw onderhandelingen werden geopend (s-Hertogenbosch, Hilversum, Zaandam).

Ook verschillende provinciën gingen tot een loon- en salarisverlaging voor haar personeel over, nl. Zuidholland (voor werklieden bovendien een vierde gemeenteklasse ingesteld, waarvoor de aftrek op 9 pCt. werd gesteld), Noordbrabant, Limburg, Gelderland, Friesland. Ook hier bedraagt de verlaging veelal ongeveer 5 pCt., zij het niet altijd voor alle groepen. De provincie Noordholland weigerde aan de aanmaning der Regeering tot 5 pCt. korting te voldoen, doch heeft na daartoe bij Koninklijk besluit te zijn uitgenoodigd, aan den wenk der Regeering gevolg gegeven.

Het in de Tweede Kamer aangenomen ontwerp van wet tot wijziging der Pensioenwet voor de Spoorwegambtenaren heeft thans ook de bekrachtiging van de Eerste Kamer verkregen, doch de datum van inwerkingtreding is van 1 Januari op 1 April 1936 gebracht.

In een bijlage op de Memorie van Antwoord op het wetsontwerp tot vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Verkeersfonds voor het jaar 1936 is een overzicht opgenomen van de loon- en salariswijzigingen welke sinds 1921 voor het spoorwegpersoneel zijn ingevoerd. Hieruit blijkt dat als resultaat der wijzigingen het netto-loon voor het personeel op jaarloon sinds dien tijd is verminderd met gemiddeld \pm 30 pCt., voor het personeel op uurloon met gemiddeld 34 pCt.

De Commissie voor arbeidsvoorwaarden van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland heeft voor het jaar 1936/37 geadviseerd het minimumloon van zuivelarbeiders te stellen op f 17,75 en f 19,50 per week; deze loonen houden geen verlaging in voor de arbeiders in fabrieken, welke op zandgrond zijn gelegen, voor arbeiders in fabrieken op kleigrond echter een loonsverlaging van 5 pCt.

Verscheidene landelijke collectieve arbeidsovereenkomsten werden tegen

Februari of Maart 1936 van patroonszijde opgezegd, waarbij ook meermalen de wensch om tot loonsverlaging te geraken bij de werkgevers een rol speelde. Opgezegd werden o.a. de landelijke overeenkomsten voor het typografisch bedrijf, het stukadoorsbedrijf, het steenhouwersbedrijf, het steen-, hout- en granietbedrijf, de meubelindustrie, het heerenkleedingbedrijf, het loodgietersbedrijf, het boekbindersbedrijf en het bloembollenbedrijf. Enkele nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten kwamen tot stand, waarbij overeenstemming over loonsverlaging werd verkregen, zooals in de sigarenindustrie, het baggerbedrijf, de Limburgsche klei-industrie en de verwarmingsindustrie; in dit laatste bedrijf kwam geen landelijke overeenkomst tot stand, doch sloten plaatselijke groepen van werkgevers nieuwe contracten.

De sedert eenigen tijd gevoerde onderhandelingen over de collectieve arbeidsovereenkomst in de bouwvakken hebben voorloopig tot het resultaat geleid, dat een commissie is benoemd om speciaal de kwestie van de klasse-indeling der gemeenten te bezien. De landelijke overeenkomst in het schildersbedrijf is voorloopig tot 1 Maart 1936 verlengd in afwachting van den afloop der onderhandelingen in de bouwvakken, daar de bestaande verhouding van de loonen in laatstgenoemd bedrijf en het schildersbedrijf op wensch der patroons gehandhaafd moet blijven. Overeenstemming werd bereikt over vernieuwing der collectieve arbeidsovereenkomsten voor het bouw- en schildersbedrijf in de provincie Friesland; de loonen bleven nagenoeg ongewijzigd. De bestaande collectieve arbeidsovereenkomst in de stroocartonindustrie is tot 1 Mei 1936 verlengd, terwijl ook in het veenbedrijf verschillende looncontracten ongewijzigd verlengd werden.

In de Tweede Kamer is wederom het woord gevoerd over de wenschelijkheid om in bestekken van Rijkswerken de bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten geldend te verklaren, waarbij er op gewezen werd dat in bestekken van werken door het Werkfonds uitgevoerd, vaak de sociale bepalingen van de geldende collectieve arbeidsovereenkomsten van kracht worden verklaard. Bij laatstbedoelde werken geschiedt de vaststelling van de loonen door een loonreguleringcommissie in overleg met de organisaties. De Minister van Waterstaat achtte het praktisch niet doenlijk ook met betrekking tot werken van den Rijkswaterstaat dat overleg over de loonen te plegen, doch achtte het wel mogelijk in Rijkswaterstaatsbestekken alle sociale bepalingen, die voorkomen in de collectieve arbeidsovereenkomsten over te nemen. Mocht later meer stabiliteit op het gebied van het loonpeil ontstaan, dan zou kunnen worden overwogen of nog verder gegaan kan worden.

Omtrent eenige mededeelingen van den Minister van Sociale Zaken aan de leden der Eerste Kamer inzake invoering van de verkorte werkweek, is in het overzicht Arbeidersbescherming het een en ander vermeld.

Organisatie van werkgevers en werknemers. De bestrijding van crisis en werkloosheid. De verhouding tusschen de richtingen tot toenadering van de communisten tot N.V.V. en S.D.A.P.; R.-K. Werkliedenverbond besluit gelden uit te trekken tot bestrijding van extremistische stroomingen. Afscheiding in de Revolutionnair Socialistische Arbeiderspartij.

De werkzaamheden der organisaties bleven voor een belangrijk deel verband houden met de economische depressie en hare gevolgen. Eenige van de voornaamste voorvallen dienaangaande worden hier opgesomd. Een vergadering van de besturen van de Alg. R.-K. Werkgevers-Vereeniging en het R.-K. Verbond van Werkgevers-Vakverenigingen nam een resolutie aan, waarin, onder verwijzing naar de besprekingen op het in Mei j.l. gehouden R.-K. „Industrialisatie-Congres”, bij Regeering en Volksvertegenwoordiging ten sterkste werd aangedrongen op wijziging der tot nu toe gevolgde politiek en op het spoedig nemen van maatregelen, zoo noodig ook op monetair gebied, om het bedrijfsleven voor verdere inzinking te behoeden. ¹⁾ Enkele organisaties vestigden de aandacht der Regeering op de prijsstijging van sommige levensmiddelen, deels veroorzaakt door getroffen Overheidsmaatregelen. Het N.V.V. drong in dit verband aan op het nemen van maatregelen, welke tot prijsverlaging der voornaamste levensmiddelen kunnen leiden. ²⁾ De Chr. Nat. Werkmansbond verzoekt den Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart te bevorderen, dat zgn. overtollige levensmiddelen zooveel mogelijk beschikbaar

¹⁾ Volkskrant, 18 December 1935.

²⁾ De Strijd van 1 November 1935.

worden gesteld voor stichtingen van liefdadigheid en voor arme gezinnen. ¹⁾

Met betrekking tot de verhouding tusschen de richtingen zij vermeld, dat in de lijn van de besluiten der Communistische Internationale ²⁾, van communistische zijde pogingen tot toenadering tot N.V.V. en S.D.A.P. werden gedaan. Zoo verklaarde men zich in een open brief aan het zgn. Plan-congres van genoemde organisaties ³⁾ bereid tot samenwerking ter verwezenlijking van bepaalde onderdeelen van het Plan van den Arbeid. Voorts werd besloten, de Roode Vakbewegings-Oppositie (R.V.O.) op te heffen en de ongeorganiseerde aanhangers daarvan op te wekken zich in de „moderne” vakbonden (N.V.V.) te organiseeren. Het Landelijk-Werkloozen-Strijd-Comité, de communistisch gezinde organisatie van werkloozen, adviseerde zijn aangesloten vereenigingen zich tot de plaatselijke besturen der „moderne” vakbonden te wenden met het voorstel zich daarbij aan te sluiten. Het met Kerstmis gehouden congres der Communistische Partij stond mede in het teeken van dit streven naar samenwerking. Om tot een zgn. volksfront ter bestrijding van het fascisme te komen — naar de besluiten der Communistische Internationale thans de voornaamste taak der arbeidersbeweging — achtte men in de eerste plaats een eenheidsfront met S.D.A.P. en N.V.V. noodzakelijk. Intusschen willen laatstgenoemde organisaties blijkens uitingen in haar organen van geenerlei toenadering weten. ⁴⁾

De najaarsvergadering van het R.-K. Werkliedenverbond besloot een bedrag uit het Reservefonds beschikbaar te stellen tot bestrijding van extremistische stroomingen. ⁵⁾

Aangaande de organisatie der vakcentralen zij medegedeeld, dat het N.V.V. zijn weekblad „De Strijd” en zijn maandblad „De Vakbeweging” samenvoegde tot een veertiendaagsch orgaan, dat den naam van „De Vakbeweging” draagt. Het Chr. Nat. Vakverbond kreeg door een overeenkomst met het Chr. blad „De Amsterdammer” de beschikking over een dagblad. ⁶⁾

Van de Revolutionnair Socialistische Arbeiderspartij (R.S.A.P.), die begin 1935 tot stand kwam door samensmelting van de Revolutionnair Socialistische Partij met de Onafhankelijke Socialistische Partij, scheidde zich, in verband met meeningsverschil over de internationale aansluiting, een groep af, die den Bond van Revolutionnaire Socialisten stichtte. Deze scheuring werkte door in het verwante Revolutionnair Socialistisch Jeugd-Verbond, waarvan een groep een nieuwen jeugdbond oprichtte. ⁷⁾

Arbeidersbescherming. Ratificatie Internationaal arbeidsverdrag betreffende nacht-arbeid van vrouwen. Het wetsontwerp tot het tegengaan van oververmoeidheid van bestuurders van motorrijtuigen in de Tweede Kamer. Besprekingen over verkorting van den arbeidsduur in eenige bedrijven. Toepassing der Arbeidswet op koffiehuisen en hotels in overweging. Medewerking der gemeentepolitie bij de uitvoering der Arbeidswet. De actie vóór en tegen opheffing van het verkoopverbod van versch brood. De opvatting van den Minister van Sociale Zaken dienaangaande. Herziening van het Mijnreglement. Loodvergiftiging onder sigarenmakers.

Op 9 December 1935 is bij het Secretariaat van den Volkenbond ingeschreven de Nederlandsche akte van bekrachtiging van het verdrag van Genève van 19 Juni 1934 tot gedeeltelijke herziening van de conventie van 1919 betreffende den arbeid van vrouwen gedurende den nacht. Het verdrag treedt dien-tengevolge voor ons land op 9 December 1936 in werking.

In het verslag van de Eerste Kamer over Hoofdstuk XII der Staatsbegroting was o.m. den Minister in overweging gegeven, ten spoedigste tegenwoordigers der georganiseerde bedrijfsgroepen bijeen te roepen, ten einde overleg te plegen over verkorting van den arbeidsduur, zooals was voorgesteld in het in 1933 door den Hoogen Raad van Arbeid daaromtrent uitgebracht rapport. Bovendien werd verzocht de toepassing van bedoelden maatregel in overheids- en semi-overheidsbedrijven in beraad te nemen. In zijn antwoord hierop deelde de Minister van Sociale Zaken aan de Kamer mede, dat de Directeur-Generaal van den Arbeid, in overleg met de vakcentralen, besprekingen heeft gevoerd met de organisaties van arbeiders en van werkge-

¹⁾ De Nederlander van 14 October 1935.

²⁾ Zie vorige Kroniek, Buitenland.

³⁾ Zie vorige Kroniek, Nederland.

⁴⁾ Tribune, 23 en 26 October, 9, 13 en 14 November, 12 en 27 December; De Strijd, 18 October, 8 en 22 November; Vooruit, 23 October, 9 en 27 November en 27 December 1935.

⁵⁾ Volkskrant, 28 December 1935.

⁶⁾ De Gids, 9 Januari 1936.

⁷⁾ Nieuwe Rotterdamse Courant, 18 November; Vooruit, 17 October 1935.

vers in eenige bedrijven, welke zich het best schenen te leenen tot invoering van een verkorte arbeidsweek, welke besprekingen echter geen aanleiding geven tot de hoop, dat langs dezen weg nog iets tot spreiding van den arbeid gedaan kan worden. Tevoren had de Minister aan de moderne en R.-K. Arbeiders vakcentralen doen weten, dat besprekingen over werktijdverkorting waren gevoerd in het litho- en chemigrafisch bedrijf en dat in de bouwvakken dienaangaande een onderzoek werd ingesteld. Van algemeene invoering van de 40-urige werkweek, die op de agenda van de Internationale Arbeidsconferentie staat, zag de Minister niets komen en hij zou het onverantwoordelijk achten, indien Nederland eenzijdig daartoe overging.

Op het pleidooi van Iedep der Eerste Kamer vóór ruimere toepassing van de Arbeidswet, antwoordde de Minister, dat voorzieningen betreffende den arbeid, in koffiehuisen en hotels worden overwogen, waarbij hij er echter tevens op wees, dat — in verband met den weinig rooskleurigen toestand van dit bedrijf — vooralsnog slechts eenige behoedzame stappen op dit gebied gezet zullen kunnen worden. Uitbreiding van het personeel der Arbeidsinspectie achtte de Minister nog niet dringend noodig, doch wel zou getracht worden verbetering te brengen in de medewerking der gemeentepolitie. Met het mede door de Kamer geopperde denkbeeld om de werkingsfeer der Arbeidswet uit te breiden tot de zelfstandig werkenden, dus buiten het terrein der arbeiders in den zin der wet, kon de Minister niet meegaan.

Het wetsvoorstel tot het tegengaan van oververmoeidheid van bestuurders van motorrijtuigen, waarvan nog in de vorige kroniek melding kon worden gemaakt, bleek bij het afdelingsonderzoek in de Tweede Kamer algemeene instemming te hebben gevonden, al bleef de kritiek niet gespaard. Zoo heeft het min of meer tweeslachtig karakter van het ontwerp, dat zowel de veiligheid van het verkeer wil verzekeren, als den betrokken arbeiders bescherming bieden, aanleiding gegeven tot de vraag, of niet volstaan kan worden met een regeling, welke speciaal rekening houdt met de verzekering van de verkeersveiligheid, waardoor dan tevens de autobestuurders beschermd zouden zijn. Hiertegen werd van andere zijde aangevoerd, dat zoomin waarborgen voor de veiligheid van het verkeer, als maatregelen tot regeling van de werktijden der bestuurders mogen ontbreken. Eenige leden waren van meening, dat bedoelde waarborgen, ook bij totstandkoming van deze wet, nog niet zouden worden verkregen; h. i. werd reeds thans in onvoldoende mate toezicht uitgeoefend op de vele verkeersovertredingen. Van verschillende kanten werd er trouwens de aandacht op gevestigd, dat contróle op de naleving der volgens deze wet te geven voorschriften uiterst moeilijk zal zijn; in dit verband werd gevraagd, of daartoe aanstelling van nieuwe ambtenaren noodig zal wezen. In ieder geval achtte men het gewenscht, de uitvoering der wet in één hand te leggen. Volgens den opzet van het ontwerp zal zeer veel zijn overgelaten aan regelingen bij algemeene maatregel van bestuur. Hoewel in het algemeen tegen een dergelijke delegatie van wettelijke bevoegdheden in het onderhavige geval geen overwegend bezwaar bleek te bestaan, waren toch sommige leden van meening, dat het voorstel zich in dit opzicht ongunstig onderscheidt van de reeds bestaande wetten op sociaal gebied. Van de Regeering werd een verklaring gevraagd, of ook volgens de thans geldende bepalingen, het besturen van een motorrijtuig in een toestand van oververmoeidheid een strafbaar feit oplevert. Voorts werd aangedrongen op een ruim gebruik van de bevoegdheid tot regeling van den rijtijd voor alle groepen van chauffeurs en in het bijzonder voor beroepschauffeurs, waarbij tevens de wenschelijkheid werd bepleit van vaststelling van minimum-garantieloon voor taxi-chauffeurs. Ook zou men bij overtreding, behalve den werkgever, den arbeider zelf strafbaar willen stellen, opdat deze eveneens zal meewerken aan handhaving der wet.

Een scherpe actie wordt in de laatste maanden weer gevoerd vóór en tegen opheffing van het verbod tot verkoop van versch brood vóór 10 uur 's morgens. Ook een deel der Eerste Kamer pleitte voor schrapping van het dienaangaande in de Arbeidswet gegeven voorschrift. Deze leden meenden te weten, dat de mechanisatie in het bakkersbedrijf reeds zoover is gevorderd, dat om 7 uur 's morgens reeds voldoende versch of gekoeld brood voor aflevering bij de bakkers beschikbaar is, waarom zij het tijdstip gekomen achtten om, door middel van wetswijziging, ieder in de gelegenheid te stellen aan het ontbijt versch brood te nuttigen. Te meer vonden zij aanleiding hiertoe te adviseeren, omdat de bakkers daardoor niet tot het verrichten van nachtarbeid genood-

zaak zouden worden. De Minister verklaarde hierop, in beginsel geen bezwaar te zien in vervroegde aflevering van versch brood, indien valt aan te nemen, dat daar geen overwegende bezwaren tegenover staan, met name, dat de nachtarbeid en de belangen der kleine bakkers daardoor niet in het gedrang komen. Hij zegde toe, een nader onderzoek naar deze aangelegenheid in het bedrijf te zullen instellen en desgewenscht, het advies te zullen inwinnen van den Hoogen Raad van Arbeid.

Behalve de boven reeds genoemde argumenten, is door de voorstanders der opheffing bovendien nog aangevoerd, dat, als gevolg van het verkoopverbod, het broodverbruik sterk is verminderd en toeneming daarvan de werkgelegenheid in het bedrijf zou doen stijgen. Tegen de verschillende te herde gebrachte argumenten is o.m. door de Vereeniging van Werkgevers in het Bakkersbedrijf en door de gezellenorganisaties scherp stelling genomen. Gewezen werd daarbij op het ontbreken van juiste gegevens omtrent het broodverbruik; de door de Meelcentrale aan bakkerijen afgeleverde hoeveelheid bloem beweegt zich in de laatste jaren echter in stijgende richting. Bovendien was reeds door Dr. Ir. J. Goudriaan in zijn in 1922 gegeven uiteenzetting van de doelmatigheid der Amsterdamsche broodvoorziening onder de oorzaken, die een mogelijke geleidelijke daling van het broodgebruik kunnen tot stand brengen, naast de latere bezorging van versch brood, genoemd de algemeene verkorting van den arbeidsduur, waardoor het meenemen van broodmaaltijden in onbruik is geraakt. In den laatsten tijd heeft vermoedelijk ook de toegenomen werkloosheid haar invloed op het broodgebruik doen gelden. Voorts zal — aldus de tegenstanders — opheffing van het verkoopverbod leiden tot verdere mechanisatie en dus tot uitstooting van werkkrachten, terwijl de nog in groot aantal voorkomende kleine bakkerijen, welke zich niet van moderne machines en motorische drijfkracht kunnen voorzien, in ieder geval gedwongen zullen zijn nachtarbeid te doen verrichten, indien zij tijdig versch brood voor den verkoop beschikbaar moeten hebben. *)

Bij een tusschen het Staatstoezicht op de mijnen, de directies van de Staats- en de particuliere mijnen en de vertegenwoordigers der mijnwerkersorganisaties gepleegd overleg is in December j.l. volledige overeenstemming bereikt t.a.v. de wijzigingen, welke — ter aanpassing aan de inmiddels zoo sterk veranderde arbeidstoestanden in het mijnbedrijf — gebracht dienen te worden in de voorschriften van het Mijnreglement 1906, in hoofdzaak voor wat betreft de veiligheid en gezondheid der arbeiders. Van arbeiderszijde is opnieuw bij den Minister aangedrongen om silicose en enkele andere, speciaal onder mijnwerkers voorkomende, aandoeningen te erkennen als beroepsziekten voor deze groep van arbeiders. *)

Bij werknemers in de sigarenindustrie blijken zich sinds eenigen tijd gevallen van loodvergiftiging voor te doen. Vanwege de betrokken bedrijfsvereeniging voor de ziekteverzekering wordt nu een geneeskundig onderzoek ingesteld naar de mogelijkheid of die vergiftiging is te wijten aan het werken op loodhoudende zinken platen. *)

Arbeidersverzekering. Gewijzigde financiering van de invaliditeits- en ouderdomsverzekering. Onderzoek naar de kosten van toepassing der ouderdomsverzekering op thans niet daaronder vallende personen. Stand der vrijwillige ouderdomsverzekering. Veranderingen in de ongevallenverzekering. Bijzondere overeenkomst tot het verzekeren van jonge werklozen. Bezwaren ondervonden bij de berekening van ziekengeld volgens de nieuwe bepalingen der Ziektewet. De financieele uitkomsten van de ziekteverzekering bij de bedrijfsvereenigingen in 1934. Wetsvoorstel tot regeling van het ziekenfondswezen aangekondigd. Verzekering der mijnwerkers.

Het jaar 1935 bracht op bijna elk terrein der sociale verzekering in ons land veranderingen van min of meer ingrijpenden aard. Nadat voor het loopende jaar reeds de storting van de Schatkist in het Invaliditeitsfonds was stopgezet en die aan het Ouderdomsfonds A was verminderd, is bij de wet van 29 November j.l. tot verlaging van de openbare uitgaven o.m. bepaald, dat gedurende een proeftijd van 5 jaar door den Staat een geheel nieuwe wijze van financiering op de invaliditeits- en ouderdomsverzekering zal worden toegepast, volgens welke in het samengevoegd fonds elk jaar een bedrag zal worden gestort, dat den eersten keer ten minste 1 miljoen, en in volgende jaren telkens 1 miljoen gulden meer, zal uitkomen boven het na-deelig saldo der bedrijfsrekening over het voorafgaande kalenderjaar.

*) Persberichten.

Ter voldoening aan een dienaangaande uit de Tweede Kamer komend verzoek is een onderzoek ingesteld naar de kosten, welke zouden voortvloeien uit uitbreiding van de ouderdomsverzekering tot personen, die thans behoefte aan uitkeering uit deze verzekering hebben, doch indertijd geen gebruik hebben kunnen of willen maken van de gelegenheid om zich te verzekeren, benevens uit het weder doen herleven van de verzekering voor diegenen, welke na een tijdlang verzekerd te zijn geweest, de premiebetaling hebben gestaakt.

Het Ouderdomsfonds B, dat uitsluitend vrijwillige verzekeringen omvat, waarvan de kosten volledig uit de opgebrachte premieën worden gekweten, valt — gelijk welhaast vanzelf spreekt — geheel buiten de nieuwe financiële regeling, welke t.o.v. de andere sociale verzekeringsfondsen wordt toegepast. Toch zal — blijkens de toelichting bij de dezer dagen verschenen wetenschappelijke balans der vrijwillige ouderdomsverzekering op 31 December 1934 — bedoelde wijziging vermoedelijk niet nalaten invloed te oefenen op het renteinkomen van fonds B, aangezien meer dan de helft van zijn vermogen wordt gevormd door vorderingen op fonds A. Genoemd verslag vermeldt voorts enkele karakteristieke verschijnselen, welke de ontwikkeling der V.O.V. in de laatste jaren kenmerken, t.w. een voorkeur voor verzekeringen, waarbij terugbetaling van betaalde premieën is gewaarborgd, indien de verzekerde mocht overlijden vóór de rente ingaat; voorts herstel van den gedurende eenigen tijd onderbroken vooruitgang van het bedrijf; snelle toeneming van het aantal verzekeringen, waarvoor geen premie meer wordt betaald; ten slotte het geringe succes van de weduwen-verzekering. De financiële uitkomsten doen steeds klemmender de vraag rijzen, of de sterftetafels, welke tot dusver voor de berekeningen der V.O.V. zijn gebruikt, nog beschouwd mogen worden als een veiligen grondslag voor de verzekering van uitgestelde lijfrente. Zoo bleef de sterfte bij de verzekerden van alle leeftijdsklassen in het tijdvak 1930—1934 voor mannen 9, voor vrouwen 18 pCt. beneden de verwachting. De twee voornaamste winstbronnen, intrest en onkosten, leverden over 1934 een overschot van resp. f 111 000,— en f 92 000,—, terwijl de sterfte f 133 000,— verlies gaf. Bij vergelijking met voorafgaande jaren blijkt de winst op rente en beleggingen aanzienlijk te zijn teruggelopen, terwijl de winst op de middelen tot dekking der administratiekosten en het verliessaldo door sterfte zijn toegenomen.

Het tot dusver voor de ongevallenverzekering geldende premiestelsel heeft sinds 1 Juli j.l. plaats gemaakt voor een omslagstelsel met kapitaaldekking, terwijl het reeds vroeger aangekondigde voornemen der Regeering, om ook de bedrijfsverenigingen te betrekken in de uitvoering van de Ongevallenwet 1921, thans in zooverre vasten vorm heeft gekregen, dat toezending van een ontwerp in dien zin aan den Hoogen Raad van Arbeid vermoedelijk nog in de eerste helft van 1936 is te verwachten. Bij het te kennen geven van dit plan, merkte de Minister tevens op, dat inschakeling der bedrijfsverenigingen nog geen ongewijzigd volgen van het bij de uitvoering der Ziektewet toegepaste stelsel in zich sluit. Ter voorkoming van ongewenschte concurrentie tusschen genoemde verenigingen overwoog de Minister uitbreiding van de bevoegdheid van het College van Toezicht.

In December j.l. zijn wetsvoorstellen ingediend, om ongelijkheden te doen verdwijnen, welke, als gevolg van de laatste herziening der Ziektewet, in verschillende opzichten zijn ontstaan tusschen hetgeen in deze wet en in de beide Ongevallenwetten is bepaald.

Een bijzondere overeenkomst kwam kortgeleden tot stand ten behoeve van de ongevallenverzekering van jonge mannelijke werklozen, die deelnemen aan vakeursussen of werkkampen, dan wel tewerk zijn gesteld aan z.g. werkobjecten of in centrale werkplaatsen zonder dat zij daarvoor eigenlijk loon ontvangen. Volgens de nieuwe regeling zal de premie 1 pCt. bedragen van een gefixeerd loonbedrag, waarvoor de verzekerde bij ongeval aanspraak heeft op kosteloze geneeskundige behandeling (met inbegrip van ziekenhuisverpleging), voorts op een voorloopige uitkeering (na den 42en dag) van 70 pCt. van het loon en, bij eventueele blijvende invaliditeit, op een vaste rente, terwijl bij overlijden (van kostwinners) aan de nabestaanden weduwen- en weezenrente wordt uitkeerd.

De Hooge Raad van Arbeid heeft thans een voorontwerp van wet in onderzoek, dat ten doel heeft het ziekingeld en de uitkeering bij ongevallen

gedurende de eerste 6 weken te bepalen op 70, in plaats van op 80 pCt. van het loon, voorzover dit laatste uitkomt boven f 2,— per dag.

De hierboven reeds aangestipte technische herziening van de Ziekte-wet trad op 1 Juli 1935 in werking. Een daardoor mede van kracht geworden bepaling, volgens welke, bij de berekening van het ziekengeld, het gemiddeld dagloon in aanmerking is te nemen, dat door gelijksoortige arbeiders werd verdiend in de voorafgaande 13 weken, bleek in de praktijk aanleiding tot moeilijkheden te geven. In December j.l. heeft nu de Centrale Raad van Beroep beslist, dat om het gemiddeld dagloon te berekenen, het in de 13 weken, welke aan de ongeschiktheid tot werken voorafgaan, inderdaad verdiende loon, gedeeld moet worden door het volle aantal werkdagen in deze periode, ook al is op een deel der dagen in het geheel geen arbeid verricht. ¹⁾ Naar aanleiding van deze uitspraak vroeg het Eerste Kamerlid, de Heer de la Bella, aan den Minister van Sociale Zaken, of de gegeven interpretatie niet moet worden geacht in strijd te zijn met de bedoeling van den wetgever, daar zij tot gevolg kan hebben, dat in tijden van werkloosheid het aldus berekende dagloon beneden een redelijk minimum daalt. Hierop antwoordde de Minister, dat het ziekengeld door den wetgever is bedoeld als vergoeding voor loonschade, waarbij de omstandigheid, of het gemiddeld dagloon wordt gedrukt door verminderde werkgelegenheid in het bedrijf, niet ter zake doet. Uitschakeling van deze omstandigheid zou de verzekerden ertoe kunnen brengen, hervatting van den arbeid na ziekte zoo lang mogelijk uit te stellen. Tot wetswijziging op dit punt was de Minister dan ook niet bereid, doch wel zegde hij medewerking toe, om voorzieningen te treffen, indien de toepassing van het onderhavige wetsartikel tot onbillijkheden voor de verzekerden blijkt te leiden. De besturen van de Federatie van Bedrijfsverenigingen en van de Vereniging van Raden van Arbeid hebben een commissie benoemd om een onderzoek naar de gerezen bezwaren in te stellen.

Kortgeleden heeft de Secretaris van het College van Toezicht op de Bedrijfsverenigingen tot uitvoering van de Ziektewet verslag uitgebracht over de financiële uitkomsten van de bij deze instellingen ondergebrachte verzekering in het boekjaar 1934. Het blijkt, dat in dit jaar van een verzekerd loonbedrag van 950 miljoen gulden (tegen 962 miljoen in 1933) aan premie gemiddeld f 15,7 per mille werd geïnd (in 1933 f 16,8), terwijl aan ziekengeld en rentezegels f 11,2 per mille (in 1933 f 12,—) is betaald. De kosten voor administratie en contrôle bedroegen in 1934 f 3,3 per mille (in 1933 f 3,5). Behalve 7½ pCt. der premie-ontvangsten werd in het verslagjaar nog een belangrijk bedrag gereserveerd, in hoofdzaak uit de rente der beleggingen. De reserves stegen daardoor tot ruim 11½ miljoen gulden. Alles bijeen genomen meent de Secretaris het boekjaar 1934 als zeer gunstig voor de bedrijfsverenigingen te mogen kenschetsen.

Door den Minister van Sociale Zaken is thans de indiening aangekondigd van een wetsvoorstel tot regeling van het ziekenfondswezen en reeds heeft de Landelijke Federatie ter behartiging van het Ziekenfondswezen, waarbij een groot deel der onderlinge fondsen met zelfbestuur der leden en veelal met eigen artsen is aangesloten, een demonstratief congres gehouden, om verzet aan te teekenen tegen elk ingrijpen, waardoor de normale ontwikkeling van dezen vorm van verzekering zou worden belemmerd of stopgezet, dan wel het zelfbeheer der fondsen in gevaar zou worden gebracht. Dit congres sprak zich o.m. uit voor handhaving van het beginsel van vrijwillige verzekering, welke aan geen welstandsgrens is gebonden, en tegen het verleen van meer medezeggenschap aan de medici in het bestuur. *)

De wet tot verzekering van mijnwerkers tegen de geldelijke gevolgen van invaliditeit en ouderdom trad op 1 Januari j.l. in werking.

Van de zijde van het Algemeen Mijnwerkersfonds van de Steenkolenmijnen in Limburg is bericht ontvangen, dat de in de vorige kroniek geplaatste mededeeling, dat „bedoeld fonds sinds jaren een zorgelijk bestaan leidt, waardoor steun van overheidswege noodig is geworden”, een verkeerd indruk moet vestigen, omdat deze woorden het doen voorkomen, alsof het A.M.F. slechts met moeite zijn bestaan kon volhouden en dit bestaan ten slotte verzekerd moest worden door financiële steun van Overheidswege. Wel moet op de vraag, of bedoeld fonds vóór de reorganisatie — waarvan mede in de vorige

*) Persberichten.

¹⁾ Zie voor deze uitspraak het Maandschrift, afl. 1, 1936, blz. 145.

kroniek melding is gemaakt — volkomen gezond was, ontkennend worden geantwoord. Het fonds (d.w.z. de Pensioenkas) had een wiskundig tekort, dat in den loop der jaren was ontstaan. Van de gelegenheid der totstandkoming van de Wet van 21 April 1933 tot verzekering van mijnarbeiders tegen geldelijke gevolgen van invaliditeit en ouderdom, is dan ook gebruik gemaakt om den geheelen opzet der Pensioenkas te herzien, het tekort in de nieuwe regeling te betrekken en het evenwicht op de balans te herstellen. Het bedrag van f 400 000,— per jaar, dat het A.M.F., ingevolge voornoemde wet, gedurende 75 jaar uit de Schatkist ontvangt, wordt geacht de z.g. aanvangsreserve te vertegenwoordigen, ten behoeve van de lasten der verzekering van de mijnarbeiders, die op 31 December 1919 lid waren van de Pensioenkas van het A.M.F., en is te vergelijken met de Rijksbijdrage aan het Invaliditeitsfonds ex art. 20 der Invaliditeitswet.

Voorts wijst men er nog op, dat de minder gunstige gang van zaken in het mijnbedrijf, inzonderheid bij de particuliere mijnen, laatstgenoemde ertoe bracht, in het voorjaar 1935 eenige maatregelen af te kondigen, om tot verlichting van lasten (loonen en fondsbijdragen) te geraken. Deswege heeft toen eenige weken een staking gedreigd, welke ten slotte is voorkomen, toen van Regeringswege een bedrag van 8 ton was beschikbaar gesteld, om daarmede tijdelijk de lasten der mijnondernemingen te verlichten. Het A.M.F. heeft dit bedrag ontvangen, niet naast, doch in plaats van de bijdragen, die door de mijnondernemingen verschuldigd waren. ¹⁾

BEVOLKING. GEZONDHEIDSWEZEN. VOLKSHUISVESTING.

Gezondheidswezen. Wetsontwerp tot wijziging van de Drankwet ingediend. Onderzoek naar den voedingstoestand der schoolkinderen te Amsterdam. Onderzoek naar het tandbederf bij kinderen. Gezondheidstoestand van werkloozen te s-Gravenhage. Rapport van de Gemeentelijke Commissie over de behoefte aan ziekenhuisruimte te Amsterdam. Normalisatie van het leidingwater te Utrecht.

Bij de Tweede Kamer is een ontwerp van wet tot wijziging van de Drankwet ingediend. Dit wetsontwerp beoogt eenigermate tegemoet te komen aan de moeilijkheden, welke de vergunnings- en verlofsbedrijven in dezen tijd ondervinden. Principieele punten van de wet blijven onaangeroerd met uitzondering van één punt, n.l. de eisch, dat het bedrijf moet worden uitgeoefend op naam en voor rekening van den vergunning- of den verlofhouder. Met toestemming van Burgemeester en Wethouders zal de uitoefening van het recht van verkoop van alcoholhoudende dranken aan een derde mogen worden overgedragen. Ten einde te hooge pachtprizen te voorkomen, zal niet meer dan f 750,— per jaar voor het gebruik van een vergunning gevraagd mogen worden.

In de jaren 1916—1920 werd te Amsterdam jaarlijks een onderzoek ingesteld naar den voedingstoestand der schoolkinderen. In de vergadering van Burgemeester en Wethouders van 8 Februari 1935 werd besloten in verband met de heerschende crisis een hernieuwd onderzoek in te stellen. Dit onderzoek is beperkt gebleven tot maten en gewichten; er werd geen onderzoek ingesteld naar eventueele avitaminosen, hetgeen waarschijnlijk later zal plaats vinden. Het onderzoek had betrekking op 3 917 jongens en 3 387 meisjes. De uitkomsten, gepubliceerd in het Gemeenteblad, toonen aan, dat de kinderen te Amsterdam geen slecht figuur maken ten aanzien van lengte en gewicht in het licht van de serieonderzoekingen van 1916—1920 en van elders ingestelde onderzoekingen. De Amsterdamsche kinderen van thans zijn ongeveer een jaar in het groeiproces vooruit bij de Amsterdamsche kinderen van 1916/20 en bij de Maastrichtsche kinderen, waarnaar in 1927 een onderzoek werd ingesteld. De Amsterdamsche kinderen zijn dan ook nagenoeg gelijkmatig 5 cm langer dan die, welke in de jaren 1916/18 zijn onderzocht. De resultaten worden over het algemeen als geruststellend beschouwd, al wordt het wel wenschelijk geacht om aan de hand van de opgedane ervaring te blijven letten op den toestand der kinderen.

Een onderzoek naar het tandbederf bij kinderen te 's-Gravenhage en Gouda heeft aan het licht gebracht, hoeveel nog aan de tandverzorging ontbreekt. Uit het Haagsche onderzoek, dat 1 500 meisjes en 1 700 jongens tusschen

¹⁾ Zie voor nadere bijzonderheden omtrent dit conflict in de Kroniek over het 1e kwartaal 1935 onder „Werkstakingen en uitsluitingen” en „Arbeidsvoorwaarden”.

3½ en 6½ jaar omvatte, bleek dat het aantal carieuze tanden voor de groep van 3½ jaar per 100 jongens 328 en per 100 meisjes 336 bedroeg. Met het toenemen van den leeftijd viel nog een duidelijke verergering waar te nemen: per 100 jongens van 6½ jaar waren niet minder dan 612 tanden carieus en bij 100 meisjes van denzelfden leeftijd bedroeg dit aantal 413. Een soortgelijk onderzoek in Gouda ingesteld leverde overeenkomstige resultaten. Terwijl 2 pCt. van de 2-jarigen een slecht gebit hadden, steeg dit percentage tot 70 pCt. voor de 5-jarigen en 88½ pCt. voor de 6-jarigen.

Het onderzoek naar de levensomstandigheden van ondersteunde gezinnen te 's-Gravenhage strekte zich ook uit tot den gezondheidstoestand der gezinsleden. Op 59 gezinnen van georganiseerde werklooze arbeiders als geheel was van 54 de voedingstoestand goed en van 5 matig. Zondert men de gevallen van onvoldoenden voedingstoestand door ziekelijke gesteldheid uit, dan was van de vaders de toestand bij 22 pCt. matig en bij 5,1 pCt. onvoldoende, van de moeders was dit percentage resp. 24 en 0 pCt. en van de kinderen resp. 13,7 en 3,8 pCt. Hierbij moet men bedenken, dat zeker mag worden aangenomen, dat bij de in onvoldoenden voedingstoestand verkeerende personen ook nog niet ontdekte ziekte toestanden zullen voorkomen.

In een door haar ingediend rapport komt de gemeentelijke Commissie van onderzoek naar de behoefte aan ziekenhuisruimte te Amsterdam tot de conclusie, dat er op het oogenblik in het algemeen geen behoefte aan uitbreiding van ziekenhuisruimte bestaat, terwijl ook in de nabije toekomst over voldoende ziekenhuisruimte, in het bijzonder voor algemeene zieken kan worden beschikt. Na de voltooiing van het Academisch ziekenhuis zal de ziekenhuisruimte voor jaren toereikend zijn. Tevens meent de Commissie dat men in de eerstkomende jaren niet zal behoeven over te gaan tot den bouw van een tuberculose-ziekenhuis. De bouw van een buurtziekenhuis ten Noorden van het IJ is volgens de Commissie in de tegenwoordige omstandigheden niet te verdedigen.

De Gemeenteraad te Utrecht heeft in overleg met de Directie van de Utrechtsche Waterleidingmaatschappij besloten tot normalisatie van het jodium-arme water ter bestrijding van de kropziekte. Al zijn Eindhoven, Kampen en Culemborg Utrecht voor geweest, toch betreft het hier mede een der eerste gevallen waarin een maatregel op groote schaal tot normalisatie van het leidingwater werd toegepast. Het Utrechtsche water bevat slechts 2 gamma jodium per liter (1 gamma is 0,001 mg.), waaraan door bovenvermelden maatregel 50 gamma zal worden toegevoegd.

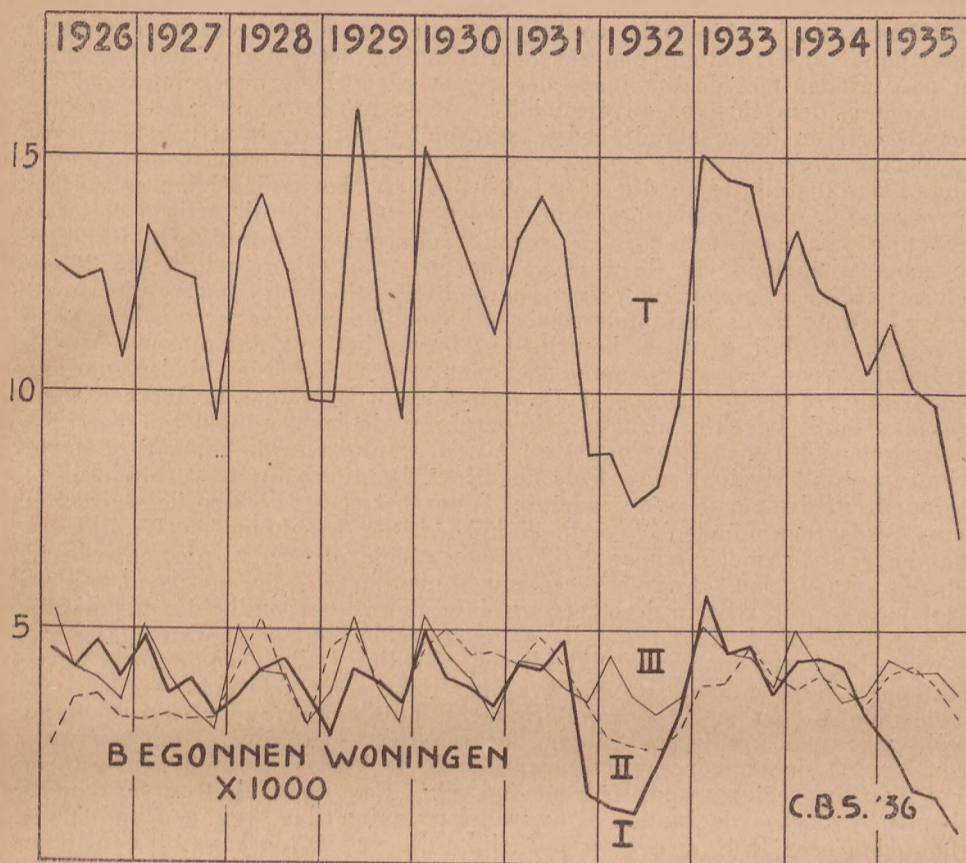
Volkshuisvesting. Verdere vermindering woningbouw. Ordening woningmarkt en woningproductie: rapport Dir. Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting den Haag. Erkenningstelsel in het bouwbedrijf. Contactcommissies bouwbedrijf. De huurverlaging. Onderzoek naar huurverhoudingen te Tilburg.

De vermindering in den woningbouw hield aan. Sinds het aantal „begonnen woningen” geregeld wordt opgenomen (d.w.z. Januari 1926) is een cijfer, zoo laag als het vierde kwartaal 1935 te zien gaf, nog niet voorgekomen:

Kwartalen	begonnen				voltooid				netto vermeerdering			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
1932	8 739	7 628	8 006	8 682	11 212	12 665	9 795	7 647	9 673	11 566	8 943	7 119
1933	15 004	14 531	14 421	9 840	6 489	11 251	14 343	12 637	5 748	10 402	13 477	11 909
1934	13 444	12 129	11 876	12 066	11 823	15 016	14 259	12 971	10 623	14 119	13 487	11 711
1935	11 524	10 077	9 716	6 897	9 468	12 704	11 901	11 255	8 975	11 838	11 358	10 821

Nevenstaande grafiek geeft het verloop over de laatste 10 jaren kwartaalsgewijs weer voor drie groepen van gemeenten: de drie grootste, die elk met haar randgemeenten meer dan 500 000 inwoners tellen, de gemeenten van 20 tot 200 000 inwoners en de gemeenten beneden 20 000 inwoners. De nieuwbouw van woningen is over deze groepen vrijwel gelijk verdeeld: hun aandeel bedroeg respectievelijk 31,6, 33,0 en 35,4 pCt., of, indien men de jaren 1932 en 1935 buiten beschouwing laat: 33,4, 32,5 en 34,1 pCt.

Uit de grafiek blijkt duidelijk, dat tot dusver de stagnatie in den woningbouw zich voornamelijk in de grootste gemeenten vertoont. In de tweede groep van gemeenten heeft zij tot nog toe geen grooten omvang aangenomen; in die der kleinste gemeenten is zij onbeduidend, hoewel toch waarneembaar, evenals in 1932. Hetzelfde was in 1932 het geval.

Woningbouw 1926—1935.

- I. Gemeenten boven 200 000 inwoners.
- II. " met 20 000—200 000 inwoners.
- III. " beneden 20 000 inwoners.
- T. Het geheele Rijk.

Wanneer men de gemeenten met meer dan 100 000 inwoners afzonderlijk beschouwt, dan blijft de bouwbedrijvigheid in Amsterdam wel het zwaarst getroffen: in het laatste kwartaal werd met den bouw van slechts 53 nieuwe woningen begonnen (waarvan 52 in November), in Januari 1936 met slechts 2 woningen. Ook in Rotterdam en 's-Gravenhage (de randgemeenten medegemeld) was de vermindering aanzienlijk, hoewel lang zoo groot niet als in Amsterdam. De overige gemeenten boven de 100 000 inwoners geven een weinig homogeen beeld: een aanhoudenden achteruitgang zooals de drie grootste gemeenten vertoont er vrijwel geen.

Het vraagstuk van de ordening van de woningmarkt en de woningproductie bleef op den voorgrond. De behandeling van het wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten en van huren was eind Februari j.l. nog niet afgelopen; een deel der materie, waarover het ontwerp handelt, is inmiddels geregeld bij de, 9 Februari in werking getreden, wet tot voorkoming van onredelijke executies.

Op het gebied van de ordening der woningproductie treden deze wettelijke regelingen niet. Wel maakt zoodanige ordening een punt van overweging uit bij enkele gemeentebesturen en ook bij de belanghebbenden in het bedrijf zelf. In de gemeente 's-Gravenhage is dit punt reeds twee jaar geleden, begin Februari 1934, ter sprake gebracht bij de behandeling der gemeente-begrooting; wethouder Drees ontwikkelde toen eenige denkbeelden, die daarna in studie zijn genomen. Ruim een jaar later deed de Directeur van den Dienst der Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting aan B. en W. een rapport toekomen, waaraan in December j.l. publiciteit gegeven is. De voornaamste gezichtspunten, die daarin worden ontvouwd, mogen hier volgen:

Blijkens de gegevens, welke dienomtrent voor de grootste gemeenten be-

schikbaar zijn, is aldaar de woningproductie niet alleen zeer onregelmatig, maar houdt zij bovendien volstrekt geen rekening met den groei der bevolking en nog minder met de inkomens der gegadigden. Deze onregelmatigheid is een, volgens den schrijver, onvermijdelijk gevolg van den aard van het woningbouwbedrijf en de omstandigheden, waaronder het wordt uitgeoefend (versnippering over een groot aantal, meest kapitaalzwakke ondernemers; de geringe vaste installatie noodig voor het bedrijf, dat bovendien bijna geheel met los personeel of met onder-aannemers wordt uitgeoefend; de vrijwel volledige scheiding van de bedrijven van woningproducent en woningexploitant; de onverplaatsbaarheid van de woning, waardoor van een eigenlijke markt van gelijkwaardige en onderling vervangbare objecten in den grond weinig sprake is, enz.). In de thans bestaande crisis is bovendien een factor van beteekenis de zeer groote daling van de bouwkosten, terwijl het feit, dat zoowel bouw als exploitatie voor een overwegend deel met vreemd geld geschieden, aan het bedrijf een groote starheid geeft. De ordening moet volgens Ir. Bakker Schut een plaatselijk karakter dragen; zij vereischt de bevoegdheid om positieve maatregelen te nemen (woningen te bouwen, wanneer in de behoefte niet voldoende wordt voorzien) zoowel als negatieve (woningbouw te verhinderen bij bestaande of dreigende overproductie). Voor het eerste zouden de gemeenten thans reeds toereikende bevoegdheid hebben, o.a. krachtens de Woningwet; voor het laatste zou de gemeentelijke bevoegdheid moeten worden uitgebreid, hetgeen volgens den schrijver alleen zou kunnen geschieden op grond van een afzonderlijke wet, waarin deze zeer speciale nieuwe bevoegdheid uitdrukkelijk werd geformuleerd. Een veelzijdig samengestelde commissie van advies zou een waarborg moeten geven, dat bij een zóó diep in het economische leven ingrijpende bevoegdheid speciale belangen niet meer geschaad werden, dan onvermijdelijk zou zijn; bouwondernemers, huis- en grondeigenaren, hypotheekbanken en kredietinstellingen, de woningverenigingen, de bouwvakarbeiders en de huurders en uiteraard ook de betrokken gemeentebesturen zouden er in vertegenwoordigd moeten zijn. Een nieuw bestuursorgaan te scheppen, waartoe de laatste Grondwetsherziening den weg geopend heeft, schijnt den heer B. S. minder wenschelijk, o.a. wegens de kans op conflicten met het gemeentebestuur.

Van particuliere zijde is men bezig een erkenningsstelsel voor patroons en handelaren in bouwmaterialen in te voeren, ten einde het telkens opkomen van nieuwe gelegenheidsondernemers te beletten en zodoende het bedrijf te saneeren. Voor groote deelen van het Rijk is de regeling reeds in werking getreden, voor enkele gebieden, o.a. de gemeente 's-Gravenhage, verkeert men nog in het stadium van voorbereiding.

Om de financieele moeilijkheden, welke tusschen crediteur en debiteur in het bouwbedrijf en bij de exploitatie van gronden en huizen rijzen, zooveel mogelijk uit den weg te ruimen, zijn eenigen tijd geleden „contactcommissies” in het leven geroepen, waarin vertegenwoordigd zijn de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken in Nederland, de Nederlandsche Spaarbankbond, de Nederlandsche Vereeniging tot Bevordering van het Levensverzekeringswezen, de Broederschap van Notarissen en de Nederl. Vereeniging van Huis- en Grondeigenaren en Bouwondernemers. Het geheele landsgebied is verdeeld over drie contactcommissies te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, die eenmaal in de twee weken zitting houden.

De huurverlaging schijnt thans, althans voor zoover het woningen betreft, bij welke exploitatie het Rijk financieel is geïnteresseerd, flinken voortgang te maken: overal vandaan komen berichten van huurverlaging van woningwet-woningen. Daarnaast komt ook wel huurverlaging voor bij andere complexen, maar toch, naar het schijnt, in mindere mate. De Regeering heeft uitdrukkelijk, bij haar circulaire van 13 November, verklaard, dat overschotten, welke zouden ontstaan als gevolg van vermindering der annuïteiten van Rijksvoorschotten, niet mochten worden aangewend om huurverlaging mogelijk te maken van complexen, waarbij het Rijk geen financieel belang had. Bij de behandeling der Rijksbegrooting onderstreepte de Minister van Sociale Zaken dit nog eens: bijdragen voor huurverlaging worden alleen gegeven aan de volgende categorieën van woningen: woningen gebouwd met Rijksvoorschot, zoowel met als zonder Rijksbijdrage in de exploitatiekosten, woningen gebouwd met voorschot der gemeente en geëxploiteerd met bijdrage van het Rijk, en woningen, waarvoor de gemeente het Rijksvoorschot heeft afgelost, terwijl het

Rijk de exploitatie nog met een bijdrage steunt. Wanneer echter gebouwd is met gemeentelijk voorschot, of de gemeente zich garant heeft gesteld voor een door de bouwvereniging zelf aangegane leening, en het Rijk zich aan de exploitatie financieel niet interesseert, dan zijn ook geen bijdragen voor huurverlaging te verwachten. Er zijn echter ook gemeenten, die zonder Rijksbijdrage de verlaging der huren van met gemeentelijk geld gebouwde woningen ter hand nemen, zooals Enschede.

Op de Rijksbegroting is f 5 miljoen uitgetrokken voor den bouw van zeer goedkope woningen. Deze woningen te bouwen, die, ondanks den geringen bouw prijs, toch aan minimum-eischen van moraal en hygiëne moeten voldoen, ligt volgens den Minister niet op den weg van den particulieren bouwer. De krotopruijing wordt voortgezet voornamelijk daar, waar toestanden voorkomen, die uitermate schadelijk zijn voor moraal en hygiëne, wanneer het om de opvoeding van kinderen gaat. Voor dit doel is f 300 000 uitgetrokken. Uit vele gemeenten komen nu ook berichten, dat de bouw van zeer goedkope woningen ondernomen wordt, al of niet in verband met versterkte krotopruijing.

Een onderzoek, uitgaande van het Economisch-Technologisch Instituut te Tilburg, toonde aan, dat in het tijdsverloop 1929—1934 de woningvoorraad aldaar was vermeerderd met 29 pCt. De vermeerdering was echter zeer uiteenlopend voor de verschillende huurklassen. Voor de woningen met een jaarlijksche huur van f 100—f 250 bedroeg zij 22 pCt., voor die van f 251—f 300 60 pCt., voor die van f 301—f 500 ruim 41 pCt., voor de duurere woningen 12,5 pCt. De toeneming van den woningvoorraad kwam dus voornamelijk de twee middelste groepen: betere arbeiders- en middenstandswoningen, ten goede. De gemiddelde huur was in de beide laagste huurgroepen nog gestegen, en in de derde, de eigenlijke middenstandswoningen, hetzelfde gebleven. Wel was er in het laatste jaar huurverlaging ingetreden. Deze werd voor woningen van bouwverenigingen becijferd op 13,8 pCt., voor gemeentewoningen op 11,5 pCt., gemiddeld 12,4 pCt. ¹⁾

OVERZEESCHE GEWESTEN.

NEDERLANDSCH-INDIË. *)

Algemeene toestand.

Al wijzen verschillende indexcijfers nog op verderen achteruitgang, zoo zou het nochtans onjuist wezen indien men daarbij vergat acht te geven op verschillende lichtpunten. Het exportgewicht der belangrijkste producten was in de eerste 9 maanden van 1935 bevredigend te noemen en met uitzondering van koffie, de mindere kwaliteiten suiker en rubber, beter dan in 1934. De exportprijzen van de meeste belangrijke producten hebben reeds lang het dieptepunt bereikt of/en handhaven zich goed daarboven. Deze factoren, gevoegd bij de aanpassing der kosten, welke thans vrijwel haar beslag heeft gehad, brachten voor vele bedrijven een sluitende rekening, voor enkele reeds een matige winst.

De ten aanzien van den invoer getroffen maatregelen vormen, wat het vervoer- en distributie-apparaat betreft, een redelijke bescherming van binnenslandsche belangen en hebben de dreigende verdringing hiervan door buitenslandsche gekeerd. De reglementeering van bedrijven bracht voor velen meerdere bestaanszekerheid.

Het gunstige aspect zal echter een tijdlang doorgewerkt moeten hebben en algemeener moeten worden, voordat verdere versoeringen overbodig zouden worden, versoeringen, die niet nalaten op verschillende uitingen van economisch leven een merkbaren invloed uit te oefenen. Dit geldt in het bijzonder het landsbudget, waarin de „vaste lasten”, welke een zeer weinig flexibel element vormen, een tamelijk groote plaats innemen.

Het aantal maatregelen van de Overheid met betrekking tot het economisch leven onderging in het derde kwartaal 1935 wederom uitbreiding. Gedetailleerd

¹⁾ Eigendoms- en Huurverhoudingen en Huurwaarde der woningen in de gemeente Tilburg door E. Glanotten, Maandschrift Economie van Februari 1936.

²⁾ Dit overzicht is welwillend samengesteld door het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia. De gegevens voor het hoofdstuk „Arbeidstoestanden. Sociale zorg.” zijn verstrekt door het Kantoor van Arbeid te Batavia. Meer uitvoerige gegevens treft men aan in het Econ. Weekblad voor Ned.-Indië en in publicaties van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia.

zijn deze van nieuwen aard, zooals de z.g. „Handelscontrôle ordonnantie 1935”¹⁾, die ten doel heeft maatregelen mogelijk te maken ter voorkoming van ernstige verstoring van de voorziening in gewichtige levensbehoeften van de bevolking tengevolge van onoirbare beïnvloeding van het prijspeil van bepaalde goederen door voorraadhouders.

Minder gunstig, doch niet verontrustend, was de voedseltoestand bij de Inheemsche bevolking in het derde kwartaal tengevolge van de felle droogte.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Aan de bepalingen van de Bedrijfsreglementeeringsoordonnantie 1934 werden in September onderworpen de sigarettfabrieken en de gieterijen waarin braad- of oostpannen (wadjans) vervaardigd worden.

De werkingsduur van de crisisordonnanties betreffende de rubber-, de thee-, de kina-, de koffie- en de cacao-cultuur, die, gelijk bekend, uitgevaardigd werden ter waarborging van de voortzetting van den arbeid door de particuliere proefstations t.b.v. de cultures verricht en ter bevordering van het verbruik van de verschillende producten, werd verlengd.

Door de verdere verminderingen in den suikerexport zijn de voordeelige verschillen, die t.o.v. den uitvoer van 1933 en 1934 in het eerste semester van 1935 bestonden, eind September 1935 verdwenen.

Export van Javasuiker uit Ned.-Indië (in mill. kg.)

	1933.	1934.	1935.
Eerste 6 maanden	553,4	446,4	558,7
Eerste 9 maanden	896,6	775,9	775,9

Vergelijkt men den export echter naar de soort der uitgevoerde suikers, dan blijkt de teruggang in 1935 t.o.v. 1934 slechts voor rekening van de groep „andere suikers” (vnl. melasse-suiker) te komen. Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat dit jaar niet meer, zooals in 1934, tegen afbraakprijzen werd verkocht. Onderstaand staatje wijst uit, dat de NIVAS-verkoopen in 1935 in gunstige verhouding tegenover het vorig jaar stonden.

Suikerexport en Nivas-verkoopen in de periode Jan./Sept. (in mill. kg.)

Specificatie.	Soort suiker.		1935.
	1934.	1935.	
Uitvoer (netto-gewicht)	S.H.S.	478,9	491,3
	H.S.	260,4	276,7
	Andere	36,6	7,9
Totaal,		775,9	775,9
Nivas-verkoopen	S.H.S.	658,-	761,7
	H.S.	255,6	312,4
	Andere	0,3	3,1
Totaal,		913,9	1077,2

De afname door Japan en Britsch-Indië bleef relatief gunstig; die door China en Hongkong liet een verderen teruggang zien.

De suikervoorraad bedroeg eind September 1,5 mill. ton tegen 2,4 mill. ton eind September 1934 en 3,- mill. ton op hetzelfde tijdstip van 1933. Voor 1936 bedraagt de oogsttaxatie 565 000 ton (vermoedelijke oogstopbrengst 1935: 512 000 ton en werkelijke opbrengst 1934: 644 000 ton). Verwacht wordt dat deze productie voldoende zal zijn om de behoeften van den export en locale consumptie tot aan Mei 1937 te dekken.

Van de ondernemingsrubber bleef ook in het 3de kwartaal de export beneden het toegestane exportquotum, terwijl de bevolkingsrubber niettegenstaande de herhaaldelijke opvoering van het bijzonder uitvoerrecht boven het daarvoor gestelde quotum bleef. Eind September bedroeg de voorraad ondernemingsrubber 28,7 mill. kg tegen 15,- mill. kg eind Januari, terwijl van de bevolkingsrubber de voorraden op genoemde data resp. 7,7 mill. kg en 13,6 mill. kg bedroegen.

Periode.	In mill. kg.				Bevolkingsrubber.	
	Ondernemingsrubber.		Export.		Export.*	
	Productie.		1934.	1935.	1934.	1935.
1e kwartaal	1934.	1935.	1934.	1935.	1934.	1935.
1e „	46,1	44,1	48,2	34,2	50,7	36,-
2e „	49,-	43,8	52,8	42,2	67,4	51,-
3e „	45,5	38,8	42,9	35,7	45,1	27,9
9 maanden	140,6	121,7	148,9	112,1	162,2	114,9

* Droog equivalent.

1) Zie Maandschrift, 1935, afl. 10, blz. 1554.

De hoeveelheid, welke de ondernemingsrubber beneden het voor de 3 kwartalen gestelde maximum bleef, bedraagt rond 19,- mill. kg, terwijl de overschrijding daarvan door de bevolkingsrubber in dezelfde periode rond 34,- mill. kg uitmaakt.

Teneinde de dreigende overschrijding van het totaal Indisch quotum door de groote bevolkingsexporten te voorkomen, besloot de Regeering van de voor de maanden October t/m December 1935 voor den uitvoer van ondernemingsrubber uit te geven licenties tot een hoeveelheid van 20 000 ton in te trekken tegen een vergoeding van 13½ c. per half kg voor ondernemingen die met losse koelies werken en 14½ c. per half kg licentie voor ondernemingen met contractueelen arbeid. De voor deze overname benodigde kosten ad f 5,5 mill. worden bestreden uit de opbrengst van het op de bevolkingsrubber geheven bijzonder uitvoerrecht.

De opbrengst van dit uitvoerrecht, waarvan een groot deel reeds bestemd werd voor openbare doeleinden, was als volgt:

In duizenden guldens.	Periode.	1934.	1935.
	1e kwartaal	—	5 725
	2e "	989	7 704
	3e "	6 967	4 926
	4e "	4 186	

De vastere stemming op de thee-markt, die na de verhooging van het restrictiepercentage sinds 1 April j.l. optrad, zette in het derde kwartaal, mede tengevolge van de politieke moeilijkheden, eerst goed door. De prijs bereikte tegen het einde van September wederom het peil van denzelfden tijd van het vorig jaar.

Periode.	Uitvoer van thee in mill. kg.		
	1933.	1934.	1935.
1e kwartaal	25,7	15,6	17,2
2e "	17,8	16,5	18,6
3e "	12,6	15,3	14,1
9 maanden	56,1	47,4	49,9

Nog steeds bleven de exporten en prijzen van koffie een dalende tendenz vertoonen. De uitvoer van het product beliep in het derde kwartaal 27,6 mill. kg tegen 28,5 mill. kg in het 3e kwartaal 1934. De Septemberprijzen van Robusta stonden rond 31 pCt. lager dan in dezelfde maand van het vorig jaar.

Van copra bleef de stijgende lijn van den export aanhouden. In het 3e kwartaal 1935 bedroeg de copra-uitvoer 107,2 mill. kg tegen 104,4 mill. kg in hetzelfde kwartaal van 1934. Ook de prijzen van het product bleven als die van andere vetten op bevredigend peil. De gemiddelde Septemberprijzen stonden rond 26 pCt. boven die in September 1934.

Ook van peper is de uitvoer gestegen, n.l. van 18,8 mill. kg in het 3e kwartaal 1934 tot 20,7 mill. kg in het 3e kwartaal 1935. De prijzen bereikten in Juli het laagste punt, doch liepen tegen het einde der maand door de verhoogde vraag naar dekking van blanco verkoopen met Juli-levering en door devaluatievrees tijdelijk op, om daarna schommelingen te vertoonen, die aan het eind van het 3e kwartaal resulteerden in een stijging, welke zich in October heeft voortgezet.

De productie en uitvoer van aardolieproducten bleven stijgende. Deze bedroegen resp. 1 556 252 ton en 1 211 908 ton in het 3e kwartaal, tegen resp. 1 506 535 ton en 1 184 920 ton in hetzelfde kwartaal van 1934.

De verbruikscijfers van benzine zijn verder teruggegaan. In het 3e kwartaal van de jaren 1933, 1934 en 1935 bedroegen deze resp. 40,1 mill. liter, 42,9 mill. liter en 38,4 mill. liter. Deze vermindering betreft zoowel Java als de Buitengewesten.

De Inlandsche landbouw ondervond den nadeeligen invloed van de groote droogte. Dit geldt uiteraard het meest voor de van regen afhankelijke velden. De oostmoesson padi en de oostmoesson mais stonden er op Java en Madoera minder goed voor dan gewoonlijk; 63 pCt. van de totale mislukkingen van den padiogst in het 3de kwartaal werd veroorzaakt door droogte. De bijplantcijfers wijzen op een verlenging van den padi-schralen tijd.

De voedseltoestand was in diverse streken van Java en Madoera minder gunstig; in meerdere gevallen werd geconstateerd, dat reeds in het 3e kwartaal producten werden geconsumeerd, die gemeenlijk eerst in den schralen tijd aan de beurt komen. In de Buitengewesten was de voedseltoestand over het algemeen gunstig.

HANDEL EN VERKEER.

De licentieering van den invoer werd verder uitgebreid over vele groepen van gebruiksvoorwerpen van aardewerk en porcelein (met ingang van 9 Juli), van metaalwaren (met ingang van 24 Juli) en van zeep (met ingang van 10 Augustus).

Nieuwe contingentceeringen van den invoer werden getroffen t.a.v. katoenen naaigarens (in werking sinds 31 Augustus) en van pakpapier (in werking sinds 18 September), in beide gevallen voor den tijd van 10 maanden. Bepalingen werden in het leven geroepen ter voortzetting van de contingentceering van cement en van de ter waarborging van de resultaten der contingentceering der cambrics noodzakelijke importregeling van grey shirtings, calicoets en japansheetings.

Gewicht van den uit- en invoer van Ned-Indië (in mill. kg).

Periode.	Uitvoer.			Invoer.		
	1933.	1934.	1935.	1933.	1934.	1935.
1e kwartaal	1 970	2 189	2 892	479	341	470
2e "	2 147	2 186	2 322	414	411	378
3e "	2 063	2 242	2 203	355	369	366
9 maanden	6 180	6 617	6 917	1 248	1 121	1 220

Een onderscheiding van den export naar de voornaamste producten doet zien, dat de vermindering van het exportgewicht in het 3e kwartaal van 1935 vnl. het gevolg is van de daling van de uitvoeren van suiker, rubber, thee en koffie.

(In mill. kg.)

Producten.	3e kwartaal		9 maanden		1935 meer of minder dan 1934 in %.
	1934.	1935.	1934.	1935.	
Aardolien	1 184,9	1 211,9	3 646,2	3 773,6	+ 3 %
Suiker (netto)	329,5	217,2	775,9	775,9	—
Melasse (netto)	70,2	83,5	153,3	319,8	+ 109 "
Mals	3,6	8,8	40,9	82,9	+ 103 "
Vezels	17,3	29,6	69,6	91,3	+ 31 "
Copra (netto)	104,4	107,2	300,-	320,6	+ 7 "
Thee (netto)	15,3	14,1	47,4	49,9	+ 5 "
Tabak	2,1	3,-	38,9	44,9	+ 15 "
Palmolie	29,2	43,3	79,2	90,8	+ 26 "
Ond. rubber (netto)	42,9	38,8	144,-	112,2	- 22 "
Bev. rubber (netto droog aeq.)	45,1	27,9	169,2	114,9	- 30 "
Peper	18,8	20,7	36,-	40,9	+ 14 "
Koffie	28,6	27,6	66,-	59,4	- 10 "
Cassaveprod. (netto)	35,4	53,2	100,7	103,5	+ 3 "
Tin (incl. tinerts)	7,3	8,4	17,7	18,6	+ 5 "

Houdt men er rekening mede, dat de daling van den suikerexport de mindere soorten betreft en dat de vermindering van den rubberuitvoer met restrictie in verband staat, dan kan de afzet van de Indische producten niet onbevredigend heeten.

De exportwaarde is daarentegen nog verder teruggelopen, óók indien men bij de waarde volgens de handelsstatistiek die van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber optelt.

Waarde van den Indischen export na bijtelling bijzonder uitvoerrecht bevolkingsrubber (in mill. guldens).

Periode.	1933.	1934.	1935.
1e kwartaal	125	134	130
2e "	119	132	120
3e "	118	137	112
9 maanden	362	403	362

Bij besluit van den Directeur van Economische Zaken van 26 October 1935 werd nog bepaald, dat onder rubber bedoeld in art. 1 sub *b* der Ondernemingsrubberuitvoerordonnantie mede zullen worden verstaan luchtbanden, zoowel buiten- als binnenbanden voor motorrijtuigen en motor- e.a. rijwielen, zoodat deze producten onder de regelingen der exportrestrictie zijn gekomen. Dit staat in verband met het feit, dat deze goederen thans ook binnenlands vervaardigd worden.

De invoer vertoont in gewicht een kleinen achteruitgang t.o.v. het 3e kwartaal 1934.

Laat men den rijstimport, die noodig is ter aanvulling van ontoereikende productie, echter buiten beschouwing, dan blijkt de vermindering veel grooter te zijn geweest.

(Gewicht van den invoer in Ned.-Indië, excl. rijst (in mill. kg).

Periode.	1933.	1934.	1935.
1e kwartaal	349,5	361,9	303,6
2e "	309,8	363,-	306,9
3e "	291,9	308,1	295,8
9 maanden	951,2	978,-	906,8

Deze achteruitgang is niet zonder meer op te vatten als aanwijzer van een verminderde koopkracht en van een verminderde voorziening, aangezien er rekening mede te houden valt, dat voor een groot deel van den import normhoeveelheden zijn vastgesteld, waaronder van producten waarvan de zelfvoorziening is toegenomen (o.a. zeep, sarongs, bier, cement).

Bij vergelijking met den import in de eerste 9 maanden van 1934 is in dezelfde periode van 1935 vooral achteruitgegaan de invoer van cement (met 18 pCt.), kedelee (met 77 pCt.), garens en manufacturen (met 13 pCt.), aardewerk (met 24 pCt.). Machinerieën, werktuigen enz. en ijzer en ijzerleggeringen stegen met resp. 13 en 20 pCt.

Het uitvoeroverschot bleef lager dan in 1934, doch nog hooger dan in 1933.

Exportexcedent van Ned.-Indië (na bijtelling van het bijzonder uitvoerrecht bevolkingsrubber bij de uitvoerwaarde).

Periode.	1933.	1934.	1935.
1e kwartaal	42,6	72,3	60,-
2e "	45,8	54,1	52,9
3e "	42,7	61,8	42,6
9 maanden absoluut	181,1	183,2	155,5
In % van de uitvoerwaarde	3% %	47 %	43 %

De ontvangsten der spoorwegen gaven in het 3e kwartaal t.o.v. het overeenkomstige kwartaal 1934, met uitzondering van die uit goederenvervoer in de Buitengewesten, een verderen terugloop te zien.

Met ingang van 1 October werden de telegraaf-tarieven naar Nederland met 25 pCt. verlaagd en in de telefoontarieven meerdere differentiatie en verminderingen aangebracht.

De Stoomvaart-Mij. Nederland en de Rotterdamsche Lloyd besloten met ingang van 6 November een crisiskorting van $7\frac{1}{2}$ pCt. op hare passagetarieven in te voeren; de duur van dezen maatregel, die wat de 1e klasse betreft bovendien gepaard gaat met een flinke verlaging van het basistarief, werd voorloopig op 4 maanden gesteld.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Na in Juli het laagste punt sinds de intrede van de crisis bereikt te hebben, vertoonden de indexcijfers der groothandelsprijzen in den loop van het kwartaal wederom een verbetering. Niettemin stonden de cijfers van September nog beneden het niveau van dezelfde maand van het vorig jaar.

Indexcijfers van groothandelsprijzen en van voedingskosten.

Maanden.	Indexcijfers groothandelsprijzen. (1913 = 100)		Indexc. kosten v. voeding. (1913 = 100)	
	Invoerart.	Uitvoerart.	Eur. gezin te Batavia.	Inh. bevolking Java en Mad.
1934. Januari	75	43	99	57
Juni	74	42	93	59
Juli	74	41	91	59
Augustus	74	42	90	60
September	74	42	90	61
1935. Januari	72	47	88	67
Juni	72	40	87	63
Juli	71	39	86	61
Augustus	71	40	86	61
September	72	41	86	62

Het dieptepunt van het exportindexcijfer in de Julimaand is een gevolg van de zeer lage prijzen van peper, oliehoudende producten, koffie, kapok, cacao en damar.

Uit onderstaand overzichtje blijkt, dat de meeste producten — althans van September 1935 af beschouwd — reeds eerder de laagste prijs-gemiddelden bereikten.

Producten.	Laagste prijs.		Procentuele vermeerdering (+) of vermindering (-) v. d. prijs t.o.v. den laagsten prijs.	
	index.	maand.	Sept. '34	Sept. '35.
Tin	43,0	April '32	+ 58,6	+ 51,6
Rubber	4,3	Juni "	+ 51,1	+ 160,4
Koehuiden	15,3	Juni "	+ 73,2	+ 58,1
Thee	39,7	Dec. "	+ 83,8	+ 80,6
Copra	15,0	Apr. '34	+ 12,6	+ 42,0
Tapioka	45,4	Juli "	+ 8,1	+ 18,2
Peper	28,4	Juli '35	+ 34,7	+ 3,5
Cacao	15,4	Sept. "	+ 18,8	—
Koffie	27,5	Sept. "	+ 44,3	—
Kapok	39,0	Sept. "	+ 11,0	—
Alg. indexcijfer	39,4	Juli "	+ 7,6	+ 3,0

De voedingskosten der bevolking hebben door de t.a.v. de rijst gevoerde Regeeringspolitiek een normaal seizoensverloop herkregeen, op een ietwat hooger niveau dan het vorig jaar.

De daling der voedingskosten van het Europeesch gezin ging in het 3e kwartaal niet verder.

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. Bracht het afkomen van de gunstige hoofdoogsten op Java een toeneming van de circulatie van pas- en tekenmunt in het 2e kwartaal, in het 3e kwartaal verminderde deze weer, deels door de grootere toevloeiing van belastinggelden in de landskassen. De bankbiljettenomloop was verder dalende.

Het aantal uitgesproken faillissementen nam verder af (262 in het 1e, 237 in het 2e en 223 in het 3e kwartaal 1935, d.i. tezamen 722 tegen 736 in de eerste 9 maanden van 1934).

De koersen van de 1934-leeningen bleven in het 3e kwartaal dalende en bereikten een laagtepunt in de 3e week van September; daarna zette zich een herstel in, zoodat de gemiddelde Septemberkoersen nog op 90^{15/16} kwamen, tegen 92 in Augustus en 96^{1/8} in Juli. Het algemeene indexcijfer der koersen van aandeelen in Indische ondernemingen bleef vrijwel constant (Juli en Augustus 29, September 28 tegen 29 in September 1934). Bij vergelijking met September 1934 vertoonden de gemiddelde indexcijfers der rubber- en theemaatschappijen een daling van resp. 4 en 3 punten, terwijl handelsondernemingen en scheepvaartmaatschappijen met resp. 3 en 2 punten gestegen zijn.

In September 1935 stonden alle groepen boven het sinds de crisis bereikte laagte-cijfer en enkele, waarvan dit laagtepunt in 1932 viel, zelfs vrij ver daarboven.

Specificatie.	Laagste indexcijfer sinds de intrede van de crisis		Indexcijfer i/d. maand	
	indexcijfer.	maand.	Sept. 1934.	Sept. 1935.
Rubber Mijen	7,6	April 1932	35,8	31,6
Handels "	38,6	Mei "	54,9	57,9
Thee "	22,8	Juni "	44,5	41,6
Tabak "	17,3	Juni "	24,4	24,1
Suiker "	19,6	Nov. 1934	14,2	15,2
Cultuurbanken	12,8	Dec. "	16,8	15,8
Banken	25,0	Dec. "	30,3	29,7
Spoorweg Mijen	10,8	Dec. "	14,7	14,2
Scheepvaart "	17,7	Dec. "	21,0	22,7
Alg. indexcijfer	22,1	Juni 1932	28,5	28,0

Openbare financiën. Ter uitvoering van de bij de begrootingsbehandeling in het vooruitzicht gestelde heffing op ondernemingsrubber is bepaald, dat met ingang van 1 Januari 1936 op ondernemingsrubber en niet onder bijzondere uitvoerrechten vallende bevolkingsrubber een recht geheven wordt volgens een bepaalde schaal. De gemiddelde prijs van genoemd rubberassortiment wordt jaarlijks voor het volgende kalenderjaar vastgesteld op het gemiddelde van alle in het tijdvak van 1 Juni tot 31 Mei voorafgaande aan het tijdstip der vaststelling daarvan gepubliceerde marktnoteringen te Batavia, voor prompte levering, verhoogd met het op het tijdstip der notering verschuldigde uitvoerrecht.

Het hiervan aan opbrengst ten bate van de landsbegrooting 1936 geraamd bedrag is te stellen op rond f 3,7 mill. Gelijk bekend, zal van de opbrengst van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber een naar rato van het quotum hiervan t.o.v. dat van de ondernemingsrubber vast te stellen gedeelte eveneens ten behoeve van de algemeene landskosten worden besteed. Dit gedeelte wordt geraamd op f 2,2 mill.

De verwachtingen betreffende de landsfinanciën 1935 zijn wat de ontvangsten van den gewonen dienst betreft afgezien van de gunstige verwachting betreffende de opbrengst van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber, dat f 9 mill. meer bedraagt dan de raming, doch waartegenover ook een f 9 mill. hooger bedrag aan uitgaven verwacht wordt, f 1,4 mill. gunstiger dan de raming, hetgeen vnl. te danken is aan betere uitkomsten van P.T.T. en Pandhuisdienst en het aandeel in de winst van de Billiton-Mij.

De uitgaven van den gewonen dienst zijn (met uitschakeling van de uitgaven in verband staande met de heffing van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber) volgens de verwachting f 1,6 mill. gunstiger dan geraamd werd, zoodat de verwachte uitkomsten van den gewonen dienst in totaal f 3,— mill. gunstiger zijn dan de raming.

Vergelijkt men de uitkomst 1934 met de verwachting 1935 en de raming 1936, dan krijgt men het volgende beeld:

Specificatie.	(In mill. guldens).		Saldo.
	Ontvangsten.	Uitgaven.	
Uitkomst 1934	266,7	349,7	— 83,—
Verwachting 1935	276,2	325,4	— 49,2
Raming 1936	265,5	306,1	— 40,6

Het nadeelig saldo 1936 is geringer dan de eerste raming uitwijst, door de opbrengst van een uitvoerrecht op ondernemingsrubber ad f 3,7 mill. en van een gedeelte van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber ten behoeve van de algemeene uitgaven ad f 2,2 mill.

Met de invoering van verdere versoeringen op den salarispost door de toepassing van regionale schalen, waarmede gehoopt wordt een bedrag van ongeveer f 4,— mill. te bezuinigen, zal het nadeelig saldo 1936 waarschijnlijk nog kleiner zijn.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid. Arbeidsbemiddeling. Binnen- en buitenlandsche trek.

Besprekingen tusschen den Nederlandsch-Indischen Plantersbond te Bandoeng en het Kantoor van Arbeid hebben tot het resultaat geleid, dat evenals de plaatselijke steuncomité's ook het Steunfonds van den Plantersbond voor het verlenen van den toeslag van 50 pCt. door het Centraal Steuncomité op de binnengekomen particuliere giften in aanmerking komt.

Besprekingen tusschen het Solosche Steuncomité en de Mangkoenegoro-suikerfabrieken leidden tot een betere regeling voor de tijdelijke werkkrachten in de suikerindustrie, o.m. inhoudend, dat de campagne-werkers ook na de campagne, de fabriekswoningen mogen blijven bewonen en gedurende het geheele jaar eenige ondersteuning zijdens den werkgever zullen genieten.

De gegevens der arbeidsbenrzen luiden als volgt:

	Aantal nieuw ingeschreven werkzoekenden.	Aantal aanvragen van werkgevers.	Aantal plaatsingen.
1935. September	3 360	733	417
October	4 221	774	458
November	3 682	854	511

Uit de gegevens betreffende de koeliewerving en -repatriëering blijkt, dat de koeliebevolking van de Oostkust van Sumatra een gestadig stijgende lijn vertoont.

Als gevolg van de nieuwe regelingen van de suikerproductie in 1937 en volgende jaren wordt wederom een geleidelijke vermeerdering van het in de suiker werkzame Europeesche personeel verwacht, naar schatting van een 750 man.

Arbeldsvoorwaarden.

Namens de Directie der N.V. Rubber Cultuur Mij. Amsterdam werd den Europeeschen geëmployeerden medegedeeld, dat het standpunt der Directie ten aanzien van het bekende ontwerp der Plantersregeling aldus is, dat het onjuist moet worden geacht, dat, indien door het Gouvernement eventueel nieuwe minimum-voorwaarden mochten worden voorgeschreven, de personeelsvoorwaarden der R.C.M.A. zich daaraan zouden aanpassen. Verder dat de Zondagsrust zoodanig zou worden uitgebreid, dat op 3 nader te bepalen Zondagen per maand alle bedrijven voor zoover mogelijk stilgelegd zullen worden; ten slotte dat een nieuwe tantiëmereregeling voor het assistenten-

personeel in bewerking is, welke aanvullend zal werken op de pensioenregeling.

De nieuwe pensioenregeling van de Nederlandsche Handel-Maatschappij werd per 1 Januari 1936 ingevoerd. Het pensioenfonds voorziet in de uitkeering van pensioenen aan de geëmployeerden na 25-jarigen dienst bij een leeftijdsgrens van 50 jaar, ten bedrage van 30 pCt. van het op het tijdstip van pensionneering genoten salaris met een minimum van f 2400,— en een maximum van f 4800,— per jaar. Het fonds voorziet tevens in een weduwen- en weezenpensioen. De benodigde jaarlijksche premiebijdragen zullen voor $\frac{2}{3}$ door de Factorij, voor $\frac{1}{3}$ door het personeel worden gedragen.

De jongste besprekingen van de Vereeniging van Scheepswerktuigkundigen met de Directie der K.P.M. naar aanleiding van de in de algemeene vergaderingen te Singapore, Soerabaja en Batavia naar voren gebrachte wenschen, hebben er toe geleid, dat door de Directie der K.P.M. in de arbeidsvoorwaarden dezer werktuigkundigen eenige verbeteringen zijn aangebracht. Door den Vertegenwoordiger der Java-China-Japan Lijn wordt terzake nog nader met de Directie overleg gepleegd.

Organisatie van werkgevers en van werknemers.

Door de Federatie van Chineesche werknemers „Kaoem Boeroeh Tionghoa” geheeten, werden voorstellen behandeld tot het treffen van voorbereidingen om de federatie in een fusie-organisatie om te zetten, verder om al het mogelijke te doen om een betere rechtspositie voor de groep te krijgen, o.a. een pensioenregeling voor den particulieren werknemer, en ten slotte om het noodige te verrichten ter verkrijging van betere arbeidsvoorwaarden.

Arbeidersbescherming en -verzekering.

Over het ontwerp der Algemeene Plantersregeling werd door de betrokken organisaties van werkgevers en werknemers advies uitgebracht. Door den Suikerbond in samenwerking met den Nederlandsch-Indischen Plantersbond werd zelf een regeling met daarbij behorende memorie van toelichting ontworpen met afwijkende bepalingen ten aanzien van de navolgende punten: schriftelijk contract, contractsduur, regeling der vrije dagen en buitenlandsch verlof. Bij het Departement van Justitie is een ontwerp voor verplichte werkloosheidsverzekering in het eerste stadium van voorbereiding.

SURINAME. ¹⁾

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Wat de productie in de bosch- en mijnbedrijven aangaat, is in de eerste 9 maanden van 1935 aan balata aangevoerd 68 521,5 kg tegen 191 472 kg in het overeenkomstige tijdvak van 1934. De productie van goud bedroeg in deze beide tijdvakken resp. 234 956 g en 252 702 g.

HANDEL EN VERKEER.

De uitvoer bedroeg in de eerste 9 maanden van:

	1935.		1934.	
	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.
Koffie, 1000 kg	3 375	690 607	2 130	635 962
Suiker, 1000 kg	18 711	488 747	15 287	574 254
Rijst (gepeld en ongepeld), 1000 kg.	4	277	1 980	84 941
Balata, 1000 kg	106	103 301	134	144 026
Bauxiet, tonnen v. 1000 kg. . .	89 604	1 120 062	79 710	996 375
Goud, g	234 950	398 930	276 969	387 756
Overige producten		372 946		769 522
<i>w.o. gemunt geld</i>		271 963		600 000
Totale waarde v. d. uitvoer		3 124 860		3 592 836

De totale waarde van den invoer beliep in de eerste 9 maanden f 4 190 000 tegen f 4 195 000 in het overeenkomstige tijdvak van 1934.

FINANCIËWEZEN.

In de eerste 9 maanden bedroeg de opbrengst der voornaamste middelen in duizendtallen guldens:

¹⁾ De hieronder volgende gegevens zijn ontleend aan de door het Gouvernement van Suriname welwidend samengestelde kwartaaloverzichten en aan het Gouvernements-Advertentieblad.

	1935.	1934.
Inkomstenbelasting	214	218
Huurwaardebelasting	63	62
Invoerrechten (incl. opcenten)	1 249	1 203
Zegelrechten	66	53
Accijns op binnenl. gedistilleerd	43	51
Rij- en voertuigenbelasting	57	59
Vergunnings- en andere rechten voor bauxiet	27	22
Vergunnings- en andere rechten voor andere		
delfstoffen dan bauxiet	13	15
Overige middelen	847	828
Totaal	2 579	2 511

BUITENLAND.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt. Over het geheel eenige verdere verbetering in den toestand van het bedrijfsleven, in het bijzonder in de belangrijkste industrielanden. De werkloosheid blijft echter groot. De groote verschuivingen in productie en ruilverkeer in de laatste jaren. Enkele nadere mededeelingen omtrent den toestand in Duitschland, Frankrijk, Groot-Britannië en de Vereenigde Staten gedurende 1935.

Over het algemeen verbeterde de toestand der bedrijven in het afgelopen jaar. De kring der landen, waar herstel intrad of aanhield, verwijdde zich en — wat wellicht van nog meer beteekenis is voor den verderen gang van zaken — in de grootste der leidinggevende industrielanden (met name in de Vereenigde Staten en Groot-Britannië) zette de verbetering door, vooral tegen het eind van het jaar. Ter juiste waardeering van deze op zichzelf gunstige verschijnselen mag echter niet uit het oog worden verloren, eenerzijds, dat de opleving veelal min of meer rechtstreeks verband houdt, hetzij met de voorziening in leger- en bewapeningsbehoeften, hetzij met de uitvoering van openbare werken, en aan den anderen kant, dat de handel tusschen de landen nog steeds weinig verlevendiging vertoont en het aantal werkloozen zeer groot blijft. Volgens de laatstbekende gegevens van het Internationaal Arbeidsbureau ¹⁾ was de werkloosheid in de meeste der berichtgevende Staten afgenomen; slechts Bulgarije, Frankrijk, de Iersche Vrijstaat, Letland, Nederland, Nieuw-Zeeland, Zuid-Slavië en Zwitserland vormden op dezen algemeenen regel een uitzondering. Voorzooover cijfers omtrent de werkgelegenheid ter beschikking stonden, bleek deze overal te zijn gestegen, behalve in Bulgarije, Frankrijk, Nederland en Zwitserland.

Het weerstandsvermogen van het bedrijfsleven tegen storingen van buitenland bleek in 1935 wel te zijn versterkt. Nóch de politieke beroeringen in verschildende landen, nóch de oorlog in Oost-Afrika, nóch de schommelingen op de erediët- en deviezenmarkten, konden meer dan zeer tijdelijke afwijkingen in den algemeenen gang van het bedrijfsleven te weeg brengen. Indien Rusland, waar de omstandigheden zich inmiddels zoo ingrijpend wijzigden, buiten beschouwing wordt gelaten, blijkt de omvang der wereldproductie aan mijn- en industrievoortbrengselen in 1935 89 pCt. uit te maken van die in 1928. Worden bovendien de Vereenigde Staten niet meegerekend, dan had de productie van 1935 weer denzelfden omvang als vóór de crisis. ²⁾ Groote verschuivingen hebben echter inmiddels plaats gegrepen in de verdeling der productieve krachten over de wereld, waarbij het handelsverkeer zich heeft moeten aanpassen. Zoo is de beteekenis van de Vereenigde Staten en Canada als leveranciers van grondstoffen sterk teruggelopen. Slechts gedeeltelijk was dit het gevolg van de enorme uitzetting dier productie in Rusland. Terwijl toch het aandeel van Noord-Amerika aan de grondstoffenvoortbrenging tusschen 1928 en 1935 met ongeveer $\frac{1}{4}$ verminderde, waren de overige deelen der wereld (ook Europa) in dit opzicht de crisisinzinking reeds te boven. Veel invloed op de ontwikkeling van het ruilverkeer tusschen de volken hebben voorts de uitzetting van de landbouwproductie in vele Europeesche industrielanden, benevens de vooral in de laatste jaren bijzonder snel voortschrijdende industrialisatie van gebieden, die tevoren in hoofdzaak ruwe grondstoffen en voedingsmiddelen voortbrachten. Mede als gevolg hiervan verliezen vooral de oudere export-industrieën steeds meer afzetgebied. ³⁾

¹⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVII no. 1 van 6 Januari 1936.

²⁾ Sonderbelleage zu Wirtschaft und Statistik no. 2, 1936.

³⁾ The Statist no. 3022 van 25 Januari 1936 en The Economist no. 4825 van 15 Februari 1936.

Thans volgen nog enkele mededeelingen omtrent den bedrijfstoestand in Duitschland, Frankrijk, Groot-Britannië en de Vereenigde Staten.

Voor het Duitse bedrijfsleven was 1935 een jaar van verderen vooruitgang; het tempo daarvan vertraagde echter. Productie, omzet en werkgelegenheid bleven toenemen, doch — vooral tegen het eind van het jaar — was hier en daar afmatting te bespeuren. Tal van bedrijven kregen meer dan tot dusver te kampen met moeilijkheden bij de grondstoffenvoorziening en den afzet van producten. Ook op de ontwikkeling der handelsbetrekkingen drukte de zorg voor den toevoer van onontbeerlijke grondstoffen, levensmiddelen en voederartikelen haar stempel. Aan den anderen kant gaf dit echter ook het aanzijn aan vele nieuwe bedrijven en ondernemingen, die zich bezig houden met het winnen van voortbrengselen van eigen bodem, ter vervanging van het buitenlandsche product.

De economische opleving, welke het gcheele jaar door was waar te nemen, stond wederom sterk onder invloed van investeeringswerken voor den Staat, van anderen aard echter dan in de beide voorafgaande jaren. Thans hadden opdrachten tot herstel van de weermacht de overhand, tegen tevoren de door Overheidscredieten gestimuleerde werkverruiming. In vergelijking met 1934 blijken de aandrijvende krachten van een geringer aantal bedrijfstakken te zijn uitgegaan en in intensiteit te zijn afgenomen.

De werkloosheid onderging in het verslagjaar een verdere daling. De hoogste stand werd met circa 3 miljoen ingeschreven werkloozen in Januari bereikt. Dan volgde een gestadige vermindering tot 1,7 miljoen in Augustus, waarna langzaam een nieuwe stijging inzette, welke het cijfer eind December weer op ruim 2½ miljoen bracht, waarbij dan nog in het oog dient te worden gehouden, dat inmiddels tot herstel van de weermacht was overgegaan. Het aantal in de bedrijven werkende personen steeg echter meer dan uit de werkloozencijfers valt af te lezen. Van Januari tot Augustus nam het aantal werkende leden der ziekenkassen toe van 14,4 tot 16,7 miljoen; de daarop volgende seizoeninzinking bracht laatstgenoemd cijfer terug tot 15,6 miljoen op het eind van December. ¹⁾

Over het geheel genomen kon de ontwikkeling van het bedrijfsleven in Frankrijk in het afgelopen jaar niet bevredigend worden genoemd, al waren in verschillende bedrijfstakken verschijnselen waar te nemen, welke op licht herstel wezen. De handel met het buitenland liep in waarde met meer dan 10 pCt. terug; in omvang bleek echter de invoer met ongeveer 4 pCt. te zijn verminderd, terwijl de uitvoer een bijna overeenkomstige stijging doet zien. Vooral de export van grondstoffen en levensmiddelen was grooter. Het algemeene indexcijfer der nijverheidsproductie bevond zich op het eind van 1935 op iets hooger niveau dan een jaar tevoren, doch was over het gehele jaar gezien, toch kleiner dan in 1934. Inzinking vertoonden vooral de kolenmijnbouw, de automobielinindustrie, de papier- en de lederbewerking, benevens het bouwbedrijf; daarentegen was de productie van ijzererts en staal toegenomen. ²⁾

In December 1935 waren bij de arbeidsbeurzen 471.200 werkloozen ingeschreven, tegen 440.400 een jaar vroeger. Deze officieele werkloozencijfers geven echter lang geen volledig beeld van den werkelijken omvang der werkloosheid in Frankrijk. Naar schatting zou het aantal geheel werkloozen zeker $1\frac{1}{2} \times$ zoo groot zijn, terwijl bovendien nog wel voor ruim 1 miljoen arbeiders de arbeidsduur is ingekrompen wegens gebrek aan werk. Er is vooral een overschot van ongeschoolde industrie-arbeiders, waarnaast geregeld een tekort aan landarbeiders en goed geschoolde vakarbeiders valt waar te nemen. ³⁾

Bijna alle voor 1935 beschikbare gegevens wijzen er op, dat voor Groot-Britannië de bedrijfstoestand in den loop van dit jaar veel gunstiger was geworden. Tot Mei was de verbetering weliswaar niet grooter dan gewoonlijk bij het naderen van het warme jaargetijde, doch ook daarna bleven — in tegenstelling tot de gewone seizoenbeweging — de werkloozencijfers dalen. In het tweede kwartaal scheen een nieuwe golf van opleving in de productie te zijn ontstaan, welke zich tot het eind van het jaar voortplante; toen volgde echter weer eenige inzinking. Had in 1934 de stijging der productie zich in hoofdzaak nog bepaald tot de metaalindustrie en het bouwbedrijf, in 1935 deelde deze be-

¹⁾ Wirtschaft und Statistik 1936 no. 1 en Wochenbericht des Instituts für Konjunkturforschung no. 51/52 van 23 December 1935.

²⁾ Informations économiques van 12 Februari 1936.

³⁾ The Economist no. 4813 van 23 November 1936.

weging zich eveneens mede aan andere bedrijfstakken, w.o. — hetgeen in het bijzonder van beteekenis wordt geacht — den kolenmijnbouw en de textielnijverheid.

Indien de seizoeninvloeden worden uitgeschakeld, blijkt de uitvoer van Britsche producten tusschen September 1934 en September 1935 weinig verandering te hebben ondergaan. Wel was de waarde van dien export steeds veel hooger dan 12 maanden tevoren. In October en November jl. onderging de uitvoerhandel een sterke uitzetting, gevolgd door verslapping in December. Over het heele jaar genomen werd in 1935 voor een 8 pCt. hogere waarde uitgevoerd dan in 1934, terwijl de waarde van den invoer met 3 pCt. was toegenomen. Vooral in het 4e kwartaal steeg de invoer van grondstoffen.

Het geheele jaar door verbeterde de werkgelegenheid en van April af, was het aantal der tegen werkloosheid verzekerde personen van 16—64 jaar, die in het bedrijfsleven werkten, grooter dan ooit tevoren. Zonder werk was in 1935 gemiddeld 15,6 pCt. der verzekerden, tegen 16,7 pCt. in 1934. Veel beneden de 2 miljoen daalde echter ook in 1935 het aantal werkloozen niet. ¹⁾

In de Vereenigde Staten bewoog de productie der nijverheid zich het geheele jaar door op hooger peil dan het jaar tevoren, en was in totaal dan ook 14 pCt. grooter. De automobiellndustrie had weer de leiding, zoowel bij het stijgen der productie, als bij de toeneming van werkgelegenheid en winstopbrengst. In 1935 leverden de automobielfabrieken ruim 4 miljoen of 45 pCt. wagens meer dan in het onmiddellijk voorafgaande jaar en ongeveer 3 maal zooveel als in 1932. Bovendien wijzen de omzeteijfers erop, dat het aantal aan verbruikers verkochte automobielen ongeveer 40 pCt. uitkomt boven dat van 1934. Door de groote productie van nieuwe wagens was ook het verbruik van autobanden aanzienlijk gestegen. Voorts bevorderde de uitzetting, welke de productie van kapitaalgoederen in het algemeen onderging, vooral de voortbrenging van ijzer en staal. In 1935 is $3\frac{1}{2}$ miljoen ton ruw staal vervaardigd of bijna $\frac{1}{3}$ meer dan in 1934 en $2\frac{1}{2} \times$ zooveel als in 1932, echter altijd nog minder dan $\frac{2}{3}$ van de productie in het jaar 1929. Dit bedrijf werkte in 1935 gemiddeld op 48,5 pCt. der capaciteit. Als een zeer belangrijk verschijnsel is ten slotte ook het begin van herleving in het bouwbedrijf te beschouwen, vooral bij den woningbouw voor particulieren.

De omtrent den handel met het buitenland beschikbare cijfers wijzen op een terugkeer naar meer normale verhoudingen tusschen den uitvoer van landbouwproducten en den export van andere goederen. Toch was de totale uitvoer naar hoeveelheid slechts 3 pCt., naar waarde 5 pCt. grooter dan in 1934. Veel meer steeg de invoer, t.w. naar volume met 20, naar waarde met 22 pCt. Van belang voor de verdere ontwikkeling is vooral de stijging, welke de prijzen der landbouwproducten ondergingen, al is ook nu de vroegere verhouding tot de prijzen der industrie goederen nog niet weergekeerd. Voor den kleinhandel verbeterde de toestand het geheele jaar door en het meest in de landbouwstrekten. ²⁾

De werkloosheid verminderde wel, doch bleef desondanks nog zeer aanzienlijk. Volgens kortgeleden gepubliceerde schattingen van het Amerikaansh Vakverbond bedroeg het aantal werkloozen in October 1935 nog bijna 12 miljoen, w.o. \pm 3 miljoen, die tijdelijk Overheidswerk verrichtten. De National Industrial Conference Board berekende voor dezelfde maand het aantal werkloozen op ruim 9 miljoen. ³⁾

Voortbrenging en verbruik. Verdere vooruitgang van de industriele productie in Groot-Britannië, de Vereenigde Staten en Duitschland; in Frankrijk thans ook eenige stijging. De productie van enkele afzonderlijke industrieën. De achteruitgang van den scheepsbouw heeft zich niet doorgezet.

Gaan we den algemeenen loop van de industriele productie in de groote industrielanden na, dan komt ook gedurende het afgelopen kwartaal de snelle stijging van de kapitaalgoederenproductie weer sterk tot uiting.

In Groot-Britannië is het indexcijfer der industriele productie sterker gestegen dan het seizoen meebrengt, het is 12 pCt. hooger dan in het vorige kwartaal en 11 pCt. hooger dan in het vierde kwartaal van 1934.

Ook gemiddeld voor 1935 is een stijging waar te nemen. Het indexcijfer is

¹⁾ The Ministry of Labour Gazette van Januari 1936 en Monthly Bulletin of London and Cambridge Economic Service van 23 Januari 1936.

²⁾ Survey of Current Business van Januari 1936.

³⁾ The Ministry of Labour Gazette van Januari 1936.

6 pCt. boven dat van 1934. Vergeleken met het voorgaande jaar valt vooral een aanzienlijke stijging waar te nemen in de ijzer- en staalgroep (in het bijzonder is de productie van rollend materieel voor de spoorwegen zeer verhoogd; het jaarcijfer daarvan bedraagt 112 tegen 26 een jaar tevoren), in de textielindustrie en — in geringere mate — in de groep voedings- en genotmiddelen.

Hoewel steeds meer vertraagd, is het voor seizoeninvloeden gecorrigeerde indexcijfer van de industriële productie in Duitschland blijven stijgen (het totaalcijfer bedraagt 100 tegenover 98 in het vorige kwartaal en 85 in het overeenkomstige kwartaal van 1934). Over het algemeen kan gezegd worden, dat de productie der kapitaalgoederen zich in gunstigen zin beweegt, doch die der verbruiksgoederen hierbij achter blijft.

In de Vereenigde Staten is de productie krachtig toegenomen, vooral in de automobiellindustrie, de ijzer- en staalgroep en de textielindustrie. Het totaal indexcijfer der industriële productie (gecorrigeerd voor seizoeninvloeden) was 12 pCt. hooger dan het vorige kwartaal en 27 pCt. hooger dan het vierde kwartaal van 1934. De gemiddelde productie kwam in 1935 14 pCt. boven die van een jaar tevoren; de stijging van het gemiddeld indexcijfer der productiemiddelen bedraagt 36 pCt., van dat der verbruiksgoederen 5 pCt.

Het indexcijfer der industriële productie in Frankrijk vertoont — na zich sinds het vierde kwartaal van het vorige jaar nagenoeg op hetzelfde lage niveau te hebben gehandhaafd — een geringe stijging. Het jaargemiddelde bleef nog 6 pCt. lager dan verleden jaar.

Aangaande de voortbrenging van enkele afzonderlijke industrieën is het volgende mede te deelen.

Blijkens het hieronder opgenomen overzicht betreffende de productie van steenkolen zijn de opbrengsten ten opzichte van het vorige kwartaal over het algemeen sterk toegenomen (in de Vereenigde Staten zelfs 39 pCt.). In vergelijking met het overeenkomstige kwartaal van 1934 is de productie in de Vereenigde Staten en Duitschland toegenomen (beide met 8 pCt.), in Polen gedaald (8 pCt.). Vergelijkt men het jaar 1935 met het vorige jaar, dan is de productie vrijwel op gelijk niveau gebleven. Alleen in Duitschland is deze gestegen (met 6 pCt.).

Steenkolen (productie in miljoenen metrieke tonnen). 1)

	Duitschland. 2)		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Polen.		Ver. Staten.	
	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935
Maandgem. 1e kw. . .	11,2	11,8	4,2	3,9	20,2	19,7	2,2	2,2	2,4	2,4	36,9	37,3
" 2e " . . .	10,6	11,2	3,9	3,8	17,8	17,9	2,2	2,2	2,1	2,1	28,3	28,5
" 3e " . . .	11,4	12,0	3,8	3,7	17,3	17,6	2,1	2,2	2,4	2,4	27,6	25,3
" 4e " . . .	12,3	13,2	4,0	4,0	19,6	20,2	2,2	2,3	2,8	2,6	32,7	35,2

1) Bulletin Société des Nations.

2) Incl. het Saargebied.

Tegenover het vorige kwartaal is de productie van ruw ijzer en staal in sommige landen nagenoeg stationnair gebleven. Een stijging van eenige betekenis vertoonden alleen de Vereenigde Staten (voor ijzer 22 pCt. en staal 17 pCt.), Duitschland (voor ijzer 7 pCt.) en Groot-Britannië (voor staal 8 pCt.).

In vergelijking met het vierde kwartaal van 1934 is de productie over het algemeen sterk gestegen o.a. in de Vereenigde Staten en Duitschland (resp. 110 en 20 pCt. voor ijzer, 88 en 18 pCt. voor staal). Achteruitgang deed zich voor in Frankrijk (ijzer — 7 pCt.) en Luxemburg (ijzer — 10 pCt. en staal — 11 pCt.).

Een vergelijking van het geheele jaar 1935 met het vorige jaar doet zien, dat de productie belangrijk is gestegen in de Vereenigde Staten, Duitschland en Groot-Britannië (voor ijzer resp. 28, 20 en 8 pCt., voor staal 28, 18 en 11 pCt.).

Ruw ijzer (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.).

	Duitschland. **		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935
Maandgem. 1e kw. . .	715	983	501	476	453	520	225	239	150	154	1366	1619
" 2e " . . .	855	956	505	474	513	538	244	257	161	158	1900	1648
" 3e " . . .	920	1099	506	472	511	540	243	250	162	150	1069	1686
" 4e " . . .	978	1177	508	473*	516	544	242	256*	169	152	979	2050

Ruw staal (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.).

Maandgem.	le kw.	Duitsland.**		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
		1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935
	1e kw.	994	1254	500	478	751	790	227	239	147	151	2305	2539
"	2e "	1135	1243	507	517	751	811	248	253	158	158	3089	2502
"	3e "	1173	1418	505	526	707	806	244	244	160	144	1363	2673
"	4e "	1296	1494*	505	525*	744	874	248	255*	168	149	1664	3127

** Voor alle kwartalen incl. de productie van het Saargebied.

* Gemiddelde van 2 maanden.

Wat betreft den scheepsbouw is de in het vorige kwartaal geconstateerde daling gevolgd door een relatief sterke stijging. Gedurende het vierde kwartaal bedroeg de op stapel gezette scheepsruimte 587 000 t, hetgeen die over het vorige trimester met 92 pCt. overtrof, en de te water gelaten tonnage bedroeg 37 pCt. meer. De in aanbouw zijnde wereldtonnage was ultimo 1935 29 pCt. hooger dan een kwartaal te voren. Tegenover het vierde kwartaal van 1934 zijn de cijfers resp. + 189 pCt., — 7 pCt. en + 23 pCt.

Uit onderstaand overzicht blijkt, dat de in 1935 gemiddeld per kwartaal op stapel gezette scheepsruimte 34 pCt. en de te water gelaten tonnage 32 pCt. hooger was dan vorig jaar.

Gem. in de kwartalen van	Wereldtonnage × 1000 bruto R.T.		
	In aanbouw.	Op stapel gezet.	Te water gelaten.
1928/1930	2793	638	694
1931	1690	218	389
1932	1019	69	180
1933	747	129	120
1934	1214	299	231
1935	1323	400	306

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Internationaal: mededeelingen betreffende het staalkartel. Verhoging der tinquota. Regelingen in de houtverwerkende industrieën en de houtvaart. Duitschland: ordening in het brouwerijbedrijf. Verlenging van de cementkartels. Regeling van de gas- en electriciteitsvoorziening. België: aanvragen om verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten. Polen: ontbinding van vele kartels.

In den bestaanden overgangstoestand bij het internationaal staalkartel tengevolge van het toetreden van Engeland tot dit kartel is nog geen wijziging gekomen. Over de verdeeling der quota en de vaststelling der prijzen van dun plaatijzer werd nog geen overeenstemming bereikt. De prijzen van alle categorieën producten werden onveranderd gehandhaafd. Betreffende den export naar Zuid-Afrika is met de Zuid-Afrikaansche ijzer- en staalindustrie een overeenkomst gesloten.

Ondanks het feit, dat de tinquota van 40 pCt. voor het eerste kwartaal tot 80 pCt. voor het laatste kwartaal van 1935 waren opgevoerd, verminderden de voorraden sterk. In November daalde de voorraad te Londen tot 339 ton, waarmee het laagste punt sinds jaren bereikt werd, terwijl ook in de Vereenigde Staten een toenemend gebrek viel waar te nemen. In de verwachting van een nog stijgend verbruik verhoogde het Internationaal tin-comité de quota voor het eerste kwartaal van 1936 tot 90 pCt.

De pogingen tot regeling van de productie van hout en houtproducten zijn met succes bekrond. Tusschen Noorwegen, Zweden en Finland kwam een houtslipovereenkomst tot stand, welke op 1 Januari 1936 in werking zou treden. Exportquota werden vastgesteld, doch de prijzen niet geregeld. In het kartel nemen Finland met modern ingerichte bedrijven en lage loonen en Zweden met kapitaalcrachtige bedrijven een belangrijker plaats in dan de Noorsche bedrijven, die zwaar belast zijn en de hoogste loonen betalen. Engeland is toegetreden tot de Scandinavische „Scan-Kraft”, een kartel voor een bepaald soort pakkpapier. Verschillende onderhandelingen zijn nog gaande over regelingen in de papier- en cellulose-industrie. Op de internationale cellulose-markt houdt de prijzenstrijd nog steeds aan, hetgeen mede veroorzaakt wordt door de groote productie van Finland en Zweden.

Ook in de houtvaart is op 1 Januari een internationale regeling in werking getreden. Het uitvoerend lichaam, de European Timber exporters Convention, heeft minimumtarieven vastgesteld, welke niet veel hooger zijn dan die, welke gedurende het afgelopen jaar golden. Vaste maxima zijn voor den export van de verschillende landen vastgesteld. Reeds in Januari weigerden Rusland en Letland zich te houden aan de vastgestelde minimumvrachtprijzen, waardoor de met zooveel moeite verkregen overeenkomst reeds weer bedreigd

wordt. Ook heeft Rusland geweigerd zich te houden aan de minimumvrachtprijzen in de kolenscheepvaart op de Zwarte Zee.

Op 26 October is in Duitschland een verordening in werking getreden, die de concurrentie regelt van de brouwerijen en groothandelaren in bier. Deze verordening verbiedt de brouwerijen en groothandelaren in bier bij het verwerven van nieuwe klanten het verleenen, bezorgen of in het vooruitzicht stellen van leeningen. Verder is ook verboden het borg blijven alsook het verleenen van credieten van welke soort ook aan eigenaren, pachters of huurders van verkoopsgelegenheden. Het verbod geldt ook bij reeds bestaande klanten, voorzover de zakelijke relatie telkens niet langer dan twee jaar bestaat. Bij andere klanten mag het nieuw toegestane bedrag niet hooger zijn dan dat overeenkomt met de waarde van een halve jaarlevering van ondergistend-volbier tegen den plaatselijken prijs. Den aangesloten bedrijven is verboden aan klanten te leveren voorzover en zoolang deze klanten door schriftelijke bierleveringscontracten verplicht zijn tot afname van bier bij een andere brouwerij. Nieuwe bierleveringscontracten behoeven de goedkeuring van den voorzitter van den Bond van brouwerijbedrijven.

In December is een wet gepubliceerd tot regeling van de gas- en electriciteitsvoorziening (Energiewirtschaftsgesetz). Ten einde een planmatigen uitbouw en vruchtbare samenwerking tusschen de electriciteits- en gasbedrijven te verkrijgen zijn deze onder toezicht gesteld van den Minister van Economische Zaken. De Minister verleent toestemming voor den bouw of uitbreiding van fabrieken; hij kan bedrijven sluiten of de verzorging aan een ander bedrijf overdragen. Tevens worden door hem de tarieven vastgesteld.

Na langdurige onderhandelingen en nadat het bestaande kartel reeds ontbonden was is het West Duitse cementkartel wederom opgericht. De nieuwe quota zijn aan de hand van de resultaten van een onder de bedrijven gehouden enquête in een juistere verhouding gebracht tot de capaciteit der fabrieken. De outsiders blijven voor dit kartel moeilijkheden opleveren. Voorloopig is daarom slechts een overeenkomst voor een jaar gesloten. Ook het Noord-Duitse kartel wordt zwaar bedreigd door buitenstaanders en is voor den tijd van twee jaar verlengd.

Door een drietal bedrijfstakingen in België is op grond van het Kon. Besluit van 13 Januari 1935 reeds een verzoek tot verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten ingediend. Het cement-kartel heeft om een verbod van vestiging van nieuwe fabrieken verzocht voor die bedrijven, welke niet bij het kartel waren aangesloten, erop wijzende dat de productiecapaciteit der bestaande fabrieken reeds ongeveer 4 miljoen ton bedraagt, terwijl de afzet niet grooter is dan 1,9 tot 2,4 miljoen ton. De einde Juni 1935 gevormde organisatie van glasblazerijen, die reeds 95 pCt. der productie beheerscht, heeft een productie- en prijsregeling opgesteld. Zeven van de 25 bedrijven zijn stopgezet en de productie bedraagt slechts 65 pCt. van de capaciteit. De organisatie heeft tot de Regeering het verzoek gericht de outsiders te dwingen zich te houden aan de vastgestelde productie- en prijsregeling. Ten slotte heeft de organisatie van spinners van katoenen garens, welke in Maart 1935 gevormd werd, zich tot de Regeering gewend met het verzoek om buitenstaanders te dwingen zich aan de ordeningspoging van deze organisatie te onderwerpen. Tot heden was een aantal bedrijven aangesloten, die 89,3 pCt. van het aantal spoelen omvatten; de overeenkomst is voor den tijd van twee jaren aangegaan. Omtrent inwilliging van de verzoekschriften is nog geen beslissing genomen.¹⁾ Tevens zijn in België nog een tweetal nieuwe kartels gevormd, n.l. een superfosfaat-kartel, waarbij de voornaamste producenten zich hebben aangesloten en een ijzercement-kartel, dat afzet en productie zal regelen.

In haar poging tot algemeene verlaging van de kosten van levensonderhoud stuitte de Poolse Regeering op grooten tegenstand der kartels, die het hoog opgevoerde prijspeil wenschten te handhaven en niet genegen waren tot prijsverlaging over te gaan. De Regeering heeft nu door middel van een noodverordening den Minister van Industrie en Handel gemachtigd kartels te ontbinden, welke zich niet aan de Regeeringspolitiek wenschten aan te passen. Van de 167 prijsregelende kartels, welke op 1 Januari 1935 bestonden²⁾, zijn reeds 79 kartels van groothandel en industrie ontbonden. Het suiker- en het petroleumkartel hebben zich naar de wenschen van de Regeering geschikt. Het

1) Informations sociales, 9 December 1935.

2) Zie Maandschrift, 1935, afl. 11, blz. 1331.

kolen- en het ijzerkartel zullen vanwege hun beteekenis voor den uitvoerhandel behouden blijven. Bij decreet werden echter de prijzen van steenkolen met 7 tot 13 pCt. verlaagd.

Het ontwerp tot het vormen van een dwangkartel in de Lyonsche zijde-industrie, dat in de vorige kroniek vermeld werd ¹⁾, heeft niet de vereischte meerderheid van twee-derde van het stemmental verkregen. Het Fransche staal-kartel is voor den tijd van vijf jaar verlengd, hetgeen ook de verlenging van het ijzer-kartel met zich brengt. Aan een scheidsgerecht van drie leden zal in laatste instantie de vaststelling der quota, verkoops-prijzen en andere organisatorische maatregelen worden overgelaten.

Landbouwvraagstuk. Internationaal: voorbereiding internationale suikerconferentie, ontwerp-ordonnanties regeling suikerindustrie Nederl.-Indië; resultaten teeltbeperking thee; rubberverbruik in 1935 iets gedaald; standaardproductie voor Nederl.-Indië verhoogd. Duitschland: „productieveldslag”; voorstel Dr. Herrmann credietvoorziening. Engeland: baconcontract 1936; wetsontwerp verplichte aaneensluiting beetwortelsuikerfabrieken. Denemarken: Regeeringsvoorstel voorschotverlening aan landbouwers. Polen: bescherming binnenlandsche prijzen. Vereenigde Staten: Agricultural Adjustment Act ongrondwettig verklaard; nieuwe steunmaatregelen in voorbereiding. Zuid-Afrika: Overzicht landbouwsteun.

Voordat Engeland overgaat tot het bijeenroepen van een internationale suikerconferentie ²⁾, zal men zekerheid moeten hebben over de suikerpolitiek, welke de Vereenigde Staten na de ongrondwettigverklaring der Agricultural Adjustment Act zullen toepassen. Op de medewerking van Amerika toch wordt hoogen prijs gesteld, en bovendien zal Cuba zich niet willen binden, vóór het weet op welken afzet in de Vereenigde Staten het kan rekenen. Wel vonden in Januari te Brussel reeds inleidende besprekingen voor een conferentie plaats in den Internationalen Suikerraad. De overtuiging, dat een internationale regeling der productie alle belanghebbende landen zal moeten omvatten om doel te treffen, vindt steun in de cijfers betreffende de herkomst van suiker op de vrije markten. Het blijkt, dat het aandeel van de tot de restrictieovereenkomst toegetreden gebieden in den aanvoer op die markten geleidelijk naar verhouding sterker daalde dan dat der niet-aangesloten landen.

Een commissie ter voorbereiding van de suikerregeling 1936 voor Nederl.-Indië heeft in December rapport uitgebracht. Zij moest bij haar adviezen uitgaan van den door de Regeering aangegeven grondslag, dat gedurende drie jaren aan alle fabrikanten tezamen vergunningen zullen worden verleend tot een maximum van 1,4 millioen ton per jaar, een hoeveelheid gebaseerd op de productie van het jaar 1931. Terwijl in deze drie-jarige periode volgens de voorstellen der commissie de productievergunningen kunnen worden overgedragen, zullen daarna definitieve standaardproducties worden vastgesteld. De commissie verwacht, dat door tegemoetkoming aan de rendabele fabrieken en uitschakeling van de minst levensvatbare een gezonde saneering van het bedrijf zal plaats vinden. Ook na 1 April a.s., den datum, waarop de Nivas zou worden opgeheven, acht de commissie verkoop door een centrale organisatie gewenscht. In overeenstemming met de voorstellen der commissie heeft de Regeering ontwerp-ordonnanties tot regeling van de suikerindustrie ahangig gemaakt, welke op 29 Januari door den Volksraad werden aangenomen.

Van verschillende zijden wordt er op gewezen, dat op de theemarkt thans de invloed der teeltbeperking merkbaar begint te worden: de prijzen stijgen, zij het mede in verband met het toenemend verbruik. Weliswaar zijn thans de theevoorraden nog te groot voor de normale consumptie, doch door middel van propaganda hoopt men het verbruik op te voeren. Het beperkingspercentage van 17½ wordt voor het jaar 1936/37 gehandhaafd.

De vermindering der rubbervoorraden stelde in 1935 teleur, doordat het verbruik over het algemeen eenigszins terugliep, behoudens in de Vereenigde Staten, in tegenstelling met den toestand in de beide voorafgaande jaren, toen van een krachtige stijging van het verbruik kon worden gesproken. Voor de eerste helft van 1936 wordt vastgehouden aan het internationale restrictiepercentage van 40.

Gebleken is, dat indertijd bij de verdeling der uitvoerquota over de verschillende landen de potentieele productie van de bevolkingstuinen in Nederl.-

¹⁾ Zie Maandschrift, 1935, afl. 11, blz. 1635.

²⁾ Zie vorige Kroniek.

Indië is onderschat. Na overleg met de Regeeringen der aan het restrictieplan deelnemende landen heeft de Internationale Rubbercommissie de standaardproductie voor Nederl.-Indië verhoogd. De verhooging zal uitsluitend ten goede komen aan de bevolkingsrubber, waardoor de uitvoer van deze rubber vrijwel tot het peil van dien van ondernemingsrubber zal stijgen.

De redevoeringen op den Duitschen Rijksboerendag in November te Goslar gehouden, hadden voornamelijk ten doel, de landbouwers aan te moedigen tot het voortbrengen van grooter hoeveelheden producten. Vooral de voortbrenging van vetten, eiwilt houdende voedermiddelen en vezelstoffen, waarvoor Duitschland nog gedeeltelijk op het buitenland is aangewezen, moet verhoogd worden. Doelbewust begint de Reichsnährstand te streven naar productieregeling, door b.v. gebruik van gekeurd zaaizaad, gecontroleerd fok-vee, enz. te eischen. Zoo noodig zal tot meer ingrijpende maatregelen worden overgegaan. ¹⁾

Om tegemoet te komen aan de behoefte aan landbouwerdied op middelmatig langen en op langen termijn, en tegelijkertijd de bepaling te handhaven, dat op erfhoeven geen executie mag worden toegepast, geeft Dr. Herrmann, Rijksboerenleider, een nieuw stelsel in overweging, waarbij door middel van een „Erbhof-Kreditkarte” den crediteur een volledig overzicht wordt verstrekt van den stand der inkomsten en verplichtingen van den credietzoekende. Bij nalatigheid van den erfboer in het nakomen zijner verplichtingen zou zijn beheer tijdelijk aan strenge Overheidsconstrôle onderworpen moeten worden. ²⁾

In Engeland kwam na langdurige onderhandelingen een overeenkomst tot stand in zake de prijzen door de baconfabrikanten in 1936 aan de fokkers te betalen. Bij de prijszetting wordt rekening gehouden met den marktprijs van bacon en dien van voedermiddelen. Verwacht wordt, dat de nieuwe regeling voor de fokkers eenigszins gunstiger resultaten zal opleveren dan in 1935. Daar het den Varkensraad niet gelukte, aan de baconfabrikanten de levering van het voor een economische bedrijfsvoering in 1936 noodig geachte aantal varkens te waarborgen, moest aan de fabrikanten de vrijheid gegeven worden op de open markt bij te koopen. Door premieverleening tracht de Varkensraad de kleine fokkers tot grooter productie aan te zetten. ³⁾

Een wetsontwerp in zake verplichte aaneensluiting binnen een redelijken tijd van de beetwortelsuikerfabrieken is begin Februari aan het Parlement voorgelegd. ⁴⁾ Het ontwerp voorziet in de instelling van een permanente suikercommissie, die belast zal worden met het toezicht op de bietenteelt en de fabricage, raffinage, afzet en consumptie van suiker, en waaraan in zekere mate uitvoerende macht zal worden verleend. De Regeering zal de productie tot een beperkte hoeveelheid subsidieeren. ⁵⁾

De Deensche Regeering heeft een plan aanhangig gemaakt tot een krachtige steunverleening aan den onder een zwaren hypothecairen schuldenlast gebukt gaanden landbouw. De landbouwschulden zouden in totaal 700 miljoen kronen bedragen, en zonder Overheidsingrijpen vreesde de Regeering ernstige moeilijkheden, in verband met executie enz., niet slechts voor de landbouwers, doch voor de geheele gemeenschap. Het Regeeringsvoorstel beoogt het verleenen van voorschotten aan de boeren voor aflossing van schuld en voor rentebetaling. De gelden zouden verkregen moeten worden uit een gedwongen staatsleening, welke 3½ pCt. rente zou dragen, en waarop ieder die voor meer dan 15 000 kronen in de inkomstenbelasting, of meer dan 100 000 kronen in de vermogensbelasting is aangeslagen, zou moeten intekenen. In totaal zou ingevolge de leening ± 100 miljoen kronen voor den landbouw beschikbaar komen. De voorschotten zouden 1½ pCt. rente dragen, terwijl de boeren bovendien jaarlijks 2 pCt. van het geleende bedrag zouden moeten aflossen. Voor zeer zwaar belaste bedrijven zou een bijzondere regeling gelden. ⁶⁾

Een nieuwe Deensch-Duitsche handelsovereenkomst ter verruiming van den wederzijdschen invoer stelt de Deensche landbouwers in staat bij gelijkblijvende prijzen aanmerkelijk grooter hoeveelheden landbouw- en veeteelt-

1) Frankfurter Zeitung, 4 December 1935, en persberichten.

2) Frankfurter Zeitung, 1 December 1935.

3) Hollandsch Landbouwweekblad, Kerstnummer 1935.

4) Zie Kroniek, 2e kwartaal 1935.

5) De nieuwe financier en kapitalist, no. 8664, 14 Februari 1936.

6) De R.-K. Boeren- en Tuindersstand, no. 17, 23 Januari 1936.

producten, met name paarden, varkens, boter, kaas, eieren, benevens visch, af te zetten.

Ten einde de landbouwers, die sinds den aanvang van de crisis onder een sterke prijsdaling hunner producten lijden, tegemoet te komen, tracht de Poolsche Regeering de prijzen in het binnenland los te maken van de wereldmarktprijzen door middel van hooge invoerrechten. Voorts worden onder medewerking van de industrie den landbouwers goederen, welke zij moeten koopen, tegen verlaagde prijzen verstrekt, terwijl tevens verschillende maatregelen zijn getroffen om te voorkomen, dat de boeren noodgedrongen hun bezittingen tegen te lage prijzen van de hand zouden doen. Ten slotte blijft een wet van einde 1934 voorzien in vermindering van den schuldenlast, waardoor het aan het meerendeel der landbouwers mogelijk wordt hun economisch evenwicht te bewaren. De niet-levenskrachtige ondernemingen worden geliquideerd. L'Association agricole noemt den toestand van de tarwemarkt in Polen betrekkelijk gunstig: de prijzen zijn als regel hooger dan in de laatste drie jaren het geval was. De boeren leggen zich echter sinds eenigen tijd meer op de vee-teelt dan op den graanbouw toe, en worden door de Regeering in dit streven gesteund.

Op 6 Januari j.l. verklaarde de meerderheid der leden van het Opperste Gerechtshof in de Vereenigde Staten de Agricultural Adjustment Act in strijd met de Grondwet. Dit Hof, dat speciaal waakt over de juiste naleving der constitutie, bleek van oordeel, dat de Grondwet wel aan de Federale Regeering het recht verleent belastingen te heffen in het belang van het welzijn der burgers in het algemeen, doch niet de bevoegdheid om een bepaalden tak van bedrijf door buitengewone middelen te steunen. Zij zou door het laatste te doen, ingrijpen in de rechten der afzonderlijke Staten. Na het vonnis van het Gerechtshof stelde de Federale Regeering terstond pogingen in het werk om de landbouwers op andere wijze te hulp te komen. Naar haar oordeel kan Overheidsingrijpen niet gemist worden om de oude pariteit tusschen de prijzen van landbouwartikelen en nijverheidsproducten te herstellen. Voorloopig vraagt de Federale Regeering gelden aan ter voldoening van de nog aan de boeren verschuldigde bedragen krachtens in 1935 op grond van de A.A.A. aangegane overeenkomsten. Voorts is een landbouwsteunplan in voorbereiding, gegrond op de Soil Conservation Act van 1935. Deze wet machtigt de Federale Regeering onbebouwd land te pachten, en aan landbouwers, die zich verplichten daarop bepaalde gewassen in bepaalde hoeveelheden te telen, bijzondere uitkeeringen te doen. Door eenige uitbreiding aan de wet te geven, zou de Regeering zich opnieuw contrôle over een groot deel van den oogst verzekeren. Mocht dit plan niet slagen, dan zou ook een voorloopige steunverleening aan de boeren door middel van eriswetten voor elk der 48 staten afzonderlijk in overweging komen. De beslissing van het Opperste Gerechtshof brengt mede, dat verschillende fabrikanten trachten de betaalde processing taxes terug te vorderen. Om een proces in dien zin te winnen, zullen zij moeten bewijzen, dat bedoelde heffingen daadwerkelijk hun winsten hebben beknót, en niet ten laste van de consumenten zijn gebracht. Daling van de ingevolge de A.A.A. opgevoerde koopkracht der landbouwers zou het geheele economische leven in Amerika ongunstig beïnvloeden. Verwacht wordt, dat de Vereenigde Staten zullen trachten een plaats van beteekenis op de internationale markt te heroveren, een factor, waarmede Europeesche landbouwstaten, waaronder ons land, rekening dienen te houden.

De Regeering van Zuid-Afrika verleent sinds eenige jaren steun aan den landbouw, aangezien deze — in tegenstelling met de nijverheid en den handel — ook na de devaluatie in ongunstige omstandigheden bleef verkeeren. Van de verschillende steunmaatregelen geeft het December-maandbericht van de Nederlandsche Bank voor Zuid-Afrika een overzicht van de hand van Prof. Schumann te Stellenbosch. In hoofdzaak houdt de Overheids-hulp in: prijsregeling door middel van invoerrechten en uitvoersubsidies, verlaging der hypotheekrente, credietverleening tegen gemakkelijke voorwaarden, toekenning van gronden uit de Kroondomeinen. ¹⁾

¹⁾ State subsidy of agriculture in South Africa.

HANDEL EN VERKEER.

Internationaal: Opleving wereldhandel, de hoeveelheid echter niet in gelijke mate als de waarde gestegen; gestegen vraag naar grondstoffen veroorzaakt voorshands opleving vrachtenmarkt; concurrentie in de lijnvaart; overeenkomst voor de houtvaart en conflict in de N.-Atlantische conferentie. Duitschland: stijging uitvoersaldo door invoerbeperking, ongunstige ontwikkeling grondstoffenvoorziening, uitvoerverbod voor industriële grondstoffen; Rijnhavens ondervinden nadeel van tariefpolitiek der spoorwegen. Engeland: sterke toeneming handelsverkeer in October; steun aan de wilde vaart vernieuwd. Frankrijk: in- en uitvoer in 1935 lager; overeenkomsten met Sovjet-Rusland en Spanje. België: invoerverruiming van een aantal levensmiddelen en industrieproducten. Italië: bepalingen inzake invoer en verbruik van grondstoffen enz. Zwitserland: Bondsraad vraagt machtiging voor het nemen van dringende economische maatregelen. Verenigde Staten: verruiming handelsverkeer; verdragen met Canada, Nederland en Zwitserland; stijging van den invoer in 1935; vervoer op de spoorwegen toegenomen. Japan: uitvoeroverschot ontstaan doordat export sterker is gestegen dan import.

Nadat de goudwaarde van den wereldhandel gedurende het eerste halfjaar 1935 in elke maand, Mei uitgezonderd, lager was geweest dan in de overeenkomstige maand van 1934, trad in het tweede halfjaar een verbetering in. Terwijl deze verbetering ten deele verband houdt met de toegenomen economische activiteit in een aantal landen, speelden ook de ernstige staatkundige verwikkelingen een belangrijke rol bij het vermeerderen van de internationale vraag naar goederen. Hierbij moet echter in aanmerking worden genomen dat tengevolge van de prijsstijging voor grondstoffen de hoeveelheid van het wereldverkeer dezer goederen niet in gelijke mate is gestegen als de waardecijfers aangeven. Ook zij er op gewezen dat de genoemde opleving van het bedrijfsleven in verschillende landen geen overeenkomstige stijging van het internationale goederenverkeer heeft veroorzaakt, daar de handelsbelemmeringen en andere hindernissen van het internationale verkeer veroorzaakten, dat de verhoogde activiteit zich in de meeste gevallen op de binnenlandse markt deed gelden.

Toch wint in steeds sterker mate de meening veld, dat men met de beperkende maatregelen op den verkeerden weg is en dat een oplossing der economische moeilijkheden slechts kan worden gevonden in de richting van een verruiming van het internationaal handelsverkeer. Met name kan worden gewezen op de Verenigde Staten, waar deze opvatting praktisch tot uiting komt in het afsluiten van handelsverdragen, welke voor de in aanmerking komende landen een niet onbelangrijke toeneming van den afzet beteekenen.

De toeneming van het wereld-goederenverkeer heeft in October een sterk opgaande beweging in de vrachtvaart veroorzaakt. Het zijn vooral de gestegen aankopen van grondstoffen, welke een tijdelijk sterk vermeerderde vraag naar scheepsruimte op alle routes veroorzaakten. Het vrachtindexcijfer van de „Economist”, dat reeds van 82,1 in Augustus op 86,6 in September gekomen was, steeg in October tot 97,2. Nadat in November deze beweging grootendeels tot staan gekomen was, ontstond in de laatste maand van het jaar wederom verhoogde vraag naar scheepsruimte tengevolge van grotere graanverkoop. Het indexcijfer der vrachtprijzen is in genoemde maand op 95,8 gekomen, tegen 86,4 een jaar tevoren.

Intusschen wordt er steeds sterker op gewezen, dat een duurzame verbetering van het scheepvaartbedrijf slechts bereikt kan worden door een doelmatige aanpassing van de beschikbare tonnage aan de zoozeer verminderde behoefte. De lijnrederijen, die schepen op geregelde tijden moeten laten varen ondanks onvoldoende bevrachting, hebben in het bijzonder met groote moeilijkheden te kampen. Met name in Engeland wordt zeer geklaagd over de concurrentie van een aantal landen op lijnen waar met behulp van overheidssteun de dienst met vaak nieuwe schepen in stand wordt gehouden. Na de verwerping van het eerste internationale rationalisatie-schema en de stagnatie, ingetreden bij de behandeling van het plan tot vrijwillige oplegging, komt thans in verschillende landen een derde gedachte naar voren, n.l. die van regionale samenwerking tusschen tramp- en lijnvaart. Er wordt echter op gewezen, dat ook hiermede geen volledig succes kan worden bereikt, zoolang er nog reeders zijn welke hun eigen vloten niet aan de gewijzigde omstandigheden aanpassen of die met overheidssteun de tonnage vermeerderen zonder dat daaraan behoefte bestaat.

In de wilde vaart is reeds enig resultaat bereikt met regionale overeen-

komsten. Naast de reeds bestaande overeenkomsten kwam in December een accoord tot stand voor de houtvaart, waarbij voor deze vaart minimumvrachten werden vastgesteld. De deelneming van de Engelsche reeders kwam pas tot stand nadat vastgesteld was, dat in de overige betrokken landen minstens 85 pCt. van de in aanmerking komende tonnage tot medewerking bereid was. Sovjet-Rusland is echter niet tot deze overeenkomst toegetreden in verband met de aldaar gevolgde politiek, het vervoer der binnenlandsche havens zooveel mogelijk met eigen schepen te doen plaats vinden. De Noord-Atlantische vrachtenconferentie dreigde in November ineen te storten door het uitreden der meeste leden naar aanleiding van de mogelijkheid om vrachten aan de Deutsche reederijen in Sperrmarken te betalen, waardoor praktisch een aanzienlijke korting plaats vond op de door de conferentie vastgestelde tarieven. Toen men echter van Deutsche zijde bereid bleek om van deze mogelijkheid afstand te doen, kon de overeenkomst voor het vervoer op den Noord-Atlantischen Oceaan op dezelfde basis als voorheen worden voortgezet. Vanaf 1 Januari 1936 zijn de vrachten voor het verkeer in Westelijke richting met ongeveer 10 pCt. verhoogd, doch er worden geen bijlagen meer geheven voor ladingen van snelle schepen.

Bij beschouwing van den buitenlandschen handel van Duitschland gedurende het afgelopen jaar valt te constateeren, dat het invoersaldo van Mk. 150 miljoen over het eerste kwartaal geleidelijk is verminderd en is veranderd in een saldo van den uitvoer, hetwelk voor het derde kwartaal Mk. 134 miljoen bedroeg en in het vierde kwartaal licht is gestegen tot Mk. 149 miljoen. Dit is een aanzienlijke verbetering tegenover het vierde kwartaal van 1934, toen de invoer Mk. 19 miljoen meer bedroeg dan de uitvoer. Er dient echter op te worden gewezen, dat deze ontwikkeling voor het belangrijkste deel te danken is geweest aan de maatregelen tot beperking van den invoer. De in Duitschland zoozeer gewenschte aanzienlijke stijging van den uitvoer is nog steeds niet bereikt, hoewel van een lichte toeneming wel gesproken kan worden.

In het geheele jaar 1935 bedroeg de invoer Mk. 4159 miljoen en de uitvoer Mk. 4270 miljoen, zoodat een uitvoeroverschot van Mk. 111 miljoen verkregen werd. Tegenover 1934 is de invoer met ongeveer 7 pCt. afgenomen, terwijl de uitvoer slechts $2\frac{1}{2}$ pCt. hooger was. Gedurende de laatste maanden deed zich bij den invoer een bedenkelijk verschijnsel voor, n.l. de prijsstijging voor levensmiddelen en grondstoffen, waardoor de import van goederen naar de hoeveelheid relatief minder is gestegen dan naar de waarde. Ook wordt in Duitschland de aandacht gevestigd op de toeneming van den uitvoer van grondstoffen naast een stijging van dien der fabrikaten, welk verschijnsel in verband wordt gebracht met de stijging der grondstoffenprijzen op de wereldmarkt. Hoewel ook de invoer van grondstoffen is toegenomen, wordt toch deze ontwikkeling bij den uitvoer ongunstig geacht voor de grondstoffenvoorziening van het Rijk. In verband hiermede werd in November een uitvoerverbod uitgevaardigd voor industriele grondstoffen, n.l. in hoofdzaak de grondstoffen voor de textielindustrie, voor de ijzer- en metaalindustrie en voor de rubberindustrie, benevens huiden, vellen en olie. Tegelijkertijd werd de uitvoer van bepaalde belangrijke levensmiddelen zooals vetten en oliën voor de consumptie, en aardappelen, verboden om tegemoet te komen aan een tekort dat zich sinds eenigen tijd deed gevoelen.

Reeds langen tijd wordt door de Deutsche Rijnhavens geklaagd over de tariefpolitiek van de spoorwegen, waardoor veel goederenvervoer aan het Rijnverkeer wordt onttrokken en ten goede komt aan de Deutsche zeehavens. Deze ontwikkeling wordt nog geaccentueerd door de onstandigheid, dat de tariefsverhoging der spoorwegen met 5 pCt., welke op 20 Januari is ingegaan, niet geldt voor het vervoer naar de zeehavens.

De buitenlandsche handel van Engeland toonde in het vierde kwartaal een aanzienlijke toeneming tegenover het voorgaande kwartaal. De import nam van September op October toe van £ 60,8 miljoen tot £ 73,4 miljoen en de export steeg van £ 37,9 miljoen tot £ 44,6 miljoen. Ook over November bleven de cijfers hoog, maar terwijl in December de import verder steeg, vertoonde de export een gevoelige daling, waardoor een ongunstig saldo van de handelsbalans ontstond van £ 34,2 miljoen tegen £ 24,3 miljoen in December 1934.

Wanneer men de cijfers van het geheele jaar beschouwt, dan blijkt dat

zoowel de uitvoer als de invoer tegenover het vorige jaar zijn toegenomen, echter de uitvoer in sterkere mate. Het invoersaldo is hierdoor afgenomen van £ 284,3 miljoen in 1934 tot £ 275,7 miljoen in 1935. Er dient echter op te worden gewezen dat de import naar hoeveelheid slechts weinig is toegenomen en dat de waardeverhoging in hoofdzaak is toe te schrijven aan een stijging der grondstoffenprijzen. De waardeverhoging van de ingevoerde levensmiddelen wordt, naast de prijsstijging, toegeschreven aan een zekere onregelmatigheid bij de Engelsche levensmiddelenvoorziening. Wat den export betreft komt de stijging voornamelijk voor rekening van de groep metaalwaren, terwijl anderzijds de uitvoer van kolen en van katoenen goederen geen verbetering heeft getoond. De uitvoer van kolen is sterk beïnvloed door het nagenoeg geheel stopzetten van den export op Italië in den herfst.

In November werd in overeenstemming met het Besluit van den Volkenbond tot het nemen van sanctie-maatregelen, de invoer uit Italië, alsmede de uitvoer van bepaalde grondstoffen naar dat land verboden. Ook maakte de Regeering bekend, dat vanaf 18 November voor alle goederen uit landen, die zich niet verplicht hebben den invoer van Italiaansche goederen te verbieden, bij invoer in Engeland certificaten van oorsprong worden geëischt.

De Engelsche scheepsbouw toont een aanmerkelijke verbetering als gevolg van den Regeeringssteun en de den scheepsbouw stimulerende regeling, welke het sloopen van oude schepen en het bouwen van nieuwe schepen bevordert. Gemeld wordt dat aan het einde van het jaar de aanbouw van schepen groter was dan in de laatste vijf of zes jaren. De opleving op de vrachtenmarkt heeft hierbij ongetwijfeld een rol gespeeld. Ook wordt er op gewezen dat de steun aan de trampvaart geleid heeft tot een duidelijke verbetering van de situatie van deze vaart. Daarom heeft de Regeering besloten vanaf 1 Januari 1936 opnieuw een bedrag van £ 2 miljoen hiervoor beschikbaar te stellen.

De invoer van Frankrijk bedroeg in het jaar 1935 frs. 20,9 milliard tegen frs. 23,1 milliard in 1934. De uitvoer bedroeg frs. 15,5 milliard tegen frs. 17,9 milliard in het vorige jaar, zoodat het invoersaldo frs. 5,4 milliard beliep tegen frs. 5,2 milliard in 1934. Zoowel de in- als de uitvoer zijn dus in 1935 gedaald, de laatste in iets geringere mate. Hierbij zij vermeld, dat wat de hoeveelheid betreft de invoer eveneens is afgenomen, terwijl de uitgevoerde hoeveelheid tegenover het vorige jaar is gestegen.

In het handelsaaccoord met Sovjet-Rusland, dat begin Januari van het nieuwe jaar werd verlengd, zijn eenige wijzigingen aangebracht waarvan de belangrijkste is dat Rusland in het vervolg de aan de Fransche industrie te geven opdrachten contant zal betalen. Het bedrag dezer opdrachten zal gelijk moeten zijn aan de waarde van den Russischen invoer in Frankrijk. Met Spanje, welk land bij het nakomen van zijn betalingsverplichtingen minstens een half jaar in achterstand is, werd overeengekomen, dat de achterstallige handelsvorderingen binnen twee maanden zullen worden afgewikkeld, terwijl nieuwe Fransche exportvorderingen binnen een termijn van acht dagen voldaan zullen worden.

In verband met de stijging der prijzen van levensmiddelen en een aantal industriele producten in België werden in dit land maatregelen genomen om den invoer van verschillende artikelen te verruimen en zodoende een druk op het prijspeil uit te oefenen. Einde October werden de invoer-contingenten voor eieren tijdelijk opgeheven, terwijl de vergunningen voor den invoer van verschillende soorten vleesch werden uitgebreid. Het gebruik van contingenten voor den invoer van boter werd vergemakkelijkt en het speciale invoerrecht op dit product werd voor de twee laatste maanden van het jaar verlaagd. Ook heeft de Regeering getracht de stijging van de kosten van levensonderhoud tegen te gaan door het nemen van maatregelen ten aanzien van den handel in levensmiddelen en het verwerken daarvan.

Nadat echter in landbouwkringen een sterke oppositie tegen deze maatregelen was ontstaan, besloot de Belgische Regeering begin December om ook ten aanzien van een aantal nijverheidsproducten de bescherming iets minder scherp te maken. Dientengevolge werden afgeschaft de contingenten voor gips, carbide, enkele soorten kunstzijden garens, zijden en halfzijden weefsels en eenige andere artikelen. Hierbij dient echter vermeld te worden, dat het hier in hoofdzaak gaat om producten die van de buitenlandsche concurrentie weinig of geen gevaar te duchten hebben.

De sanctie-maatregelen van den Volkenbond, welke op 18 November 1935

tegen Italië in werking traden, hadden tengevolge dat dit land maatregelen nam om het effect daarvan te neutraliseeren. Zoo zijn in de eerste plaats voorschriften gegeven welke besparing ten aanzien van de binnenlandsche consumptie en de nationale productie beoogen; grondstoffen en levensmiddelen kunnen alleen na verkregen vergunning worden ingevoerd, terwijl andere minder noodzakelijke artikelen slechts kunnen worden toegelaten indien het land van oorsprong zelf Italiaansche goederen invoert. Hierbij werd verklaard, dat de aanzienlijke voorraden van de eerstgenoemde goederen, welke Italië gedurende den laatsten tijd had opgeslagen, een invoer daarvan voorloopig wel onnoodig zullen maken.

In Zwitserland heeft de Bondsraad een voorstel ingediend, waarin machtiging wordt gevraagd tot het nemen van maatregelen in het economisch belang van het land. In de toelichting werd geconstateerd dat de binnenlandsche economische toestand nog nimmer sedert het begin van den oorlog zoo moeilijk is geweest als thans. Dringend gewenscht is het uitbreiden van het compensatieverkeer, terwijl clearingverdragen het innen van vorderingen mogelijk moeten maken. De Bondsraad wil de prijsvorming controleeren en eventueel bindende tarieven en leveringsvoorwaarden vaststellen, terwijl de uitvoer van bepaalde producten en productiemiddelen verboden zal worden.

De Regeering der Vereenigde Staten heeft wederom eenige belangrijke handelsverdragen afgesloten welke een verruiming van het handelsverkeer ten doel hebben. Allereerst kwam half November een verdrag met Canada tot stand op de basis van onvoorwaardelijke meestbegünstiging. Hierbij hebben beide landen de invoerrechten op een groot aantal der wederzijdsche producten verlaagd. In het verdrag werd bepaald, dat indien in de toekomst contingenten zullen worden toegepast, partijen aan elkaar proportioneele contingenten zullen toestaan. Naar voorbeeld van het verdrag met België werd een valuta-clausule opgenomen, welke inhoudt dat indien de wisselkoers tusschen beide landen belangrijke veranderingen vertoont, het verdrag in onderling overleg gewijzigd of opgezegd kan worden.

Nadat in December een handelsverdrag met Nederland was afgesloten, waarvoor hier naar het binnenlandsche overzicht worde verwezen, kwam begin Januari van het nieuwe jaar een verdrag met Zwitserland tot stand, waarvan dit land een aanzienlijke verhooging van den export naar de Vereenigde Staten verwacht. Laatstgenoemd land verlaagde de invoerrechten op een aantal Zwitsersche artikelen, waaronder uurwerken, chemicaliën, machineonderdeelen en kaas, met 33 pCt. tot 50 pCt.; Zwitserland daarentegen verruimde de invoercontingenten voor verschillende Amerikaansche goederen, terwijl ook eenige invoerrechten werden verlaagd. Ten aanzien van Frankrijk, met welk land in Januari nog onderhandelingen loopende waren, werd bepaald dat de aan andere landen reeds verleende voordeelen in afwachting van het tot stand komen van een verdrag tot 1 Maart ook voor dit land zullen gelden.

De buitenlandsche handel van de Vereenigde Staten toont voor den invoer een aanmerkelijke stijging tegenover het vorige jaar. In 1935 bedroeg de uitvoer \$ 2282 miljoen tegen \$ 2132 miljoen in 1934, terwijl de invoer gestegen was van \$ 1655 miljoen in 1934 tot \$ 2047 miljoen in 1935. Hierdoor is het uitvoeroverschot van \$ 477 miljoen tot \$ 235 miljoen teruggegaan. Bij de stijging van den invoer hebben de handelsverdragen nog niet veel invloed kunnen uitoefenen en zij wordt dan ook in hoofdzaak toegeschreven aan grondstoffen-aankoop voor de industrie en abnormalen invoer van granen en vetten in verband met de droogte in Amerika. Ook de cijfers van het vervoer der spoorwegen wijzen wederom een toeneming tegenover het vorige jaar aan. Het goederenvervoer, dat in 1932 met 234,0 milliard ton per mijl een laagtepunt had bereikt is sindsdien toegenomen tot 268,7 milliard in 1934 en vertoonde in 1935 wederom een stijging tot 281,6 milliard. Daarnaast heeft het reizigersvervoer in 1933 met 16,3 milliard reizigers per mijl een dieptepunt bereikt en daarna een stijging vertoond tot 18,0 milliard in 1934 en 18,3 milliard in 1935. Deze toeneming van het verkeer is van veel belang voor de rentabiliteit van de spoorwegen, temeer waar de in de spoorwegwet van 1933 bedoelde bezuinigingen slechts voor een klein deel zijn ingevoerd tengevolge van de bezwarende arbeidsvoorschriften.

De buitenlandsche handel van Japan heeft in 1935 een nieuw hoogtepunt bereikt. De export is tegenover het vorige jaar met 15 pCt. tot 2499 miljoen yen toegenomen en de import is daarnaast met 8,3 pCt. tot 2472 miljoen yen

gestegen. Door deze ontwikkeling is, voor het eerst sedert 1918, een uitvoeroverschot ontstaan van 27 millioen yen. Bij den uitvoer wordt de eerste plaats ingenomen door katoenen textielgoederen, welke tegenover 1934 een met 143 millioen yen gestegen uitvoer aanwijken. Bij den invoer staat ruwe katoen nog steeds bovenaan, hoewel ook de invoer van ijzer en ruwe petroleum aanmerkelijk is toegenomen.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

In 't algemeen een stijgend prijsniveau als gevolg van verdere conjunctuurverbetering en oorlogsvraag.

De algemeene tendentie van de prijzen was in het jaar 1935 opwaarts gericht, hetgeen samenhangt met de toegenomen vraag als gevolg van de algemeene conjunctuuropleving, die ten deele weer verband houdt met de bewapeningsvraag. Deze laatste trad natuurlijk ook als onmiddellijke stimulans van de prijzen van sommige goederen op. Bijgaande tabel geeft meer gedetailleerde gegevens omtrent den loop der afzonderlijke indexcijfers.

Indexcijfers, 1935/1936.

Landen.	Tijdvak.	Algemeen indexcijfer groot-handelsprijzen.	Landbouw-artikelen.	Voedingsmiddelen.	Industriele artikelen.	Industriele grondstoffen.	Industriele halffabrikaten.	Industriele eindproducten.	Kosten van levensonderhoud.
Duitschland, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1913/14 = 100)	Aug. '35	102,4	104,3	—	—	91,3	—	119,3	124,5
	Sept. '35	102,3	103,7	—	—	91,8	—	119,2	123,4
	Oct. '35	102,8	104,2	—	—	92,5	—	119,2	122,8
	Nov. '35	103,1	104,7	—	—	92,8	—	119,3	122,9
	Dec. '35	103,4	105,0	—	—	93,2	—	119,4	123,4
	Jan. '36	103,6	105,2	—	—	93,4	—	119,7	124,3
Frankrijk, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1914 = 100)	Aug. '35	330	311	347	—	—	—	—	460 (3e kw.)
	Sept. '35	332	322	341	—	—	—	—	—
	Oct. '35	342	331	351	—	—	—	—	—
	Nov. '35	348	338	357	—	—	—	—	478
	Dec. '35	354	350	356	—	—	—	—	—
	Jan. '36	359	332	355	—	—	—	—	—
Groot-Britannie, 1930 = 100. (Kosten v. lev. Dec. 1924 = 100)	Aug. '35	83,4	—	85,6	89,8	88,2	87,6	94,8	81,5
	Sept. '35	89,6	—	87,8	90,4	89,7	87,9	94,9	83,0
	Oct. '35	91,1	—	89,3	92,0	92,9	88,9	95,8	84,0
	Nov. '35	91,2	—	88,1	92,8	94,6	89,7	96,1	84,0
	Dec. '35	91,4	—	88,5	92,9	93,8	90,0	96,2	84,0
	Jan. '36	91,3	—	88,8	93,3	95,4	89,9	96,0	84,0
Vereen. Staten, 1926 = 100 (Kosten v. lev. 1923 = 100)	Juli '35	79,4	77,1	82,1	—	75,8	72,8	82,0	82,6
	Aug. '35	80,5	79,3	84,9	—	77,1	73,2	83,0	83,0
	Sept. '35	80,7	79,5	86,1	—	77,3	74,4	83,1	83,5
	Oct. '35	80,5	78,2	85,0	—	77,1	76,3	82,7	83,9
	Nov. '35	80,6	77,5	85,1	—	77,2	76,2	82,7	84,3
	Dec. '35	80,9	78,3	85,7	—	77,7	75,2	83,1	84,8

1) Bewerkte goederen.

In Duitschland werd de strijd van regeeringswege tegen de prijsstijging voortgezet. Zoo werd het verboden om de prijzen te verhoogen op grond van de verhooging der spoorwegtarieven. Voor varkensvleesch werd de maximumprijzeregeling, die reeds gold voor de groote markten en levering af boerderij, uitgebreid tot de kleinere markten.

In Frankrijk was het laatste halfjaar een gestadige en aanzienlijke stijging van de prijzen van voedingsmiddelen waar te nemen.

In België, waar zich aanvankelijk na de devaluatie een groothandelsprijspeil van iets minder dan 20 pCt. hooger dan het peil vóór de devaluatie had ingesteld, is in het najaar, tegelijk met de internationale beweging der prijzen, een verdere stijging van ongeveer 5 pCt. ingetreden, waarna de rust is weergekeerd. De kosten van levensonderhoud zijn tot rust gekomen op een peil dat ongeveer 15 pCt. boven het peil van de maand vóór de devaluatie ligt en ongeveer 10 pCt. boven het peil van de acht maanden vóór de devaluatie.

De prijsontwikkeling in de Angelsaksische landen was betrekkelijk rustig, de koers der valuta's ongeveer constant.

In Polen is thans ook een prijzencommissaris benoemd.

Betreffende de prijsontwikkeling op de voornaamste markten kan nog het volgende worden medegedeeld.

Granen. De wereldtarweoogst is de laatste twee jaren ongeveer even groot geweest en aanmerkelijk geringer dan de vier jaren tevoren. Speciaal in Argentinië is de oogst weer laag, en ook in de Vereenigde Staten. De prijzen zijn dienovereenkomstig hooger dan de laatste jaren. Ook de rogge- en gerst-oogst zijn niet veel grooter, doch de haver-oogst is aanmerkelijk grooter dan het jaar tevoren. De groote maïsoogst in Argentinië heeft de prijzen van deze graansoort weer omlaaggedrukt.

Suiker, thee en koffie. De suikerprijzen zijn in het laatst van het jaar eenigszins aangetrokken; de voorraden bevinden zich de laatste negen maanden onder de cijfers van het jaar tevoren. Er worden thans opnieuw besprekingen gevoerd tusschen de producenten van riet- en bietsuiker.

De theeprijzen waren in 1935 in 't algemeen lager dan in 1934, niettegenstaande het restrictiepercentage vanaf 1 April 17½ bedroeg. In het vierde kwartaal ontstond een belangrijke hausse als gevolg van de vrees voor oorlog en het daarmee gepaard gaande hamsteren. De prijs staat thans weer belangrijk boven dien van het jaar tevoren, terwijl de voorraden te Londen lager liggen. Het restrictiepercentage wordt ook voor het komende oogstseizoen gehandhaafd.

De koffieprijzen hebben zich van hun laagtepunt in Augustus 1935 weer eenigszins hersteld, doch zijn nog steeds buitengewoon laag.

Textilia. De katoenprijzen hebben zich van hun dieptepunt in September jl. weer eenigszins hersteld, doch daalden na November opnieuw. Een nieuw onzekerheidsmoment is door de ongrondwettigverklaring van de A.A.A. veroorzaakt.

De wolprijzen zijn in 1935 wederom gestegen, doch lagen gemiddeld nog lager dan in 1934. De wolproductie in 1935 was nl. iets lager, als geheel genomen, dan in 1934. De voorraden zijn niet groot.

Rubber. De prijzen van dit product bereikten hun laatsten laagtestand (wat de maandgemiddelden betreft) in April van het vorig jaar en zijn geleidelijk opgelopen. De wereldvoorraad einde December was, ofschoon nog groot, aanmerkelijk lager dan het jaar tevoren; het verbruik lag een paar procent onder het recordverbruik van 1934. Op 24 Sept. werd het restrictiepercentage met 5 verhoogd; de uitvoer van Ned. Indische bevolkingsrubber werd door het hogere uitvoerrecht aanmerkelijk verminderd.

Metaalen. De prijzen van het internationale staalkartel zijn onveranderd gebleven. In Duitschland bleven de prijzen in 't algemeen ook constant, doch in België had verhooging plaats. Het verbruik van alle metalen weerspiegelt duidelijk de opleving en de bewapening in vrijwel de geheele wereld. De prijzen zijn in 't algemeen stijgend. Voor zink bewegen ze zich exact tegengesteld aan de voorraden. Voor tin is eveneens een tegengesteld verloop tusschen deze twee grootheden op te merken, zij het niet zoo duidelijk. In het laatst van 1935 waren door de zeer sterke vraag (o.a. van Italië) de voorraden zeer sterk geslonken. Een vergrooting van den uitvoer uit de produceerende landen kon echter niet onmiddellijk helpen, gezien den tijd noodig voor vervoer. Eerst in Jan. 1936 begonnen de prijzen als gevolg van de grootere aanvoeren te dalen. De koperprijzen zijn vanaf Februari 1935 gestegen en vanaf October vrijwel stationnair; de loodprijzen verfoonden een soortgelijke ontwikkeling, die zelfs weer in een vrij sterke daling overging na November.

FINANCIËWEZEN.

Internationaal: kans op stabilisatie der valuta's niet gunstiger geworden door onrust op politiek en monetair gebied; ongelijke goudverdeeling geaccentueerd door afvloeiing uit Frankrijk naar de Ver. Staten; doel van Amerikaansche zilveraankopen niet bereikt. **Duitschland:** financiële toestand blijft moeilijk; verhooging limiet voor bezwaring met hypotheeken; opheffing Zweckspaarunternehmungen; deviezenpositie nog ongunstig; invoerverbod van bankbiljetten. **Engeland:** creditverruiming en goudaankopen door Bank van Engeland; stijging clearingcijfers; plaatsing van £ 300 miljoen Staatspapier. **Frankrijk:** onrust met betrekking tot den franc; gouduitvoer. **België:** conversie van provinciale en gemeenteteleeningen tot 4 pCt.; Staatsbemoeiing met het hypotheekbedrijf. **Zwitserland:** ongunstige toestand kapitaalmarkt. **Italië:** verhooging goudprijs. **Oostenrijk:** verbeterde financiële toestand. **Sovjet-Rusland:** inwisseling buitenlandsche valuta. **Vereenigde Staten:** rechterlijke uitspraken betreffende ongrondwettigheid van

eenige regeeringsmaatregelen; aanneming bonus-wet; stabilisatiefonds verlengd; voorloopig geen ingrijpen inzake hooge reserves van memberbanks; bankcrediet weinig gestegen. Argentinië: herstel vrij deviezenverkeer.

De kans op een stabilisatie der valuta's is aan het einde van het jaar niet gunstiger geworden. De onrust op politiek en monetair gebied hebben dit vraagstuk op den achtergrond geschoven, hoewel van verschillende zijden nog steeds de wenschelijkheid wordt uitgesproken om tot den gouden standaard terug te keeren. Er dient echter op gewezen, dat de oopenhooping van goudvoorraden in een gering aantal landen in dezen een remmenden invloed heeft aangezien daardoor een steeds ongelijkmatiger verdeling van het goud over de diverse landen ontstaat. Na de jongste afvloeiing van goud uit Frankrijk is deze ontwikkeling nog ongunstiger geworden, daar de goudpositie van één enkel land, met name Amerika hierdoor nog is versterkt. De goudvoorraad van de Vereenigde Staten overschreed in December 1935 de \$ 10 milliard en bedroeg daarmede ongeveer 45 pCt. van de wereldgoudvoorraden.

De pogingen van de Vereenigde Staten om zoowel in eigen land als op internationaal gebied naast het goud het zilver een belangrijker plaats te doen innemen, hebben tot dusver niet veel resultaat opgeleverd. In December werden de groote zilveraankopen te Londen, welke den zilverprijs tot boven 29 pence per ounce hadden doen stijgen, onderbroken, waardoor de notering in deze maand inzakte tot beneden 21 pence.

De Amerikaansche Regeering verklaarde ten aanzien van deze ontwikkeling, dat de zilver-aankopen in het vervolg ook op andere markten zouden geschieden inplaats van zich alleen in Londen te concentreren. Inderdaad heeft sindsdien aankoop van zilver o.a. in China en Britsch-Indië plaats gevonden. Het is echter duidelijk dat men in de Vereenigde Staten langzamerhand tot het inzicht is gekomen, dat de tot dusver gevolgde politiek ten opzichte van het zilver niet is vol te houden. Ten eerste bleef de prijsontwikkeling geheel afhankelijk van de aankopen van de Amerikaansche schatkist, zoodat, gelijk thans gebleken is, bij stopzetting daarvan een ineenstorting van de notering plaats vindt, waardoor de voorraden in waarde dalen.

Voorts is het voorshands vrijwel onmogelijk geworden om de bij de zilverwet vastgestelde verhouding van 3:1 tusschen de voorraden goud en zilver te bereiken. Volgens een verklaring van Minister Morgenthau heeft de Regeering tot 6 December 1935 op grond van de proclamatie van December 1933 aangekocht 56,9 millioen ounces nieuw geproduceerd binnenlandsch zilver, op grond van de zilver-aankoopwet van Juni 1934 591,9 millioen ounces en op grond van de proclamatie van Augustus 1934 113 millioen ounces. In totaal heeft de Amerikaansche schatkist dus van begin 1934 tot begin December 1935 761,8 millioen ounces zilver aangekocht. Volgens een particuliere schatting ¹⁾ bedroeg de voorraad zilver in omloop en bij de schatkist in de Vereenigde Staten op 30 September 1935 ongeveer 1 249 millioen ounces tegen een monetaire waarde van \$ 1 636 millioen. De goudvoorraad bedroeg op dat tijdstip \$ 9 368 millioen, zoodat de voorraad zilver nog geen 1/6 deel daarvan had bereikt.

Het verloop der Amerikaansche zilveraankopen heeft in een aantal landen ernstige stoornissen teweeg gebracht. Zooals reeds in het vorige overzicht is vermeld, is China overgegaan tot nationalisatie der zilvervoorraden, nadat groote hoeveelheden van dit metaal het land uit waren gevloeid. Begin van 1936 verkocht de Chineesche Regeering een groot quantum zilver aan de Vereenigde Staten tegen een prijs welke aanmerkelijk boven den marktprijs lag. Het ophouden der Amerikaansche aankopen veroorzaakte op de beurs te Bombay een tijdelijke ineenstorting. Mexico, dat langen tijd met monetaire moeilijkheden kampte, sloot een overeenkomst met de Vereenigde Staten; naar aangenomen wordt, is hierbij overeengekomen dat eerstgenoemd land zilver zal afstaan in ruil voor goud, waardoor het in staat zou worden gesteld een monetair stelsel in te voeren met goud en zilver als dekking.

De financieele toestand van Duitschland blijft precair, zoowel wat de Staatsfinanciën als wat de betalingspositie tegenover het buitenland aangaat. In December verklaarde de Minister van Financiën, dat men, als gevolg van de uitgaven voor den arbeidsdienst en voor de weermacht, er nog niet in heeft kunnen slagen, het staatsbudget in evenwicht te brengen. De minister wees er op, dat de sterkere spaarzin en het ruim houden van de geldmarkt het Rijk steeds weder in staat moeten stellen in zijn geldelijke behoefte te voor-

¹⁾ The Review of Economic Statistics, November 1935.

zien en de staatsschuld door uitgifte van leeningen te fundeeren. In dit verband zij vermeld, dat de spaarsaldi in Duitschland op 31 October 1935 Mk. 13 272 miljoen uitmaakten, waarmede zij Mk. 916 miljoen hooger waren dan op hetzelfde tijdstip van 1934. Nadat in de jaren 1930/1933 voor een bedrag van Mk. 3,7 milliard aan werkverschaffingswissels werd uitgegeven, stegen deze wissels in de laatste 2½ jaar met Mk. 7 milliard, zoodat thans in totaal een bedrag van Mk. 10,7 milliard in omloop is.

Wederom werden door de Regeering een aantal maatregelen genomen, welke de binnenlandsche financieele verhoudingen zullen beïnvloeden. Bij verordening van 1 October werd opgeheven de bepaling, dat hypotheken, waartegen pandbrieven zijn uitgegeven, slechts tot 40—50 pCt. van de waarde van het onderpand verstrekt mogen worden, waarmede de oude limiet van 60 pCt. weder hersteld werd. De verhooging vond plaats in de veronderstelling dat geen aanzienlijke waardedaling van het onroerend goed in de naaste toekomst meer zal plaats vinden, waardoor overbelasting zou ontstaan. Voorts werden midden December een wet uitgevaardigd tot opheffing van de z.g. Zweckspaar-Unternehmungen, welke in 1933 waren opgericht om personen in staat te stellen te sparen voor het bestrijden van belangrijke uitgaven ineens. De betreffende spaargelden worden door de openbare spaarkassen overgenomen en blijven tot einde 1936 geblokkeerd; de rentebetaling zal pas vanaf dezen datum plaats vinden.

In verband met de centralisatie van de bankbiljettenuitgifte bij de Rijksbank hebben de circulatiebanken van Beieren, Saksen, Baden en Württemberg op 31 December 1935 opgehouden te bestaan. De circulatie van deze vier instellingen wordt overgenomen door de Rijksbank. De betreffende bankbiljetten zullen nog slechts tot 2 April 1936 wettig betaalmiddel zijn, zij kunnen echter tot 2 Juli 1936 ter inwisseling worden aangeboden, waarna zij waardeeloos worden.

De Deutsche deviezenpositie is volgens mededeeling van Dr. Schacht op de vergadering van de Bank voor Internationale Betalingen te Bazel nog weinig verbeterd, ondanks de krachtige pogingen tot het verkrijgen van de voor de betaling van invoer en diensten noodige buitenlandsche betalingsmiddelen. De clearingverdragen hebben tot nog toe weinig bevredigende resultaten opgeleverd, terwijl de uitvoer, waardoor men in Duitschland den deviezenvoorraad hoopte te vermeerderen, gedurende 1935 nog slechts weinig is gestegen.

Op 4 December werd naast het reeds bestaande uitvoerverbod een verbod van invoer van Deutsche bankbiljetten afgekondigd. Deze maatregel was volgens de Regeering noodig in verband met den onwettigen uitvoer van biljetten gedurende den laatsten tijd, waardoor de koers in het buitenland werd gedrukt en de export veelal met bankbiljetten betaald werd.

In Engeland heeft in overeenstemming met de toegenomen bedrijvigheid een verdere verruiming der credietgeving plaats gevonden. Hiermede gepaard ging een tegenover het vorige jaar gestegen geldcirculatie en een toeneming van den goudvoorraad van de Bank van Engeland. In de periode van Augustus tot December heeft de Bank bijna £ 7 miljoen goud aangekocht en heeft daarmede de dekking van de circulatie verhoogd. Deze gondaankopen vonden voornamelijk bij het valuta-egalisatiefonds plaats, waardoor dit dus nieuwe middelen heeft verkregen. Toch wordt er op gewezen, dat ondanks de gondaankopen van den laatsten tijd de „reserve” bij het Banking department van de centrale bank niet onaanzienlijk lager is dan het vorige jaar (begin December ruim £ 13 miljoen lager) en dat ook de deposito's verminderd zijn, waardoor de mogelijkheid van credietverruiming wordt geremd. De Bank van Engeland heeft dan ook getracht deze tendens zooveel mogelijk te neutraliseeren door haar open markt operaties, met name door aankopen van Staatsfondsen.

De verbetering van het bedrijfsleven heeft zich ook weerspiegeld in de cijfers van de Engelsche bankclearing. De totale clearing is in 1935 tegenover het vorige jaar met 5,8 pCt. tot £ 37 560 miljoen gestegen. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat de stijging van de clearing in de tweede helft van het jaar veel grooter was dan in de eerste helft. Ook de nieuwe emissies zijn gestegen: zij bedroegen in 1935 £ 182,8 miljoen tegen £ 150,2 miljoen in 1934. Hiermede waren de nieuwe emissies het hoogst sedert 1930.

De Britsche schatkist is tengevolge van de groote geldruimte in staat

geweest om begin December £ 100 miljoen 1 pCt. schatkistbiljetten en £ 200 miljoen 2½ pCt. funderingsobligaties uit te geven, waarbij echter in het oog moet worden gehouden dat laatstgenoemde leening voor een deel door verschillende overheidsorganen werd overgenomen. Van de ter beschikking van de schatkist komende gelden zal het grootste deel worden gebruikt voor aflossing van uitstaande 2 pCt. en 3 pCt. schatkistbiljetten, terwijl de rest zal dienen voor dekking van defensie- en andere uitgaven.

Midden November ontstond in Frankrijk een ernstige onrust ten aanzien van de positie van den franc in verband met de oppositie in de Kamer tegen de door Minister Laval genomen maatregelen tot sancering der Staatsfinanciën. De Kamercommissie weigerde o.m. haar goedkeuring te verleenen aan de 10 pCt. korting op coupons, pensioenen en salarissen, terwijl ook op andere punten ernstige botsingen met de Regeering ontstonden. Men vreesde dat een val van de Regeering een devaluatie van den franc met zich mede zou brengen en er ontstond een sterke goudafvloeiing naar de Vereenigde Staten, in mindere mate naar Engeland. Einde November bereikte het goudverlies een hoogtepunt met frs. 2,5 milliard in één week; de goudvoorraad van de Bank van Frankrijk bedroeg begin December frs. 66,1 milliard tegen frs. 82,6 milliard in Maart 1935, toen de hoogste stand van dit jaar werd bereikt. Het goudverlies heeft dus in deze periode in totaal frs. 16,5 milliard bedragen, waarvan frs. 5,9 milliard in November. Tegelijkertijd deed zich het verschijnsel voor, dat de wisselportefeuille van de circulatiebank in sterke mate toenam. Terwijl in het begin van het jaar deze instelling nog vrijwel geen contact met de wisselmarkt had en het bedrag der binnenlandsche wissels volgens de bankstaat slechts frs. 3,3 milliard uitmaakte, was dit half October gestegen tot frs. 7,7 milliard en einde November zelfs tot frs. 10,9 milliard. Tevens stegen de voorschotten op Staatspapier van frs. 0,17 milliard half October tot frs. 1,1 milliard einde November, waaruit blijkt dat de vrees voor de valuta een sterke vraag naar kapitaal veroorzaakt had. Daarbij zijn de deposito's bij banken en de inlagen bij spaarbanken teruggegaan.

Intusschen had de Bank van Frankrijk het disconto gedurende de laatste weken van November geleidelijk van 3 tot 6 pCt. verhoogd en toen begin December de Regeering de overwinning behaalde, is de monetaire onrust en daarmee de gouduitvoer spoedig tot staan gekomen. De begroting werd goedgekeurd met uitgaven en inkomsten van rond frs. 40 milliard, waarbij komen frs. 6,5 milliard aan uitgaven van de buitengewone begroting. Op 31 December werd het disconto tot 5 pCt. verlaagd, waarna begin Januari een verdere verlaging tot 4 pCt. plaats vond. Van de geleidelijke verruiming van de geldmarkt heeft de Regeering gebruik gemaakt om een 5 pCt. leening van frs. 2 milliard à 95 pCt. te plaatsen. Deze leening, waarvan de inschrijving vanaf 10 December openstond, was op 6 Januari volteekend.

In België is men voortgegaan met de conversie van openbare leeningen. Nadat in Mei de Staatsleeningen in een 4 pCt. leening waren geconverteerd, werd aan het einde van het jaar een Besluit afgekondigd tot conversie van de provinciale en gemeenteleeningen. Hiervan zijn voorloopig uitgezonderd de niet genoteerde leeningen, alsmede de al dan niet genoteerde leeningen van openbare nutsbedrijven en vereenigingen van gemeenten. Evenals bij de conversie der Staatsleeningen werd de rente tot 4 pCt. teruggebracht en werden bonificaties uitgekeerd, thans bedragende 6 pCt. tot 10 pCt. al naar gelang de rente 5 pCt. of meer bedroeg. Houders welke hun stukken niet wenschten te converteren, moesten deze op 2, 3 of 4 Januari ter afstempeling inleveren. Op laatstgenoemden datum werd medegedeeld, dat slechts een fractie van een procent niet aan de conversie had deelgenomen. De besparing bedraagt in totaal frs. 90 miljoen per jaar, waarvan frs. 44 miljoen ten goede komt aan de N.V. Gemeentecrediet en de rest aan de provincies en gemeenten.

Begin Januari 1936 werden drie Koninklijke Besluiten uitgevaardigd betreffende de hypothecaire leeningen. Het eerste geeft bepalingen omtrent de contrôle op de hypotheekbanken en schrijft o.m. voor dat de hypotheekacte in ieder geval door tusschenkomst van een notaris moet worden opgemaakt en dat de commissie voor onderhandelingen over de leeningen niet meer dan ½ pCt. van het totale kapitaal mag bedragen. Voorts worden verbodsbepalingen gegeven voor tal van vastgestelde misbruiken, een regeling voor gedeeltelijke vervroegde terugbetaling en tal van andere bepalingen. Het tweede Besluit betreft de oprichting van een centraal bureau voor hypo-

thecair crediet, dat zich zal bezighouden met het vraagstuk van de mobilisatie van hypothecaire schuldvorderingen en met de regularisatie van den rentevoet en van andere op hypothecaire debiteuren drukkende lasten. Het derde Besluit stelt het registratierecht op leeningen en andere crediettransacties vast.

Het uitstel van betalingen, dat voor drie maanden werd verleend aan de Bank Leu & Co, heeft de aandacht gevestigd op de situatie van het bankwezen in Zwitserland. Na de bankmoeilijkheden, welke reeds vroeger waren voorgekomen, is genoemde bank sinds korten tijd weder de tweede groote Zwitsersche instelling welke zich in moeilijkheden bevindt. Deze zijn naast de in Duitschland bevroren credieten te wijten aan den precairen toestand waarin de kapitaalmarkt zich in dit land op het oogenblik bevindt. Sinds het begin van het jaar hebben groote onttrekkingen van saldi bij de banken plaats gevonden en hoewel die voor buitenlandsche rekening in het derde kwartaal zijn verminderd, is men in het binnenland doorgestaan met zijn banktegoed om te zetten in buitenlandsche valuta. Ook vond een omzetting plaats van belegging op langen termijn in liquide beleggingen, terwijl de hypotheekmarkt werd verstoord door opzeggingen op groote schaal. In verband met het laatste punt valt te vermelden dat begin Januari 1936 tusschen ongeveer 300 banken, die hypothecair crediet verleen, en de spaarbanken een gentlemen's agreement tot stand is gekomen ter vermindering van gedwongen realisaties van het onderpand.

Italië heeft einde November den goudprijs verhoogd tot 15,50 lire per gram goud, hetgeen neerkomt op een depreciatie met 23 pCt. aangezien de goudprijs daarvoor ongeveer 12,63 lire bedroeg. Het schijnt dat de Regeering hiertoe is overgegaan om het afdragen van goud aan de Nationale Bank te stimuleren. Voorts werd bepaald, dat alle Italiaansche bankbiljetten naar Italië moeten worden teruggezonden, waar het bedrag op rekening van den eigenaar wordt goedgeschreven en gebruikt kan worden voor aankoop van fondsen, goederen enz. in Italië. Op een aantal buitenlandsche beurzen werd de notering voor lires gestaakt in verband met het blokkeeren in Italië van gelden, welke gestort worden ter betaling van import uit landen die de betalingen voor import uit Italië beperken.

De financieele toestand van Oostenrijk is in de laatste jaren volgens de rapporten van den Volkenbond zeer verbeterd. Na de reorganisatie van de Credit-Anstalt is de liquiditeit van deze instelling toegenomen, waardoor het mogelijk gemaakt werd, de buitenlandsche crediteuren voor een groot deel te voldoen. Aan het begin van 1936 is een accord tot stand gekomen betreffende het laatste bedrag der buitenlandsche schulden, welke tezamen ongeveer Sch. 215 millioen uitmaakten. De schuld zal worden afgedaan met Sch. 60 millioen direct in contanten en bovendien twintig annuïteiten van Sch. 2 millioen.

In Sovjet-Rusland werd bepaald, dat vanaf 1 Januari 1936 alle buitenlandsche valuta bij de Staatsbank moet worden ingewisseld tegen den koers van 3 Fr. francs voor 1 Roebel. Voorts zal het reisbureau „Intourist” geen transactie meer verrichten in buitenlandsche valuta, en reisbiljetten enz. nog slechts tegen betaling in roebels verkoopen.

De Regeering van de Vereenigde Staten heeft wederom groote moeilijkheden ondervonden bij de uitvoering van verschillende door haar genomen maatregelen. Allereerst werd begin November door het Federale Gerechtshof te Baltimore de wet tegen de openbaar-nutsbedrijven als in strijd met de grondwet verklaard, naar aanleiding waarvan onder deze ondernemingen een actie tegen de in deze wet opgenomen bepalingen is ontstaan. Voorts heeft de beslissing van het Hoogste Gerechtshof omtrent de ongrondwettigheid van de A.A.A., de landbouw-crisiswet, veel onzekerheid, ook op het gebied der belastingheffing, doen ontstaan. In Januari besliste ditzelfde gerechtshof in een proces, dat door acht rijstpellerijen aanhangig was gemaakt, dat de door deze ondernemingen ten behoeve van den landbouwsteun betaalde \$ 200 millioen aan processing-tax (belasting op verwerking van landbouwproducten) moest worden gerestitueerd. Het blijft thans nog de vraag of de Regeering verplicht is ook de door andere ondernemingen gestorte bedragen voor processing-tax terug te betalen, in welk geval een bedrag van meer dan \$ 1 milliard aan de schatkist zou worden onttrokken. Hoewel aan de andere zijde de opheffing van den landbouwsteun een voordeel van bijna \$ 600 millioen voor de schatkist beteekent, is het toch duidelijk dat de toestand der Staatsfinanciën door deze ontwikkeling niet zal verbeteren, mede door

het voornemen van den President den landbouw op andere wijze te steunen, waarvoor reeds nieuwe belastingen werden aangekondigd.

Begin Januari werd door het Huis van Afgevaardigden aangenomen het wetsontwerp tot uitkeering van een bonus aan oud-strijders, hetwelk reeds langen tijd aanleiding tot veel strijd heeft gegeven. Het gaat hier om een bedrag van meer dan \$ 2 milliard. Tegelijkertijd werd de duur van het stabilisatiefonds, alsmede de bevoegdheid van den President tot het verder devalueeren van den dollar, met een jaar verlengd. Niettegenstaande de Regeering verklaarde, dat van een verdere devaluatie geen sprake was, deden de twee genoemde omstandigheden toch eenige ongerustheid omtrent de stabiliteit van den dollar ontstaan, daar men vreesde dat de groote uitkeeringen van den Staat inflationistische mogelijkheden inhielden. De Senaat keurde inmiddels de uitkeering van een bonus goed, mits deze zou geschieden in den vorm van obligaties van geringe nominale waarde. De betreffende voorstellen zijn daarna ondanks het veto van den President definitief tot wet geworden.

In verband met de vrees voor inflatie bestaat er een strooming ten gunste van een ingrijpen der Regeering inzake de groote reserves van memberbanks, welke einde 1935 \$ 3 milliard meer bedroegen dan voorgeschreven is. Aangezien dit een gevaar voor een abnormale credietexpansie zou beteekenen, acht men een verhooging van de verplichte dekking der direct opeisbare deposito's gewenscht. De open-markt commissie heeft echter in overeenstemming met den wensch van de Regeering de credietgeving te vergemakkelijken, besloten geen maatregelen in dezen te nemen.

Het is opvallend dat de verhoogde activiteit van het bedrijfsleven geen noemenswaardig vermeerderde vraag naar bankcrediet heeft veroorzaakt. Dit is enerzijds het gevolg van de groote geldruimte en de liquiditeit van vele ondernemingen zelf, anderzijds van de credietverstrekking door den Staat. In de meeste bankverslagen is dan ook een verminderde rentabiliteit te constateeren tengevolge van de groote moeilijkheid, voor het beschikbare kapitaal emplooi te vinden. In verband hiermede heeft de American Bankers Association gewaarschuwd tegen een belangrijke toeneming van het aantal banken, alsmede tegen de uitbreiding van het Regeeringscrediet aan industrieën, die van particuliere instellingen crediet kunnen bekomen.

In Argentinië werden in verband met de verbeterde betalingspositie tegenover het buitenland, maatregelen genomen welke een herstel van het vrije deviezenverkeer beoogen. Hierbij werd gebroken met het systeem waarbij de uit den export ontstane deviezen aan de Valuta-Contrôle-Commissie moesten worden afgedragen, welke een gedeelte daarvan door een inschrijvings-systeem tegen officieele koersen ter beschikking van importeurs stelde.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbemiddeling. Werkverschaffing.
 Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen. Internationaal: Rapport van het Internationaal Arbeidsbureau over landverhuizing van arbeidskrachten. De werkloosheid onder de intellectuelen. Groot-Britannië: Nieuwe maatregelen tot verruiming van de werkgelegenheid aangekondigd. Wetsontwerpen tot verhooging van den leerplichtigen leeftijd en tot verzekering van landarbeiders tegen werkloosheid. Onderzoek naar de leeftijden en de verdeeling over de bedrijven van langdurig werklozen. Drang tot uitwerking van een program van kolonisatie in de Dominions. België: Program tot werkverruiming. Onderzoek naar den vrouwenarbeid en naar kolonisatiegelegenheid in den Congo. Permanente werkloosheid. Tsjecho-Slowakije: Program voor werkverruiming. Arbeidscentra voor jonge werklozen. Oostenrijk: Subsidie aan ondernemingen bij verkorting van den werktijd. Denemarken: Wetsvoorstellen ten behoeve van de werklozen. Finland: Onderzoek naar de mogelijkheid van algemeene verkorting van den arbeidsduur. Zweden: Aflossing crisisleeningen. Middelen tot verschaffing van nieuwe werkgelegenheid. Voorzorgsmaatregelen tegen een nieuwe depressie. Rapport in zake mogelijkheden tot uitbreiding der productie. Noorwegen: Nieuwe credieten voor werkverruiming aangevraagd. Voorstellen voor beter geordende exploitatie van de natuurlijke hulpbronnen. Vereenigde Staten van Amerika: Het verzet tegen verdere Regeeringsmaatregelen tot herstel van het bedrijfsleven. Opheffing der N. R. A. Nieuwe credieten voor openbare werken. Onderzoek naar den invloed der wijzigingen in de productietechniek op de werkgelegenheid. De werkloosheidsverzekering in de Staten.

Het probleem der werkloosheidsbestrijding heeft in den laatsten tijd een geheel ander aanzien gekregen. Het gaat er nu niet meer, althans niet meer

in de eerste plaats om, een periode van tijdelijke uitschakeling uit het productieproces voor vele werkkrachten te overbruggen, doch eer om nieuwe toepassingsmogelijkheden te scheppen voor het, ook bij geleidelijk verder herstel van het economisch leven, vermoedelijk nog blijvend overschot van menselijke arbeidskracht. In verscheidene landen is n.l. reeds gebleken, dat dezelfde hoeveelheid goederen thans met een veel kleiner aantal werkkrachten kan worden voortgebracht dan vóór de crisis. Hierbij komt dan nog het, mede door de crisisonstandigheden sterk bevorderde, proces van verplaatsing en verdwijning van bedrijven uit de oudere industrielanden naar elders, waaraan de betrokken werkkrachten zich niet kunnen aanpassen, benevens het sterk aanzwellen van den stroom van jongeren naar de arbeidsmarkt, als gevolg van de hooge geboortecijfers nà den oorlog. In het algemeen heeft het bedrijfsleven meer neiging deze jongeren tot zich te trekken dan de oudere werkkrachten, die zich dikwijls moeilijker aan nieuwe productieprocessen kunnen aanpassen.

In vele landen en langs verschillende wegen worden dan ook steeds veelvuldiger pogingen aangewend, om een tegenwicht te vormen voor de nadeelige gevolgen van deze ontwikkeling. Blijvende uitbreiding der werkgelegenheid met overplaatsing van werkkrachten en scholing voor nieuwe beroepen, wordt daartoe algemeen het beste middel geacht. Ook de landverhuizing zou hierbij een factor van beteekenis kunnen worden. Kortgeleden deed het Internationaal Arbeidsbureau een rapport ¹⁾ verschijnen omtrent het uitwisselen van menselijke arbeidskrachten tussehen de landen en meer speciaal betreffende het aanwerven van hen in het land van herkomst, hun plaatsing in het nieuwe land en de arbeidsvoorwaarden, waaronder zij daar werken. Het Bureau wijst daarbij o.m. op de veranderde mentaliteit, welke zich de laatste jaren doet gelden en een groot aantal landen noopte tot het treffen van afweermaatregelen tegen het binnenkomen van arbeidskrachten van buitenaf, welke maatregelen niet altijd onverdeeld gunstige gevolgen voor de toestanden in het eigen land hebben gehad.

Nu in den laatsten tijd het bedrijfsleven in verscheidene landen weer tot gestadige verbetering neigt, vallen echter — met name in de dunner bevolkte gebieden overzee — reeds weer stemmen te beluisteren, die op nieuwe toelating van immigranten — liefst met bepaalde kwaliteiten — aandringen, ten einde den omvang der bevolking en daarmee de exploitatie- en afzetmogelijkheden binnenslands te vergrooten. In dit verband mogen o.m. Brazilië, Canada en Nieuw-Zeeland worden genoemd. Palestina en Turkije boden de laatste jaren betrekkelijk ruim gelegenheid tot vestiging van kolonisten en arbeidskrachten uit andere landen, doch zijn juist in de laatste maanden ook tot beperking overgegaan.

Het vraagstuk van de werkloosheid onder de intellectuele groepen is den laatsten tijd sterk op den voorgrond getreden. Mede onder invloed van de crisis is het bezoek der middelbare en hogere scholen sterk toegenomen, zoodat verschillende landen reeds maatregelen tegen de overbezetting der opleidingsinstellingen troffen of in overweging namen. In de Internationale Commissie voor intellectueelen arbeid werd in October j.l. o.m. gewezen op den kritieken toestand, welke speciaal voor de hoofdarbeiders in de laatste jaren is ontstaan, zoodat bijzondere maatregelen ten hunnen behoeve niet kunnen uitblijven. ²⁾

In de laatste troonrede werd voor Groot-Britannië — naast voortzetting van maatregelen tot aanmoediging van handel, nijverheid en landbouw — o.m. aangekondigd, dat bijzondere aandacht zal worden geschonken aan de streken met bijzonder groote werkloosheid; voorts dat nieuwe middelen in overweging zijn tot verbetering van den toestand in den steenkolenmijnbouw en het spoorwegbedrijf, tot ontwikkeling der burgerluchtvaart en tot opruiming van krotwoningen; ten slotte, dat wetsontwerpen zouden worden ingediend tot verhooging van den leerplichtigen leeftijd en tot ontwikkeling van de vakopleiding. Kort daarop is voorgesteld de verplichting tot schoolbezoek voor kinderen uit te breiden tot hun 15e jaar. Echter zal deze bepaling eerst op 1 September 1939 volledig in werking treden en niet slaan op kinderen, die vóór 1 September 1925 zijn geboren. Aan de plaatselijke onderwijsbesturen wordt bovendien uitgebreide bevoegdheid toegekend, om ontheffing van het

¹⁾ Les travailleurs migrants. Etudes et documents Série O (Migrations) no. 5, Genève 1936. Zie hiervoor ook het Maandschrift afl. 2, 1936.

²⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 7 van 18 November 1935.

laatste schooljaar te verleen en aan kinderen, die reeds in loondienst zijn, bij het nemen van welke beslissing genoemde besturen zoowel den aard van het werk en de daarbij geldende arbeidsvoorwaarden, als de huiselijke omstandigheden der betrokken kinderen in aanmerking hebben te nemen. *)

Kortgeleden heeft het Ministerie van Arbeid de uitkomsten gepubliceerd van een onderzoek naar de leeftijden en de verdeling over de bedrijven van hen, die op 29 Juli 1935 reeds een jaar of langer zonder werk waren. 1) Op grond hiervan meent men te mogen aannemen, dat de 46 000 langdurig werklozen boven 60 jaar in ieder geval, en de 172 000 boven 45 jaar naar alle waarschijnlijkheid, nooit weer in de gelegenheid zullen komen betaalden arbeid in het productieproces te verrichten.

Op de Regeering wordt in den laatsten tijd van verschillende zijden aandrang uitgeoefend om, in samenwerking met de Dominions, te komen tot een weloverwogen program van kolonisatie, waardoor Groot-Britannië van een deel der overtollige werkkrachten zal worden ontlast en de overzeesche gebieden nieuwe bevolkingsgroepen toegevoerd krijgen, wat hun in staat zal stellen nog braak liggende exploitatiegebieden in ontginning te brengen. 2)

Bij het Lagerhuis is thans een wetsontwerp in behandeling tot uitbreiding van de werkloosheidsverzekering tot den land-, tuin- en boschbouw, dat in groote trekken overeenkomt met hetgeen dienaangaande indertijd door de Commissie voor de Werkloosheidsverzekering was aanbevolen. 3) Alle loontrekkenden in genoemde bedrijven (naar schatting 750 000) vallen onder deze verzekering, welke — bij tijdige aanvaarding door het Parlement — op 4 Mei a.s. in werking zal treden. 4)

Uit een onlangs door Minister-President Van Zeeland gegeven uiteenzetting omtrent de in België gevolgde methode van werkloosheidsbestrijding, blijkt o.m., dat daar de oplossing voornamelijk wordt gezocht in verruiming van de werkgelegenheid. Een buitengewone begroting voor in ongeveer drie jaar tijd uit te voeren openbare werken is ingediend tot een totaalbedrag van 3½ milliard frs. De besteding hiervan wordt opgedragen aan den Dienst voor Economisch Herstel, wiens taak in hoofdzaak bestaat in het weer op gang brengen van het economisch raderwerk. Men rekent in 1936 bij het nieuwe Overheidswerk voor 50 à 60 000 werklozen arbeidsgelegenheid te vinden. Studiecommissies zijn ingesteld o.m. voor de modernisering van de kolenhavens in de Kempen, het probleem van den vrouwenarbeid in zijn vollen omvang en tot onderzoek van de mogelijkheid om blanke kolonisten te plaatsen in den Belgischen Congo. *)

Het in December 1934 afgekondigde besluit tot beperking van den vrouwenarbeid in alle bedrijven is opgeheven 5), evenals — doch voorloopig nog alleen bij wijze van proef — de bepaling, dat 25 pCt. van de uitkeering aan een mannelijken werkloze wordt ingehouden, indien zijn vrouw betaalden arbeid verricht. *)

Ook België heeft zijn probleem der permanente werkloosheid. Er wordt reeds rekening mee gehouden, dat voor ongeveer 20 000 werklozen boven 60 jaar vrijwel geen kans meer bestaat, om ooit weer aan den slag te komen. *)

Op de nieuwe begroting van T s j e c h o - S l o w a k i e is een bedrag van ruim 3 milliard Kr. uitgetrokken voor werkverruiming. Hierbij komen nog de voor verdedigingswerken en door autonome instellingen voor Overheidswerk beschikbaar gestelde credieten, waardoor men rekent in totaal ongeveer 200 000 werklozen geregeld aan den arbeid te kunnen houden. De werken worden uitgevoerd door particuliere ondernemingen, die verplicht zijn het bestaande loonpeil en de verder geldende arbeidsvoorwaarden te handhaven.

De arbeidscentra, welke de Regeering het vorige jaar voor jeugdige werklozen had ingericht, zijn, met subsidie uit de Schatkist, overgedragen aan hun eigen organisaties. Voorschriften zijn gegeven voor het uitvoeren van arbeid door deze centra, in opdracht van plaatselijke besturen. 6)

In O o s t e n r i j k is een wet ontworpen om verkorting van den werktijd te bevorderen. Volgens dit ontwerp blijft de normale arbeidsduur gehandhaafd

*) Persberichten.

1) The Ministry of Labour Gazette van October 1935.

2) Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 5 van 4 November 1935.

3) Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 2, 1935, blz. 378.

4) The Ministry of Labour Gazette van Januari 1936. Zie ook het Maandschrift afl. 1, 1936, blz. 161.

5) Arbeidsblad van December 1935.

6) Industrial of Labour Information Vol. LVI no. 9 van 2 December 1935.

op 8 uur per dag en 48 uur per week, doch indien een onderneming overgaat tot verkorting van dien werktijd, ten einde meer arbeidskrachten in dienst te nemen of ontslag van dezen te voorkomen, kan haar subsidie uit de Staatskas worden toegekend. ¹⁾

Nieuwe maatregelen ten behoeve van de werkloozen en tot verruiming van de werkgelegenheid zijn in den laatsten tijd ook in de 4 Noord-Europese landen getroffen, die sinds de in September 1934 gehouden conferentie op economisch gebied een nauw contact met elkaar onderhouden. ²⁾

De Deense Minister van Sociale Zaken heeft in November jl. opnieuw eenige wetsontwerpen ingediend, welke in de vorige zitting door het Folketing waren verworpen en beoogen: 1o. bijzondere maatregelen te treffen, om aan personen, die lang zonder werk zijn geweest werkgelegenheid te verschaffen tegen de normale, in de collectieve arbeidsovereenkomsten bepaalde loonen; 2o. de voor de werkverschaffing geldende regelingen te herzien en 3o. overwerk te verbieden.

Bovendien was een herzien wetsvoorstel in behandeling gegeven, om de erkende werkloozenkassen te machtigen, tijdelijk uitkeering te doen aan, naar schatting 4 600 à 5 000, werklooze leden, die — in verband met den langen duur hunner werkloosheid — niet meer voldoen aan de wettelijke voorschriften omtrent voorafgaande premiebetaling. Dit voorstel kon de instemming van het Folketing verwerven, doch is door het Landsting verworpen. ³⁾

Het Finische Parlement heeft in October jl. een motie aanvaard, waarbij de Regeering werd uitgenoodigd, een diepgaand onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van algemeene verkorting van den arbeidsduur als middel tot verdere vermindering der werkloosheid, en, indien wenschelijk, voorstellen voor wettelijke maatregelen in dien geest te doen. Tevens werd verzocht de loonen te verhoogen bij de openbare werken en werkverschaffingen. ¹⁾

In Zweden is in de laatste troonrede o.m. spoedige aflossing afgekondigd van de in 1933/1934 voor 7 jaar opgenomen leeningen ten behoeve van de uitvoering van openbare werken tot bestrijding van den crisistoestand. Ondanks het feit, dat het bedrijfsleven zich vrijwel volledig heeft hersteld, is nog een aantal werkloozen overgebleven, aan wie — aldus de troonrede — de Staat nieuwe werkgelegenheid dient te verschaffen door middel van kolonisatie, uitbreiding van Staatsbedrijven en verbetering der volkshuisvesting. In antwoord op uit het Parlement opgekomen kritiek t.a.v. de door de Regeering gevolgde crisispolitiek, deelde de Minister-President mede, geen ander middel tot verkrijging van meer stabiliteit in de productie te zien, dan vergrooting van den invloed en de controle der Overheid. Om voorzorgsmaatregelen te kunnen treffen tegen een eventuele nieuwe depressie, is een commissie van deskundigen ingesteld. ⁴⁾

Kortgeleden is in dit land ook rapport uitgebracht door een commissie, die een onderzoek instelde naar de mogelijkheid tot productie-uitbreiding in een groot aantal takken van industrie. Daarbij bleek dat nog groote, tot dusver ongebruikte mogelijkheden voor de Zweedsche nijverheid openstaan. Aanbevolen wordt stelselmatige uitbreiding en verbetering van het productie- en distributie-apparaat, benevens vestiging van nieuwe industrieën, welke onder zeer gunstige voorwaarden zou kunnen plaats hebben. Een permanente Staatsinstelling zou hierbij de leiding moeten hebben. Tevens doet de Commissie voorstellen tot hulpverlening aan kleine bedrijven en ambachten. ⁵⁾

Voor crisissteun en maatregelen tot werkverruiming zijn op de nieuwe begroting van Noorwegen grootere bedragen uitgetrokken dan het vorige jaar. Al stegen productie, omzet en verdiensten, de werkloosheid, met name onder de jongeren, bleef aanzienlijk. Meer openbare werken (gebouwen en aanleg van wegen) zullen worden uitgevoerd, terwijl ook meer geld is bestemd voor electriciteit van de spoorwegen, aanmoediging van het vreemdelingenverkeer en steun voor het oprichten van nieuwe of het voorkomen van de stopzetting van bestaande ondernemingen. Oprichting van een Staatsindustriebank en een Staatshypotheekbank is in de troonrede aangekondigd. ⁴⁾ Een commissie is ingesteld tot het doen van voorstellen voor betere en meer geor-

¹⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 9 van 2 December 1935.

²⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 8 van 25 November 1935.

³⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVII no. 6 van 10 Februari 1936.

⁴⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVII no. 7 van 17 Februari 1936.

⁵⁾ Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 6 van 11 November 1935.

dende exploitatie van de natuurlijke hulpbronnen van het land, waardoor meer werkgelegenheid kan worden geschapen. ¹⁾

Op de in October jl. gehouden jaarvergadering van het Amerikaansch Vakverbond hield de Minister van Arbeid der Vereenigde Staten een inleiding, waarin zij er o.m. op wees, dat het hervormingsprogram van President Roosevelt niet was bedoeld als tijdelijke maatregel, doch om ook in de toekomst te blijven doorwerken, tot verdere verbetering van het bedrijfsleven. Millioenen (toentertijd naar schatting ongeveer 12 millioen) mannen en vrouwen zijn echter nog steeds geheel of gedeeltelijk zonder werk. Blijkbaar is dit groote overschot geconcentreerd in enkele streken en bedrijven. ²⁾ Van verschillende kanten komen althans reeds berichten in over een groot tekort aan geschoolde werkkrachten, terwijl zelfs tijdelijk personeel dikwijls moeilijk is te krijgen. ³⁾

Intusschen nam in het afgelopen jaar het verzet tegen de door de Regeering getroffen maatregelen snel toe, waarbij ook uitspraken van het Opperste Gerechtshof tot ongrondwettigverklaring daarvan het hunne bijdroegen. Dit Hof wees echter een dergelijken eisch af t.a.v. de exploitatie door de Regeering van de groote electriciteitswerken in het Tennessee-dal, welke niet alleen bestaat in het leveren van stroom, doch eveneens beoogt mede te werken aan de stelselmatige economische ontwikkeling van de geheele omgeving van dit gebied.

Een besluit van President Roosevelt heeft met ingang van 1 Januari jl. de Administratie voor herstel van het bedrijfsleven (N. R. A.) als zelfstandig lichaam opgeheven en de haar nog overgebleven functies overgebracht naar de Ministeries van Handel en Arbeid. Een wetsontwerp, dat de code-bepalingen omtrent loonen en werktijden wil doen handhaven bij de uitvoering van door de Regeering uitgegeven werk, is reeds in de vorige Congresszitting door den Senaat aanvaard, doch moet nog bij het Huis van Afgevaardigden in behandeling komen.

Het groote program van openbare werken is thans voor het grootste deel in uitvoering gekomen, terwijl de aanvraag van nieuwe credieten voor dit doel is aangekondigd. Een onderzoek wordt ingesteld naar den invloed, welke de wijzigingen in de productietechniek in den laatsten tijd hebben gehad op het aantal personen dat in de bedrijven werk kan vinden. ⁴⁾

De Social Security Board had begin Februari jl. reeds zijn goedkeuring gehecht aan door 8 Staten aanvaarde stelsels van werkloosheidsverzekering, die in overeenstemming zijn met de voorschriften der federale Wet op de Sociale Zorg. De onder deze stelsels vallende loontrekkenden vertegenwoordigen 29 pCt. van alle personen, van wie thans loonbelasting ten behoeve van de werkloosheidsverzekering wordt geheven. ⁵⁾ In een kort geleden gehouden conferentie van vertegenwoordigers der departementen van arbeid van 40 Staten der Unie is besloten de spoedige totstandkoming van wetten op de werkloosheidsverzekering te bevorderen in alle Staten, die hiertoe nog niet zijn overgegaan. ⁶⁾ De Social Security Board heeft 2 modelwetten tot dat doel ontworpen. ⁷⁾

Werkstakingen en uitsluitingen. Internationaal: betrekkelijk weinig arbeidsconflicten in 1935. Verdere toeneming der Overheidsbemoefing. Vereenigde Staten: staking in de vetkolenmijnen en in de havens aan de Golf van Mexico; wet tot regeling van de arbeidsverhoudingen ongrondwettig verklaard. Groot-Britannië: dreigende algemeene staking in de kolennijnen voorkomen. België: stakingen in de mijnen, steengroeven en steenbakkerijen. Frankrijk en Luxemburg: wetgeving inzake bemiddeling bij arbeidsgeschillen. Noorwegen en Denemarken: in den aanvang van 1935 omvangrijke arbeidsgeschillen door bemiddeling voorkomen; uitsluiting in laatstgenoemd land begonnen in Februari 1936. Zweden: staking in de metaalnijverheid voorkomen; rapport nopens handhaving van den vrede in het bedrijfsleven. Finland: nieuw bemiddelingsstelsel ontworpen.

Over de geheele wereld gezien, werden stopzettingen van den arbeid van grooten omvang ook in het afgelopen jaar betrekkelijk weinig gebezigd als

1) Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 5 van 4 November 1935.

2) Industrial and Labour Information Vol. LVI no. 9 van 2 December 1935.

3) The Economist no. 4818 van 28 December 1935.

4) Chamber of Commerce of the U.S.A. General number 1163 van 14 December 1935.

5) Chamber of Commerce of the U.S.A. General number 1167 van 8 Februari 1936.

6) The Industrial Bulletin State of New York van October 1935.

7) Chamber of Commerce of the U.S.A. General number 1166 van 25 Januari 1936.

middel, om eischen op economisch gebied door te zetten of verwezenlijking daarvan te verhinderen. Opnieuw was uitbreiding waar te nemen van de bemoeiingen der overheid bij het handhaven van den vrede in het bedrijfsleven.

In de Vereenigde Staten van Amerika is gedurende korten tijd door 400 000 arbeiders in de vetkolenmijnen het werk gestaakt, terwijl een op 1 October uitgebroken conflict in verschillende havens aan de Golf van Mexico in 1936 nog voortduurde.

Op 5 Juli kwam in dit land een wet tot stand tot regeling van de arbeidsverhoudingen, welke wet echter kortgeleden door het federale Gerechtshof van Kansas City verklaard is in strijd te zijn met de Grondwet.

In Groot-Britannië kwamen enkele stakingen van meer beteekenis voor, in het bijzonder in het mijnbedrijf. Doch belangrijker was hier de dreiging van volledige stopzetting van den kolenmijnbouw, om kracht bij te zetten aan den drang der mijnwerkers naar verhooging van hun loonpeil en herstel van voor het geheele land geldende loonovereenkomsten, welke sinds de groote staking van 1926 voor districtsregelingen hadden plaats gemaakt. Een referendum wees uit, dat ruim 90 pCt. der arbeiders bereid was tot bereiking van deze doeleinden, naar het uiterste strijdmiddel te grijpen en tegen eind Januari werd dan ook de staking afgekondigd. Door van alle zijden betoonde tegemoetkoming mocht het toch nog gelukken, tijdig een oplossing te vinden. De groote afnemers verklaarden zich n.l. bereid eenigszins hogere prijzen voor de steenkool te betalen, waardoor de mijneigenaren in staat zijn gesteld, een, zij het ook kleinere dan de oorspronkelijk geëischte, loonsverhoging toe te staan, welke tenslotte ook door de mijnwerkers werd aanvaard, nadat de ondernemers van hun kant er bovendien nog in hadden toegestemd, de nog hangende kwesties (inclusief het loonvraagstuk) door een nationale gemengde commissie te doen behandelen. Daarnaast is van de zijde der Regeering toezegging gedaan de totstandkoming van een verkoopcentrale en unificatie der mijnrechten te zullen bevorderen, van welke maatregelen verbetering voor het mijnbedrijf wordt verwacht. Een onderzoek zal voorts door de Regeering worden ingesteld naar de voorzieningen ten behoeve van de veiligheid der mijnwerkers. ¹⁾

Een gunstigen uitslag voor de werknemers hadden stakingen in de Belgische mijnen en steengroeven, waardoor de loonen zijn verhoogd in overeenstemming met de stijging van het indexcijfer voor de kosten van het levensonderhoud. In de steenbakkerijen aan den Rupel wordt met hetzelfde doel reeds sinds 18 November gestaakt.

Frankrijk kreeg in Maart 1935 een wet tot verplichte bemiddeling bij arbeidsgeschillen, terwijl in Luxemburg dezer dagen een Nationale Raad van Arbeid is ingesteld, die o.m. tot taak heeft tusschenkomst te verleenen bij conflicten van economischen aard. ²⁾

Door bemoeiingen van overheidswege konden in het begin van dit jaar — bij de vernieuwing der collectieve arbeidsovereenkomsten — in Noorwegen en Denemarken omvangrijke conflicten worden vermeden. In laatstgenoemd land begonnen op het eind van 1935 de onderhandelingen opnieuw, waarbij van werknemerszijde eenige verbetering van de laagste loonen werd geëischt. De werkgevers weigerden echter hierop in te gaan en ook mislukten de bemiddelingspogingen, als gevolg waarvan op 24 Februari j.l. een algemeene uitsluiting is aangevangen, waarbij voorloopig 125 000 arbeiders zijn betrokken.

In Zweden kon op het eind van 1935 een groote staking in de metaalnijverheid worden voorkomen; voor dit bedrijf geldt thans een nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst voor den tijd van 2 jaar.

Reeds lang wordt in dit land gezocht naar verbetering van de maatregelen, welke tot handhaving van den bedrijfsvrede worden toegepast. Een door de Regeering ingestelde commissie, welke opdracht had, het geheele vraagstuk tot de kern te onderzoeken, bracht kortgeleden dienaangaande rapport uit. Met het oog op de omvangrijkheid van het opgedragen werk heeft de commissie er zich toe bepaald richtlijnen aan te geven, waarlangs eventueel gewenschte nadere onderzoekingen zich zouden kunnen bewegen. Als algemeen maatstaf neemt zij hierbij aan, dat het algemeen welzijn boven alles dient te gaan. De regeling van het arbeidsrecht zou zooveel

¹⁾ The Economist, diverse nummers.

²⁾ Memorial du Grand-Duché de Luxembourg, no. 6, 25 Januari 1936, blz. 69.

mogelijk aan de organisaties zelf moeten worden overgelaten, met inachtneming echter van sterkere centralisatie. De tijd wordt door haar niet rijp geacht voor het toepassen van rechtspraak in economische conflicten. Arbeidsgeschillen zouden alleen dan verboden mogen worden, indien zij gevaar voor de gemeenschap opleveren. De bestaande bemiddelingsprocedure zou gehandhaafd kunnen blijven; verplichte arbitrage wordt afgewezen. ¹⁾

Een regeling tot uitbreiding van het sinds 1925 bestaande bemiddelingsstelsel is in Finland ontworpen. Stopzetting van den arbeid zal volgens dit voorstel verboden kunnen worden in bedrijven, waarmee een nationaal belang is gemoeid, terwijl de bemiddelaar bevoegdheid tot uitvaardiging van voorloopige verboden zal krijgen en voorschriften worden gegeven voor overzoeningsvoorstellen te houden stemmingen. ²⁾

Arbeidsvoorwaarden. Engeland: loonsverhoging in den mijnbouw en eenige andere industrieën. België: loonsverhoging voor het Staatspersoneel uitgesteld. Vereenigde Staten: stijging der loonen in den mijnbouw. Duitschland: loontoeslag in de sigarenindustrie. Geen verandering van beteekenis in de contractloonen.

In Engeland vindt de loonstijging in verschillende belangrijke bedrijfstakken voortgang. Nadat reeds maanden lang een ernstig loonconflict in de mijnen had bedreigd, is einde Januari overeenstemming bereikt tusschen de mijneigenaren en de vakvereenigingen. De loonsverhoging varieert van 5 pence tot 1 shilling per dag. De gespannen toestand, welke sinds 1926 in den Engelschen mijnbouw bestond, is aanzienlijk verbeterd. Door de mijneigenaren is toegezegd een permanente adviseerende commissie in te zullen stellen, bestaande uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers, die alle vraagstukken zullen behandelen waarbij beide partijen belang hebben. In de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst in de schoenindustrie is de werkweek van 48 op 46 uur teruggebracht. Ten slotte is een loonsverhoging te vermelden in den scheepsbouw.

De regeling, waarbij de loonen van het Staatspersoneel in verband worden gebracht met de kosten van levensonderhoud heeft de Belgische Regeering voor groote moeilijkheden gesteld. Het indexcijfer der kosten van levensonderhoud was zoodanig gestegen, dat hieruit automatisch een loonsverhoging van 5 pCt., ingaande 1 Januari, zou moeten volgen. De Regeering verklaarde hiertoe niet te kunnen overgaan. De verhoging werd tot 30 Maart uitgesteld; voor de salarissen beneden frs. 10 000 is echter met ingang van 1 Januari een verhoging met 5 pCt. reeds in werking getreden, terwijl ook voor de groep van 10 000—11 000 frs. een regeling getroffen werd tot verhoging met ingang van 1 Januari. Wat het vrije bedrijf betreft, zijn in de ijzerindustrie de loonen met 2½ pCt. verhoogd, terwijl onderhandelingen gaande zijn over een loonsverhoging voor de zeelieden.

Ongeveer 400 000 mijnarbeiders ontvingen een loonsverhoging van 10 pCt. ingaande 1 October als gevolg van een overeenkomst gesloten tusschen de United Mine Workers of America en de mijneigenaren in het oostelijk deel der Vereenigde Staten. De overeenkomst geldt tot 1 April 1937. Een 7-urige werkdag zal worden ingesteld en een werkweek van 5 dagen; tevens is bepaald dat in de mijnen geen kinderen beneden 17 jaar zullen mogen arbeiden. De overeenkomst voorziet verder in de instelling van mijncommissies en in een regeling tot het vreedzaam bijleggen van geschillen. De loonen van de mijnarbeiders waren sterk gedaald; bedroeg het gemiddelde uurloon in 1924 ongeveer 0,79 dollar, dit daalde tot 0,66 in 1929 en tot 0,41 dollar in 1933. In 1924 had een houwer een gemiddeld jaarinkomen van 1 070 dollar, dat daalde tot 510 dollar in 1933. ³⁾

Uit een onderzoek naar den arbeidsduur in het bouwbedrijf in de Vereenigde Staten aan de hand van 1479 collectieve arbeidsovereenkomsten is vastgesteld, dat in 1216 een 40-urige arbeidsweek was opgenomen, in 105 een 44-urige en in de overige een arbeidsduur van minder dan 40 uur.

Voor de sigarenindustrie in Duitschland is een „Lohnausgleichskasse" gevormd met het doel aan de gehuwde arbeiders een loontoeslag te

1) Socialt Tidskrift van Januari 1936.

2) Industrial and Labour Information, Vol. I, VI, no. 9 van 2 December 1935.

3) Labor Information Bulletin, November 1935.

verstrekken. Aangezien de vrouwen door hun grootere handigheid in stukloon meer verdienen dan de mannen, wordt deze regeling geenszins overbodig geacht. De gemiddelde weekloonen in de sigarenindustrie komen niet hooger dan 14—15 Mark; hierbij moet men echter bedenken dat ongeveer 70 pCt. der arbeidskrachten op het platteland woont en meestal een klein landbouwbedrijf bezit. Ongeveer 20 000 van 120 000 arbeiders zijn thuiswerkers. Het aantal vrouwen bedraagt ongeveer 86 pCt. van het totaal. ¹⁾

In de vastgestelde loonen in Duitschland is gedurende het jaar 1935 geen verandering van eenige betekenis gekomen.

Ook in de bij collectieve arbeidsovereenkomst vastgestelde loonen in het district Weenen zijn over 1935 in het algemeen geen veranderingen te vermelden. ²⁾

In Zwitserland is onlangs een korting toegepast op de salarissen van het Staatspersoneel van 14 pCt., waarbij echter de eerste frs. 1500 en bovendien frs. 100 voor ieder kind worden vrijgesteld van deze korting. De in 1934 ingevoerde daling van 5 pCt. is in de korting begrepen. Ook de salarissen van het kantonale personeel in Zürich werden met 10 pCt. verlaagd.

De Poolse Regeering heeft een belasting varieerende van 5½ tot 25 pCt. ingesteld op de salarissen van de ambtenaren.

Organisatie van werkgevers en werknemers. De verhouding tusschen de richtingen; pogingen van communistische zijde tot samenwerking met socialistische organisaties tegen het fascisme. Concentratie van vakverenigingen in Japan. Aansluiting van het Noorsche vakverbond bij het I.V.V. en overweging tot aansluiting bij het I.V.V. in het Amerikaanse vakverbond. De socialistische vak- en politieke organisaties van Denemarken, Finland en Zweden bespreken de samenwerking tusschen arbeiders en boeren. Uitbreiding van de taak der Russische vak- en politieke organisaties.

De crisis bleef haar stempel drukken op de werkzaamheden der organisaties. Zoo nam het congres der Belgische Werkliedenpartij een resolutie aan, waarin men onder het uitspreken van vertrouwen in de socialistische Ministers o.m. de volgende, grotendeels van de vakverenigingen afkomstige, wenschen vervatte: spoedige uitvoering van openbare werken; invoering van de 40-urige werkweek; verhooging van den leerplichtigen leeftijd tot 16 jaar; pensionneering op 60-jarigen leeftijd; bestrijding van de abnormale stijging van kleinhandelsprijzen; binnen den kortst mogelijken tijd aanpassing van de loonen, werkloozensteun, pensioenen e.d. bij de gestegen prijzen; instelling van paritaire commissies en afsluiting van collectieve overeenkomsten in alle bedrijven. Tevens werd besloten de actie voor het Plan van den Arbeid, die bij het optreden van de huidige Regeering gestaakt was, te hervatten met o.m. als leuze: arbeid voor allen tusschen 16 en 60 jaar. ³⁾

Het congres van het Tsjechisch socialistisch vakverbond drong o.m. aan op instelling van een Economischen Raad, samenstelling door de Regeering van een plan tot crisisbestrijding, stichting van bedrijfsraden, nationalisatie van mijnen, instelling van de 40-urige werkweek en uitbreiding van openbare werken. ⁴⁾ De algemeene vergadering van het Deutsche Chr. vakverbond in Tsjechoslowakije verlangde ter bestrijding van de werkloosheid, die in de Deutsche grensgebieden van dit land zeer groot is, o.m. uitvoering van een plan van werkverruiming in de eerste plaats in de streken die het ergst door de crisis getroffen worden, steun (door handelspolitieke maatregelen) aan exportindustrieën, verkorting van den werktijd met billijke herziening der loonen, verlaging van den pensioengerechtigden leeftijd tot 60 jaar voor mannelijke en tot 65 jaar voor vrouwelijke werkkrachten, instelling van een 9e schooljaar, beperking van vrouwenarbeid tot vrouwelijke beroepen, toezicht op de prijzen vooral op die van de noodzakelijkste levensmiddelen, bijzondere maatregelen ten aanzien van de werkloosheid onder de jeugd. ⁵⁾ Het congres van het Canadese vakverbond sprak zich o.m. uit voor invoering van een 30-urige werkweek met zoodanige verhooging der eenheidsloonen, dat geen verlies aan koopkracht ontstaat. ⁶⁾

1) Der deutsche Volkswirt, 3 Januari 1936.

2) Zie voor den toestand eind December 1934: Maandschrift 1935, afl. 2, blz. 381.

3) Vooruit, 16, 18 en 19 November 1935.

4) Industrial and Labour Information, 25 November 1935.

5) Intern. Christ. Vakbeweging, November-December 1935.

6) Persberichten I.V.V., 21 November 1935.

Komende tot de verhouding tusschen de richtingen zij vermeld, dat men, in overeenstemming met de besluiten van het in Juli—Augustus gehouden congres der Communistische Internationale, van communistische zijde de pogingen voortzette om tot een eenheidsfront met de socialistische organisaties te komen, in de eerste plaats gericht tegen het fascisme. Aan de bijzonderheden, die hieromtrent in de vorige Kroniek werden vermeld, valt het volgende toe te voegen. In Frankrijk, waar tusschen de socialistische en de communistische partij reeds sedert 1934 geregelde samenwerking bestaat, werd wederzijds een plan tot vereeniging der partijen ontworpen. ¹⁾ De samensmelting van het socialistische en het communistische vakverbond, waartoe deze organisaties in September j.l. in beginsel besloten, kwam in behandeling bij de aangesloten organisaties, daar onderlinge fusie van deze aan de vereeniging der centralen moet voorafgaan. Vele fusie-congressen werden reeds gehouden. Overeenkomstig den wensch van het socialistisch vakverbond en het oude standpunt der Fransche vakbeweging verklaarden de meeste van deze zich voor opneming in de statuten van bepalingen, die de onafhankelijkheid der vakbeweging tegenover de politieke partijen waarborgen (o.a. onvereenigbaarheid van functies van vak- en politieke organisaties. ²⁾

In België, waar in navolging van Frankrijk een anti-fascistisch zgn. Volksfront gevormd werd, waarbij zich eenige groote afdeelingen van de Belgische Werkliedenpartij aansloten, sprak de Algemeene Raad van deze Partij zich uit tegen elke coalitie, ook één van tijdelijken aard, die haar gelijk zou stellen met politieke organisaties van onaanzienlijken omvang. ³⁾ Onderhandelingen, te Praag gevoerd, tusschen bestuurders van de illegale Duitse socialistische en communistische partijen over een gemeenschappelijk optreden in den strijd tegen het huidige Duitse bewind leverden geen resultaat op. ⁴⁾ In Noorwegen machtigde de Arbeiderspartij (socialistisch, doch niet bij de Socialistische Internationale aangesloten), haar hoofdbestuur, om met de communistische partij alleen onderhandelingen te voeren over samensmelting op den grondslag van de beginselen der Arbeiderspartij en met verbod van fractievorming. ⁵⁾ In Engeland besloot de linkervleugel van de voor eenige jaren uit de Arbeiderspartij getreden Onafhankelijke Arbeiderspartij naar de communistische partij over te gaan. ⁶⁾ De Arbeiderspartij wees een voorstel van de communistische partij tot samenwerking van de hand. ⁷⁾

Een streven naar concentratie in de arbeidersbeweging bleek ook aanwezig in Japan. Hier besloten n.l. twee groote organisaties, het Japansch Verbond van Vakvereenigingen en het Nationaal Verbond van Vakvereenigingen, die elkander bestreden, tot vereeniging. ⁸⁾ Voorts besloot het Noorsche vakverbond na gehouden referendum tot aansluiting bij het I.V.V. ⁹⁾, terwijl men blijkens de verslagen over het laatste congres van het Amerikaanse vakverbond — dit in aanvulling op het medegedeelde over genoemd congres in de vorige Kroniek — in dit Verbond een onderzoek naar de voorwaarden tot hernieuwde aansluiting bij het I.V.V. wenschte. Men achtte hiertoe den tijd gekomen, o.a. met het oog op de samentrekking van krachten tegen het stelsel der dictatuur en de tot stand gekomen aansluiting der Vereenigde Staten bij het Internationaal Arbeidsbureau. ¹⁰⁾ Het Nat. Verbond van vakvereenigingen in Britsch-Indië, dat in 1933 tot voorloopige aansluiting bij het I.V.V. besloot, ging over tot definitieve aansluiting. ¹¹⁾ Op een conferentie der socialistische vak- en politieke organisaties van Denemarken, Finland en Zweden, waartusschen een regelmatige samenwerking bestaat, kwam o.a. het vraagstuk van de eenheid der arbeiders met de boeren ter sprake, waarin men een waardevolle garantie voor de democratie ziet. Vastgesteld werd, dat het in sommige Noordelijke landen gelukt is, tusschen beide bevolkingsgroepen in belangrijke actuele kwesties overeenstemming te bereiken. ¹²⁾

¹⁾ Internationale Information (S.A.I.), 21 December 1935.

²⁾ La Voix du Peuple, November en December 1935.

³⁾ Vooruit, 8 Januari 1936.

⁴⁾ Vooruit, 7 December 1935.

⁵⁾ Rundschau, 9 Januari 1936.

⁶⁾ De Tribune, 4 November 1935.

⁷⁾ Nieuwe Rotterdamsche Courant, 24 Januari 1936.

⁸⁾ Nieuwe Rotterdamsche Courant, 10 December 1935.

⁹⁾ Persberichten I.V.V., 23 Januari 1936.

¹⁰⁾ Informations Sociales, 2 December 1935.

¹¹⁾ Persberichten I.V.V., 23 Januari 1936.

¹²⁾ Persberichten I.V.V., 19 December 1935.

In sommige landen werden weder maatregelen genomen ten aanzien van de actie van rechts- en links-radicalen organisaties. Zoo kwam in Frankrijk een wet tot stand, waarbij vereenigingen, die den vorm hebben van gevechtstroepen of particuliere milities, werden verboden. ¹⁾

In Danzig werd het bij het I.V.V. aangesloten vakverbond op last van de Overheid ontbonden. Het I.V.V. richtte hierover een protest tot den Volkenbond. ²⁾

Ten slotte zij vermeld, dat de leiding van de Russische communistische partij in een resolutie de wenschelijkheid uitsprak, dat de partijorganisaties en de vakvereenigingen worden ingeschakeld in de beweging tot opvoering van het cultureele en technische peil der arbeidersklasse. ³⁾

Arbeidersbescherming. Internationaal: stand der ratificatie van arbeidsconventies. Arbeidsconferentie der Amerikaansche Staten. Voorbereidende Conferentie voor Zeeliedenbelangen. Programma's der Internationale Arbeidsconferenties van 1936 en 1937. Groot-Britannië: Nieuwe maatregelen voor de veiligheid van industrie-arbeiders en mijnwerkers. Herziening van de regeling der werktijden voor vrouwen en jongeren. België: Hooge Raad van Arbeid en Sociale Voorzorg. Vereenigde Staten van Amerika: Voorschriften tot bescherming van zeelieden.

Tot 1 Januari 1936 waren bij het Internationaal Arbeidsbureau 679 ratificaties ingeschreven van tot dusver tot stand gekomen internationale arbeidsconventies. ⁴⁾ Bovendien waren toen nog 50 gevallen bekend, waarin de bevoegde nationale instantie reeds haar goedkeuring aan bestaande verdragen had gehecht, zonder dat de noodige stappen tot officieele inschrijving te Genève waren gedaan, terwijl in nog 82 andere gevallen voorstellen tot toetreding aan de wetgevende lichamen waren voorgelegd.

De conventie van 1925 betreffende de gelijkgerechtigheid t.a.v. de zorg bij ongevallen voor vreemde en inheemsche arbeiders, is door het grootste aantal (t.w. 34) landen aanvaard; hierop volgt met 32 ratificaties het verdrag van 1929 omtrent de aanduiding van het gewicht op zware colli bij verscheeping. Vijf overeenkomsten n.l. die van 1919 op de werkloosheid en op den nachtarbeid van vrouwen en van jongeren, die van 1920 omtrent den minimum-leeftijd, waarop beroepsarbeid op schepen is toegestaan en ten slotte die van 1921 betreffende den toelatingsleeftijd voor tremmers en stokers, verwierven elk 30 ratificaties; alle overige conventies minder. Van de 16 verdragen, welke door de conferentie in de laatste 3 jaren zijn aangenomen, zijn nog slechts enkele door een zeer klein aantal landen bekrachtigd. Opmerkelijk is intusschen, dat in de laatste jaren de buiten Europa gelegen Staten in veel grootere getale tot ratificatie van internationale arbeidsconventies overgingen, dan die in Europa. Niet minder dan $\frac{2}{3}$ van alle in 1935 te Genève binnengekomen goedkeuringen waren afkomstig uit andere werelddeelen.

De versterkte belangstelling, welke het werk der Internationale Arbeidsorganisatie in de laatste jaren met name in Amerika trekt, bleek niet slechts uit de toetreding (in 1934) van zoo'n belangrijk gebied als de Vereenigde Staten en uit het groote aantal van Zuid-Amerikaansche Staten afkomstige ratificaties, doch evenzeer uit den aandrang tot het houden van een afzonderlijke Arbeidsconferentie voor dat werelddeel, welke dan ook in Januari j.l. te Santiago in Chili heeft plaats gehad. Behalve een uit den Voorzitter en 6 leden bestaande vertegenwoordiging van den Raad van Beheer, waren daar aanwezig delegaties van 18 Amerikaansche Staten, die lid der Internationale Organisatie van den Arbeid zijn, terwijl Costa Rica een waarnemer had gezonden. Verscheidene resoluties zijn aanvaard, waarin o.m. de wensch werd uitgesproken, dat de Internationale Organisatie meer dan tot dusver rekening zal houden met de in de Amerikaansche landen bestaande toestanden en verlangens, terwijl deze Staten werden aangespoord, de internationale verdragen toe te passen, en speciaal die, welke op het terrein der sociale verzekering bestaan. ⁵⁾

Onder de gebeurtenissen van den laatsten tijd was de gunstige afloop van de eind November/begin December gehouden voorbereidende conferentie voor

1) Nieuwe Rotterdamse Courant, 25 December 1935.

2) Persberichten I.V.V., 12 December 1935.

3) De Tribune, 28 December 1935.

4) Informations Sociales, Vol. LVII, no. 1 van 6 Januari 1936.

5) Informations Sociales, Vol. LVII, no. 4 van 27 Januari 1936.

zeeliedenbelangen van bijzondere beteekenis. Hierdoor is n.l. de afwikkeling van de sinds de Conferentie van Genua in 1920 hangende kwestie der regeling van den arbeidsduur aan boord van schepen veel nader in zicht gekomen. Terwijl dergelijke internationale bepalingen reeds lang bestaan voor de in de nijverheid, den handel en het transport te land werkende arbeiders, ontbreken deze nog altijd voor de zeelieden. De „Revue Internationale du Travail” van Januari j.l. wijst bij de bespreking van de resultaten dezer nieuwe conferentie op de veranderde atmosfeer, waarin de behandeling van het vraagstuk van den werktijd der zeelieden ditmaal kon plaats hebben. Van de vorige conferentie waren n.l. de reeders van het land met de grootste koopvaardijvloot geheel weggebleven, terwijl thans bleek, dat punten van overeenstemming zijn aan te wijzen in de overigens sterk uiteenlopende opvattingen der drie betrokken partijen (Regeeringen, reeders, zeelieden), waarin zich de grondslagen voor een accoord beginnen af te teekenen. Het tevoren door het Internationaal Arbeidsbureau uitgebracht rapport betreffende den arbeidsduur aan boord van schepen, waaraan een behandeling van het met dien werktijd nauw samenhangende vraagstuk van den omvang der bemanning is toegevoegd, werd door de voorbereidende conferentie aanvaard, evenals het verslag omtrent de vacantie met behoud van loon voor zeelieden. De speciaal aan de belangen der zeelieden gewijde zitting der Internationale Arbeidsconferentie zal vermoedelijk in den herfst van dit jaar plaats vinden.

De 20e Algemeene Conferentie vangt aan op 4 Juni a.s. Het voornaamste deel der hier te behandelen onderwerpen vormt wederom de verkorting van den arbeidsduur en wel de toepassing van het ten vorigen jare hieromtrent aanvaarde algemeene beginsel op bepaalde bedrijven, welke geacht worden daarvoor het eerst in aanmerking te kunnen komen. Dit zijn: het bouwbedrijf, de openbare werken, de ijzer- en staalindustrie, de steenkolenmijnen en de textielnijverheid. De toepassing in laatstgenoemde industrie komt thans voor het eerst in bespreking; de voor de overige bedrijven ontworpen verdragen konden het vorige jaar geen meerderheid op zich vereenigen. Verder bevat het program der 20e zitting nog de definitieve afdoening van de kwesties der toekenning van vacantie met behoud van loon en der werving van arbeidskrachten in koloniën en andere gebieden, waar soortgelijke arbeidsvoorwaarden heerschen, terwijl het vraagstuk van de betere beveiliging der bouwvakarbeiders tegen ongelukken bij het gebruik van steigers en hijschapparaten voor den eersten keer zal worden behandeld.

Ook zal de Conferentie zich dit jaar hebben uit te spreken over het aan haar uitgebrachte rapport nopens de toepassing van de conventie van 1925 op de gelijke behandeling van vreemdelingen en inheemschen, voor wat betreft de zorg bij bedrijfsongevallen, welke thans bijna 10 jaar in werking is en dus voor herziening in aanmerking kan komen. Ten slotte worden haar o.m. nog verslagen voorgelegd omtrent: collectieve arbeidsovereenkomsten, de aanwerving en plaatsing van arbeiders in een ander land en het gebruik van opium in de arbeidende klasse. ¹⁾

In de dezer dagen gehouden winterzitting van den Raad van Beheer zijn ook reeds enkele nieuwe onderwerpen voor de Conferentie van 1937 aangevoerd, welke nog alle het stempel van den crisistoestand dragen, t.w.: de openbare werken als middel tot werkverruiming en de verkorting van den arbeidstijd in de grafische vakken en de chemische industrie. Bovendien zal dan aan de orde komen de herziening van de vroeger aanvaarde conventies omtrent den minimum-leeftijd, waarop kinderen tot het verrichten van betaalden arbeid mogen worden toegelaten, met de bedoeling dezen leeftijd te brengen van 14 op 15 jaar, waardoor de toestrooming van jeugdige werkrachten naar de arbeidsmarkt zal worden beperkt. Ook op de agenda der a.s. Zeeliedenconferentie zal een overeenkomstige herziening worden geplaatst met betrekking tot den arbeid van kinderen aan boord van schepen. ^{*)}

Aan het Internationaal Arbeidsbureau is machtiging verleend een aanvullend onderzoek in te stellen naar de wijze, waarop in de verschillende landen vrouwen bij den arbeid worden beschermd; hierbij zal het Bureau tevens aandacht hebben te schenken aan de wettelijke bepalingen, waarbij in dezen crisistijd aan vrouwen de uitoefening van bepaalde beroepen is verboden. ^{*)}

^{*)} Persberichten.

¹⁾ Bulletin Officiel du Bureau International du Travail van 31 December 1935.

Op het gebied van de arbeidswetgeving zijn ook in den allerlaatsten tijd weer in verscheidene landen maatregelen getroffen. Zoowel in Irak als Peru zijn ontwerpen voor een nieuw wetboek van den arbeid gepubliceerd.

Voorts zijn in Groot-Britannië in de laatste troonrede nieuwe voorschriften aangekondigd tot waarborging van de veiligheid en gezondheid der industrie-arbeiders.¹⁾ Een commissie is ingesteld tot het houden van een onderzoek en het aanbevelen van middelen tot betere bescherming der mijnwerkers²⁾, terwijl een wetsontwerp is ingediend tot herziening van de regeling van de werktijden voor vrouwen en jeugdige werkkrachten. De tot dusver hiervoor geldende voorschriften dateeren nog van vóór den oorlog en waren sinds 1920 in feite opgeheven, ten einde het werken in ploegen mogelijk te maken. Volgens het aanhangige wetsvoorstel krijgt de Minister nu bevoegdheid het werken in opeenvolgende ploegen van ten hoogste 8 uur toe te staan, mits de werktijden vallen tusschen 6 uur 's morgens en 10 uur 's avonds.³⁾

Ter vervanging van den Hoogen Raad van Arbeid van 60 leden heeft België een Hoogen Raad van Arbeid en Sociale Voorzorg gekregen, welke uit twee afdelingen, elk van 24 leden, bestaat, t.w. 8 vertegenwoordigers van de ondernemers, 8 van de arbeiders en bedienden, benevens 8 personen met bijzondere kennis of ervaring op het gebied van sociale en economische vraagstukken. Deze Raad heeft in hoofdzaak een adviseerende taak, doch kan daarbij ook zelf het initiatief nemen.⁴⁾

In de Vereenigde Staten van Amerika is — als deel van een groep voorstellen tot versterking van de handelsvloot — een wetsontwerp ingediend, waarbij o.m. de werktijden aan boord van zeeschepen (3 wachten van ten hoogste 8 uur) zijn geregeld. Verder wordt voorgesteld, dat bij afmonstering van zeelieden, daarvan aantekening, met vermelding van den naam van het schip en het doel der reis, moet worden gehouden door ambtenaren van de scheepvaartinspectie in een op naam staand ontslagboekje. Op vrachtschepen, voor den bouw of de exploitatie waarvan door de Regeering subsidie wordt verleend, zullen uitsluitend officieren en zeelieden van Amerikaansche nationaliteit dienst mogen doen. Voor passagiersschepen is bepaald, dat in het eerste jaar na inwerkingtreding der wet ten minste 75 pCt., daarna elk jaar 5 pCt. meer, tot 90 pCt. der bemanning het burgerrecht der Vereenigde Staten moet bezitten. Buitenlanders mogen op passagiersschepen uitsluitend als steward dienst doen. Op mailschepen mag gedurende de eerste 4 jaar ten hoogste de helft en daarna een derde der bemanning uit vreemdelingen bestaan.⁵⁾

Arbeidersverzekering. Rapport van het Internationaal Arbeidsbureau over den stand der sociale verzekering. Het vanwege dit Bureau ingesteld onderzoek naar de in Argentinië, Brazilië, Chili en Uruguay geldende regelingen. Nieuwe verzekeringswetten in Ecuador en Peru. Vereenigde Staten: Wet op de sociale zorg. Frankrijk: Wijzigingen in de verzekeringswetgeving. Oostenrijk: Herstel van het zelfbestuur der verzekeringsinstellingen. Centrale vereenigingen van ziekenfondsen. Noorwegen, Zweden, Finland: Ontworpen uitbreiding van het verzekeringsstelsel.

In den aanvang van 1936 is een overzicht verschenen van hetgeen de Internationale Organisatie van den Arbeid in de 15 jaren van haar bestaan op het terrein der sociale verzekering heeft verzameld en tot stand gebracht.⁶⁾ Blijkens de inleiding bedoelt dit werk voorlichting te geven aan ieder, die belang stelt in sociale kwesties, meer in het bijzonder echter aan hen, die rechtstreeks te maken hebben met de talrijke vraagstukken, welke zich op het gebied der sociale verzekering voordoen. Het geeft inzicht in de historische ontwikkeling, welke de wetgeving op de sociale verzekering (met name die tegen ongevallen, ziekte, invaliditeit, ouderdom en overlijden) in elk land heeft doorgemaakt, waarbij vooral de toenemende beteekenis der verplichte verzekering in het oog valt. Voorts wordt melding gemaakt van de velerlei bemoeiingen, welke het Internationaal Arbeidsbureau en de Internationale Arbeidsconferentie met

1) The Economist no. 4815 van 7 December 1935.

2) The Ministry of Labour gazette van Januari 1936.

3) The Economist no. 4817 van 21 December 1935.

4) Staatsblad van 6 December 1935, blz. 7754—7759.

5) Chamber of Commerce U.S.A., Legislative nummer 36 van 17 Januari 1936.

6) The International Labour Organisation and Social Insurance. Studies and Reports Series M. no. 12. Zie hiervoor ook het Maandschrift afl. 1, 1936, blz. 168.

voornoemde takken van sociale verzekering hebben gehad. De in 1935 aangevaarde conventie, tot waarborging van verkregen rechten op de praestaties der verzekeringen tegen invaliditeit, ouderdom en overlijden, bij verhuizing naar een ander land, is voorloopig als de sluitsteen op het internationale bouwwerk der sociale verzekering te beschouwen.

Uit de toegevoegde cijfers blijkt, dat in 54 landen in totaal 130 stelsels in werking zijn tot toekenning van vergoeding bij arbeidsongevallen; voorts dat 31 landen tezamen 45 stelsels van verplichte verzekering tegen ziekte en moederschap bezitten en 30 landen 75 stelsels voor verplichte verzekering tegen invaliditeit, ouderdom en overlijden. Onder de verplichte ziekteverzekering vallen, voor zoover bekend, over de geheele wereld ongeveer 90 miljoen loontrekkenden en onder de verplichte verzekering tegen invaliditeit, ouderdom en overlijden ruim 100 miljoen, welk aantal — als de nieuwe verzekering in de Vereenigde Staten van kracht wordt — op 1 Januari 1937 zal stijgen tot ruim 125 miljoen. Veel aanzienlijker is het aantal loontrekkenden, voor wie maatregelen tot hulp bij ongevallen zijn getroffen; zelfs een globale schatting hiervan moet echter achterwege blijven, omdat de verzekeringen voor dit risico dikwijls collectief worden aangegaan.

De over de geheele wereld in de laatste jaren tot uiting komende tendens, om verzekeringsstelsels tegen de voornaamste gevaren, welke den arbeider in het maatschappelijk leven bedreigen, te scheppen, waar zij nog ontbreken, of grondig te herzien en aan te vullen, waar zij reeds langeren tijd golden, nam in 1935 eer toe dan af. Duidelijker dan ooit tevoren was n.l. tijdens de laatste economische crisis aan het licht gekomen, van hoeveel beteekenis de bescherming is, welke, speciaal de verplichte, sociale verzekering den loontrekkenden biedt. Op dit verschijnsel wijst ook de rapporteur van het Internationaal Arbeidsbureau in zijn kortgeleden gepubliceerd verslag ¹⁾ over een eind 1934 persoonlijk ingesteld onderzoek naar in de Zuid-Amerikaansche Staten Argentinië, Brazilië, Chili en Uruguay geldende maatregelen van maatschappelijke voorzorg. Verplichte verzekeringen tegen ongevallen en beroepsziekten bezitten deze landen alle, doch de ziekteverzekering is er — behalve in Chili — facultatief, zonder steun van Overheidswege. Het opmerkelijkst acht de rapporteur echter de gestadige uitbreiding, welke de verzekering tegen invaliditeit, ouderdom en overlijden in genoemde landen heeft ondergaan. Voorloopers op dit terrein waren doorgaans maatregelen ten behoeve van bepaalde groepen (spoorwegpersoneel, openbare diensten), doch geleidelijk verruimde zich het arbeidsveld van deze, in Zuid-Amerika bijzonder populaire verzekering. Het verst ging hierbij Chili, waar sinds 1924 alle in nijverheid, handel en landbouw werkzame arbeidskrachten tegen ouderdom en invaliditeit moeten zijn verzekerd. In Uruguay is het geheele verzekeringsstelsel in 1934 in overeenkomstigen zin herzien, doch hier vallen de landarbeiders er nog buiten. Van beteekenis is de voor Europeesche begrippen betrekkelijk lage leeftijd, waarop in al deze landen het ouderdomspensioen ingaat (50, 55 of 60 jaar), wat verband houdt zoowel met klimaatomstandigheden, als met het minder veelvuldig bereiken van een hoogen ouderdom.

Een verplichte verzekering tegen ongevallen, ziekte en ouderdom voor alle loonarbeiders en bedienden (ook die in Overheidsdienst) kwam in Ecuador tot stand door een wet van 2 October 1935. Voorts is in Peru thans een voorstel in behandeling, om verzekering tegen ziekte, moederschap, invaliditeit, ouderdom en dood verplichtend te stellen voor alle personen onder 70 jaar, die minder dan 3 000 gouden sols ²⁾ per jaar verdienen, doch met uitzondering van hen, die in openbaren dienst zijn, benevens van kinderen beneden 14 jaar en gezinsleden van verzekerden, die zonder daarvoor loon te ontvangen, in huis bezigheden verrichten. Voor buiten de verplichte verzekering vallende personen bestaat gelegenheid tot vrijwillig toetreden. ³⁾

Reeds vroeger is op deze plaats melding gemaakt van de belangrijke maatregelen, welke met de Wet op de Sociale Zorg van 14 Augustus 1935, in de Vereenigde Staten zijn getroffen, ten behoeve van de ouden van dagen. Nieuwe en lagere schattingen van de kosten van uitvoering zijn thans door de Federale Regeering bij het Congres ingediend. In 1937 vangt de inning aan

1) Revue Internationale du Travail van November en December 1935.

2) 1 gouden sol = f 0,70 Nederlandsch.

3) Industrial and Labour Information, Vol. LVII, no. 7 van 17 Februari 1936.

van de bijdragen voor de verplichte ouderdomsverzekering voor alle loontrekken, met uitzondering van hen, die werkzaam zijn in den landbouw of in huishoudelijke betrekkingen bij particulieren, voorts van Overheidspersoneel, zeelieden en personen, in dienst van instellingen van philanthropischen, religieusen of opvoedkundigen aard. Subsidie uit de Federale kas, tot ten hoogste 15 dollars per persoon en per maand, kan inmiddels worden verleend aan Staten, waar een goedgekeurd stelsel van kosteloze ouderdomspensioenen geldt, ten bate van hen, die niet voor verzekering in aanmerking komen of reeds spoedig den pensioengerechtigden leeftijd bereiken. Blijkens de laatst bekend gemaakte gegevens gelden zulke steunregelingen thans voor 190 000 ouden van dagen in 17 Staten der Unie, terwijl 11 Staten, overeenkomstig de bepalingen der Wet op de Sociale Zorg, hulp verstrekken aan 67 500 onvoldoend verzorgde kinderen en eveneens 11 aan in totaal 14 000 blinden. ¹⁾

Echter niet alleen in de nieuwe wereld, ook in Europa hebben verscheidene landen in den laatsten tijd nieuwe maatregelen op het gebied der sociale verzekering in beraad genomen of reeds tot stand gebracht.

Zoo is in Frankrijk o.m. — en afgezien van een aantal wijzigingen van organisatorischen aard — het terrein der verzekering uitgebreid tot verschillende groepen, die daar tot dusver buiten vielen, en tevens de premieberekening en de bepaling van het recht op uitkeering gewijzigd. ²⁾ Ten slotte werden ook de pensioenregelingen voor mijnwerkers, zeelieden en spoorwegpersoneel herzien.

De Oostenrijksche Regeering heeft herstel van het zelfbestuur der verzekeringsinstellingen aangekondigd, dat in 1934 had plaats gemaakt voor Regeeringscommissarissen. Voorschriften zijn bovendien gegeven voor de stichting van 9 centrale verenigingen van ziekenfondsen, aan welke organisaties een uitgebreide taak is toebedacht, t.w. het treffen van voorzieningen en het sluiten van contracten, waardoor den fondsen de noodige genees-, heelen verloskundige hulp en de levering van genees- en hulpmiddelen wordt gewaarborgd; het regelen van de verpleging van verzekerden in ziekenhuizen en herstellingsoorden; het oprichten, onderhouden en beheeren van gemeenschappelijke instellingen der fondsen; het geven van leiding bij de bestrijding van maatschappelijke euvelen; het bijhouden van ziektestatistieken en het controleren van rentetrekken uit de invaliditeits- en ouderdomsverzekering. ³⁾

In een deel der Noord-Europeesche landen en met name in Noorwegen, Zweden en Finland, is thans uitbreiding van het verzekeringsstelsel aan de orde. In eerstgenoemd land is een commissie ingesteld, om het vraagstuk van verzekering en steunverleening in vollen omvang onder de oogen te zien. Vermoedelijk zal nog in den loop van dit jaar een ontwerp-ouderdomsverzekering bij het Storting worden ingediend. Bovendien zijn in de laatste troonrede voorstellen voor een ziekteverzekering voor zeelieden en een verzekering voor blinden en gebrekkigen aangekondigd. ⁴⁾

In Zweden is kortgeleden rapport uitgebracht over verdere verbeteringen in de ouderdomspensionneering. De in Juni van het vorige jaar tot stand gekomen herziening was n.l. minder ingrijpend geweest, dan de Regeering zich aanvankelijk had voorgesteld. Zoo was de door haar beoogde differentiatie naar de woonplaats achterwege gebleven t.a.v. den bijslag uit de Overheidskas, welke op het ouderdomspensioen wordt gegeven aan personen, die daaraan behoefte hebben. Thans heeft een commissie van deskundigen een nieuw plan ontworpen, waarin een dergelijke differentiatie is toegepast. De kosten der aanvullende uitkeeringen (ten bedrage van 250, 350 of 450 Kr. per jaar naar gelang van de duurte der woonplaats) worden voor 1937 op 21 miljoen en voor 1950 op 25 miljoen Kr. geschat. Naast verhooging der uitkeeringen oppert de commissie tevens het denkbeeld de bijdragen in de duurtere plaatsen te verhoogen. ⁵⁾

Ook voor Finland is een stelsel van verplichte ouderdoms- en invaliditeitsverzekering ontworpen door de meerderheid van een daartoe speciaal ingestelde commissie. Dit stelsel zal gelden zoowel voor allen die in Overheids- of

1) Chamber of Commerce of the U.S.A. General, no. 1167 van 8 Februari 1936.

2) Voor nadere bijzonderheden omtrent de nieuwe regeling moge verwezen worden naar de vorige kroniek.

3) Industrial and Labour Information, Vol. LVII, no. 4 van 27 Januari 1936.

4) Industrial and Labour Information, Vol. LVII, no. 7 van 17 Februari 1936.

5) Industrial and Labour Information, Vol. LVII, no. 2 van 13 Januari 1936.

particulieren dienst zijn, als voor zelfstandig werkende personen. Bijdragen voor de verzekering zullen geëischt worden van alle burgers boven 18 jaar, die tot werken in staat zijn, en wel, gedurende de eerste 10 jaar, 1 pCt. van het belastbaar inkomen tusschen 5 000 en 50 000 mark ¹⁾, vervolgens 10 jaar 2 pCt. en ten slotte, eveneens 10 jaar lang 3 pCt. Op de contributies hunner werknemers zullen de werkgevers een toeslag verschuldigd zijn van 25 pCt. Om voor invaliditeitspensioenen in aanmerking te kunnen komen, moet ten minste 3 jaar premie zijn betaald; voor ouderdomspensioenen 10 jaar. De hoogte van het pensioen houdt verband met het bedrag der ten name van den betrokken persoon gestorte bijdragen, echter zal geen invaliditeitspensioen lager kunnen zijn dan 400 mark en geen ouderdomspensioen hooger dan 10 000 mark. Rentetrekkers, die zonder andere middelen van bestaan zijn, kunnen van de gemeente hunner inwoning eventueel een bijslag op het pensioen ontvangen. De minderheid der commissie heeft een kosteloos ouderdomspensioen voorgesteld, benevens verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit, met lagere bijdragen voor de verzekerden en hogere voor hun werkgevers. ²⁾

BEVOLKING. GEZONDHEIDSWEZEN. VOLKSHUISVESTING.

Volkshuisvesting. Duitschland. Nog stagnatie in den woningbouw. Resultaten van politiek van garantieverleening door het Rijk. Circulaire aan Landsregeeringen inzake vlotte behandeling van bouwvergunningen.

Het aanhouden van stagnatie in den woningbouw in Duitschland gedurende 1935 wordt vooral toegeschreven aan het vooropstellen door de Regeering van den eisch, het land „weerbaar” te maken. Hiermede houdt o.a. ook verband het emissieverbod, dat de uitgifte van pandbrieven onmogelijk maakte, terwijl de belangrijke bouwbedrijvigheid van Regeeringswege in hooge mate beslag legde op de vaklieden in het bouwbedrijf. Waar bovendien de activiteit ten behoeve van de Overheid reeds in hooge mate stimulerend op het geheele bedrijfsleven werkte, wilde men den woningbouw als reserve houden. ³⁾

Intussen heeft de Regeering den woningbouw niet geheel aan zijn lot overgelaten. Zij heeft door garantie te verleenen ten aanzien van tweede hypotheeken, aangegaan voor den bouw van kleine woningen, den bouw van een aanzienlijk aantal woningen mogelijk gemaakt. De regeling van begin 1934 machtigde het Rijk met deze garanties te gaan tot een bedrag van 150 millioen R.M. Eind December 1934 waren hiermede (voor een klein deel ook ingevolge een oudere regeling) gebouwd 11 904 huurwoningen in huurhuizen met meer dan één woning, zoomede 5 905 één-gezins huisjes. Eind December 1935 waren deze aantallen aangegroeid tot 44 353 en 29 293, op 17 Januari j.l. reeds weder tot 47 287 en 30 390. Het toegestane maximum bedrag is hiermede bereikt, volgens een besluit van 4 Februari j.l. is het bedrag met 100 millioen R.M. verhoogd. ⁴⁾

Het Reichs-Arbeitsblatt ⁵⁾, waaraan deze gegevens zijn ontleend geeft nog een aantal bijzonderheden over de wijze, waarop de maatregel wordt toegepast. Het gaat uitsluitend om garantie van tweede hypotheeken, nadat eerste hypotheeken op de gewone voorwaarden geheel op de vrije markt zijn opgenomen. De gemiddelde bouwkosten per woning hebben ruim 7 900 R.M. bedragen, de Rijksgarantie ca. 2 250 R.M., een betrekkelijk hoog bedrag. Uitdrukkelijk wordt er op gewezen, dat het hier een maatregel geldt, uitsluitend genomen om het particuliere bouwbedrijf te prikkelen. Daarom kon de Regeering ook niet al te streng vasthouden aan haar normen, maar moest zij zorgen, dat de aantrekkelijkheid der objecten, waarop hypotheek zou worden verleend, niet te zeer werd geschaad. Zoo hield zij niet uitdrukkelijk vast aan de maximum-vloeroppervlakte, stemde toe, dat af en toe ook middenstandswoningen in de complexen zouden voorkomen en dat ook overigens iets meer aan het uiterlijk en de uitrusting der woningen zou worden ten koste gelegd, dan met de strenge voorschriften in overeenstemming zou zijn. Het schijnt echter in de bedoeling te liggen, voortaan de normen strenger in acht te nemen.

1) 1 Finsche mark (in goud) = bijna f 0,069 Nederlandsch.

2) Industrial and Labour Information, Vol. LVII, no. 2 van 13 Januari 1936.

3) Wirtschaftsdienst van 14 Februari 1936.

4) Reichs Arbeitsblatt no. 5, 15 Februari 1936, blz. I, 34.

5) Reichs Arbeitsblatt no. 4, 5 Februari 1936, blz. II, 58.

De Regeering heeft van de verleening van garantie gebruik gemaakt om invloed op de projecten uit te oefenen in het belang van welstand en een doelmatige en hygiënische inrichting. Verder wordt medegedeeld, dat de verschuiving van de steden naar het platteland aanhoudt, vooral als gevolg van de verplaatsing van de nijverheid in gelijke richting. Wat de financiering betreft wordt als bijzonderheid vermeld, dat voor het bedrag der tweede hypotheek en voor de Rijksgarantie daarvoor niet de werkelijke bouwkosten als maatstaf werden aangenomen, waarvan toch de hoogte betrekkelijk toevallig is, maar de blijvende rentabiliteitskansen. Streng wordt toegezien op de kredietwaardigheid van den hypotheekgever, terwijl de hypotheeken in principe niet opzegbaar zijn, maar geregeld moeten worden afgelost; het schijnt dat tengevolge van de garantieverleening door het Rijk deze vorm van hypotheeken in belangrijke mate burgerrecht heeft verkregen. De voorwaarden waren in den regel de volgende: den kredietnemers werd 98 pCt. van het bedrag der hypotheek uitbetaald, de rentevoet was 5 pCt., de aflossing 1 pCt. De kredietverleeners waren nog bijna uitsluitend openbare lichamen; particulieren, met inbegrip van de particuliere hypotheekbanken namen voor slechts ongeveer ruim 2 pCt. aan de totale kredietverleening deel.

Ten slotte zij een circulaire van het Ministerie van Arbeid aan de Regeeringen der Landen ¹⁾ vermeld, waarin er op wordt aangedrongen, dat de autoriteiten zullen trachten, de behandeling van bouwvergunningen enz. zoo vlot mogelijk te laten verloop. Aan de steden met meer dan 100 000 inwoners is eene speciale aanschrijving gericht om na te gaan, hoe zij dit kunnen bespoedigen. Ook wordt er op aangedrongen, mede in het belang van een vlotten gang van zaken, dat de autoriteiten niet te spoedig onvoldoende plannen afwijzen, maar trachten mede te werken aan de verbetering ervan.

1) Reichs Arbeitsblatt no. 4, 5 Februari 1936, blz. I, 29.

